This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

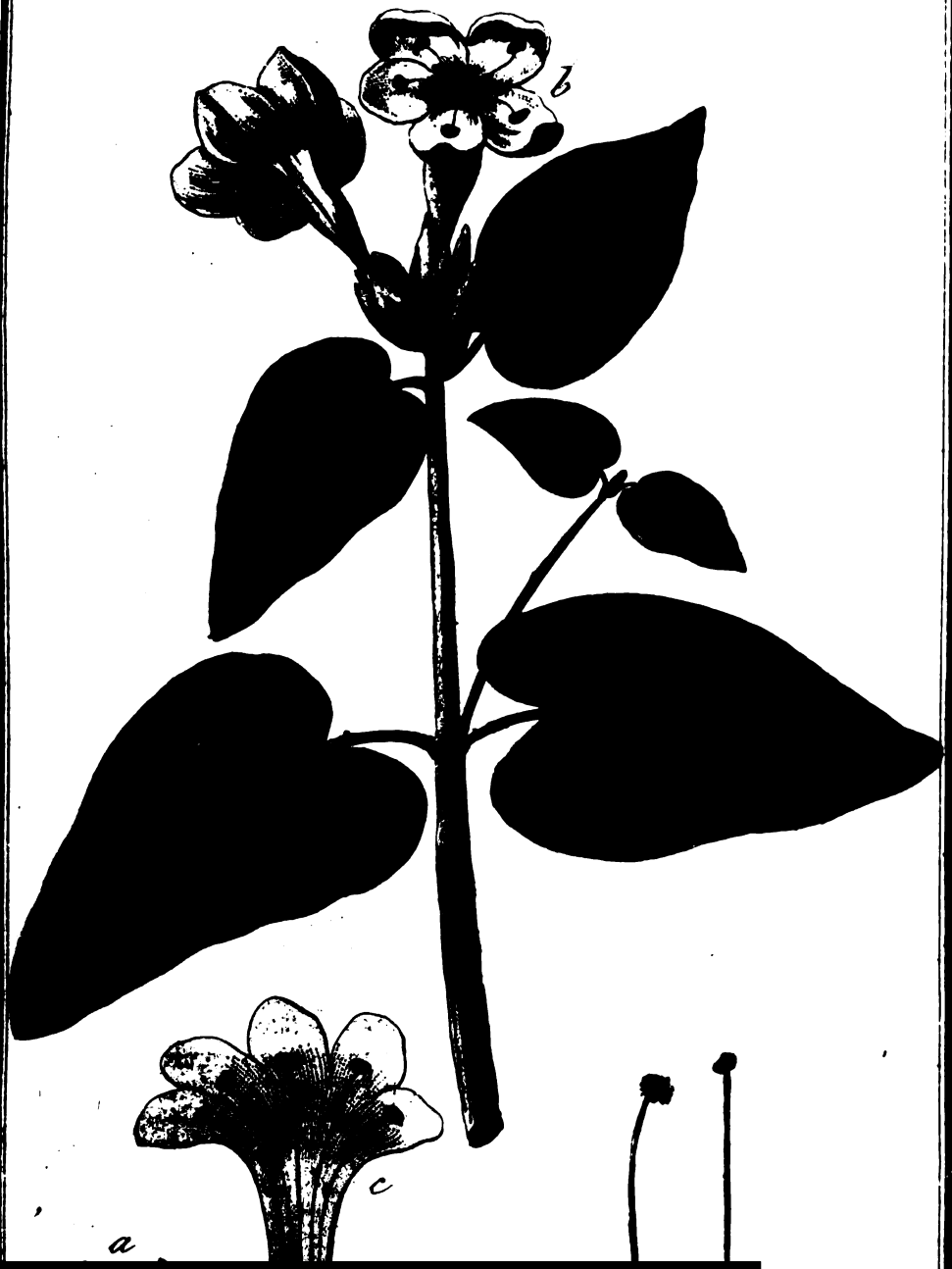

Afbeeldingen der artsenygewassen met derselver nederduitsche en ...

M.L. Oskamp

Mirabilis jalappa, L.

Google

H.N. 1116
R. 30 x 20

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ARTSENY-GEWASSEN.

VIERDE DEEL.

Digitized by Google

Digitized by Google

AFBEELDINGEN

DER

ARTSENY-GEWASSEN

MET DERZELVER

NEDERDUITSCHE EN LATYNSCHE

BESCHRYVINGEN.

TE AMSTERDAM

Bij J.C.SEPP EN ZOON

MDCCC.

Digitized by Google

Digitized by Google

VOORBERICHT.

Dit Plantwerk heeft thans door den dood van wijlen den Heer Dr. HOUTTUIJN *het bijzonder noodlot, in de handen van den derden Schrijver te vallen. De Hueren* SEPP *en* ZOON, *indachtig aan hunne bij de Inteekening gedaane belofte, dit Werk volledig te zullen leeveren, hebben mij aangezocht de verdere beschrijving over te neemen, en was het mogelijk, in dezelve smaak te voltooijen.*

Schoon het waar is, dat ik tot mijne uitspanning, mij gedeeltelijk met de Kruidkunde bezig houde, zo heb ik 'er echter nimmer aan gedacht, om als Schrijver in dit vak der Weetenschappen te verschijnen, en ik waag het alleen op de aanmoediging mijner, daar in zeer gevorderde Vrienden, na eenige vooraf ter hunner beoordeeling gegevene Proeven. 't Is waar, — ik kan zulks niet ontkennen — dat het eene gewaagde onderneeming is, in de voetstappen, van een man gelijk wijlen de Heer HOUTTUIJN *was, over wiens verdiensten de geheele Geleerde Republiek reeds voorlang beslist heeft, te willen treeden, en mijnen draad daar te willen aanknoopen, alwaar de onverbiddelijke* Parcen *den zijnen hebben doorgeknipt! — Van deeze waarheid ben ik ook zo zeer overtuigd, dat ik nimmer deeze bewerking zoude hebben aanvaard, ware het niet dat ik dezelve leidraad die mijn Voorganger gevolgt heeft, tot grondslag konde aanneemen.*

Ligt had ik mij achter het masker des beroemden Mans kunnen verbergen, indien ik van mij had kunnen verkrijgen, mijne (onverhoopte) misslagen den Overledenen nog in het graf aan te wrijven, dan ik achtte het, met het Character van een eerlijk Man meer overeenkomstig te zyn, regt voor de vuist uit te komen, en mijne feilen zelve te draagen of te verbeeteren.

Dit Werk zo als het zelve thans is, mag geene veranderingen

ondergaan, en ſchoon 'er zomtijds veelen zouden kunnen gemaakt worden, zoo wilde ik zulks liefst niet doen, te meer om dat de te vredenheid van het Algemeen alreeds daar over had beſlist. Al wat mij dus te doen ſtaat is; mijnen Voorganger te trachten gelijk te blijven: of ik hierin ſlaage, dit ſtaat ter beoordeeling van het Algemeen en den gerechten konſtrichter, van wien ik hoope dat hij mijne misſlagen niet zal laten doorglippen, maar dezelve met gerechtigheid zo wel ten voordeele der wetenſchap als mijne eigene onderrichting aanmerken. Waarheid blijft altoos waarheid, gegronde en op reeden ſteunende tegenſpraak, is het licht derzelve.

De Heer HOUTTUIJN *klaagde al, dat de* Clasſificatie *en de* Characteres *van den Heer* GMELIN *dikwijls met zijne Nederduitſche naar* LINNÆUS *gemaakte verſchilde, en dat niet ten onrechte. In dat opzicht telkens veranderingen in 't een of 't ander te maaken vind ik niet voegelijk, te meer, om dat het hier meer op den Nederduitſchen Text naar* HOUTUIJN, *dan wel om de Latijnſche van* GMELIN *aankomt. Wel heb ik de* Clasſificatie *van* GMELIN *gehouden, maar daar de Text verſchillende was, die van* HOUTTUIJN.

Bij aldien het aanhaalen der meeningen van de nieuwere Geneeskunde, opzichtelijk de werkingskrachten der voornaamſte thans meer in gebruik zijnde Artſenij-Gewaſſen, zo veel zulks de ruimte toelaat, den Leezer aangenaam ware, zo zal ik ook dien aangaande niets nalaten, waardoor ik deszelfs genegenheid zoude kunnen winnen.

Amſterdam den 1 Aug. 1798.

J. C. KRAUSS, *Doctor. Medic.*

Digitized by Google

LIJST DER GEWASSEN,

WELKE IN DIT VIERDE DEEL GEVONDEN WORDEN.

Cuscuta Europæa. . . Tab. 301
——— *Epithymum.*
Mirabilis Jalappa.
——— *Longiflora.*
Lonicera Periclymenum.
——— *Dioryilla.*
Scyrolina Chamæciparissus.
Tanacetum Vulgare.
——— *Balsamita.*
Cucumis Sativus.
——— *Anguria.*
——— *Melo.*
——— *Colocynthis.*
Tropæolum Majus.
Monarda Didyma.
——— *Fistulosa.*
Hedera Helix.
Nicotiana Tabacum.
Cucurbita Citrullus.
——— *Lagenaria.*
——— *Lagenaria.*
Curcuma Rotunda.
——— *Longa.*
Rheum Palmatum.
——— *Rhabarbarum.* . . 325.
Cyson Ammi.
——— *Amomum.*
Salsola Kali.
——— *Soda.*
Selinum Palustre.
Digitalis Purpurea.
Melampyrum Nemorosum.
Salicornia Herbacea.
Asclepias Vincetoxicum.
Ballota Nigra.
Orchis Morio.
——— *Bifolia.*
——— *Militaris.*
Xanthium Strumarium.
Punica Granatum.
Hippocharis Maculata.
Inula Dysenterica.
——— *Pulicaria.*
——— *Germanica.*
——— *Helenium.*
Lobelia Syphilitica.
Antirrhinum Orontium.
——— *Majus.*
——— *Linaria.*
——— *Elatine.* . . 350.

ELENCHUS PLANTARUM,

QUÆ IN QUARTO HOC VOLUMINE CONTINENTUR.

Vitis Vinifera. . . Tab. 352.
Tordylium Officinale.
Achillea Nobilis.
——— *Ptarmica.*
——— *Atrata.*
——— *Ageratum.*
Rubus Fruticosus.
——— *Idæus.*
Tilia Europæa.
Amigdalus Persica.
——— *Communis.*
Aloë perfoliata Vulgaris.
——— *Succotrina.*
Lactuca Virosa.
——— *Sativa.*
Datura Stramonium.
——— *Metel.*
Areca Catechu.
Epidendrum Vanilla.
Aconitum Lycoctonum.
——— *Camarum.*
——— *Anthora.*
Viola Tricolor.
Tamarindus Indica.
Cinchona Officinalis. . . 375.
Cupressus Semper virens.
Dracocephalum Moldavica.
——— *Canariense.*
Veratrum album.
Scorzonera Humilis.
——— *Hispanica.*
Gostlipium Herbaceum.
Capsicum annuum.
Potentilla Reptans.
Populus Balsamifera.
——— *Nigra.*
Styrax Officinalis.
Ribes Nigrum.
Pyrus Cydonia.
——— *Malus.*
Melaleuca Leucadendron.
Theobroma Cacao.
Saxifraga Granulata.
Erysimum Barbarea.
Melittis Melissophyllum.
Delichos Soja.
——— *Pruriens.*
Caryophyllus Aromaticus.
Anemone Pratensis.
——— *Nemorosa.* . . 400.

Digitized by Google

GROOT WARKRUID.

De IVde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIde St., bl.* 378.

WARKRUID *met zittende of ongesteelde Bloempjes.*

a. *De eenbladige half vierspleetige Kelk.*

b. *De eenbladige eironde Bloem, met de vierspleetige opening.*

c. *Dezelvde opengespreeden met vier Meeldraadjes en vier schubbige Honingbakjes.*

d. *Een afgezonderd Meeldraadje met een schubswijs Honingbakje.*

e. *Het Vrugtbeginsel met twee Stijlen en naauwlijks merkbaare Stempels.*

f. *Hetzelvde geopend, is tweehokkig met vier Zaadjes.*

g. *Hetzelvde van boven te zien.*

BLOEITIJD. *Groeit als Roofplant in 't Kreupelbosch struiken enz. slingert zig om deezen, en voed zig in 't vervolg zijner groeijing van hunne zappen: dikwijls is het zeer ver voortkruipende. In de Provintie* Gelderland *wind het zig somtijds om het Vlasch; in die van* Utrecht *om de Haagen en in* Friesland *om de Heide. Het bloeit in de Maand Julij en Augustus.*

CUSCUTA EUROPÆA.

CLASSIS IVta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ pag.* 285.

CUSCUTA floribus sessilibus.

a. Perianthium monophijllum semiquadrifidum.

b. Corolla monopetala ovata ore quadrifido.

c. Eadem aperta cum Staminibus quatuor & quatuor squamulis nectariferis.

d. Stamen separatum cum squamula nectarifera.

e. Germen cum Stijlis duobus & Stigmatibus vix notabilibus.

f. Idem apertum, biloculare, cum seminibus quatuor.

g. Idem a superiore parte.

TEMP. FLOR. Planta parasitica, quæ abunde crescit in sepibus, alias plantas caule volubili obducit, & nutrimentum ex eis in proprium incrementum haurit longissimeque se sæpe extendit. In *Gelriæ* provincia interdum linum, *Ultrajectinæ* sepes, *Frisiæ* ericas obducens invenitur. Floret Julio & Augusto.

GEBRUIK. *Wrange, Schorfte, Filtkruid* is de, aan 't algemeen bekende, Nederduitsche naam van deeze Plant. Het heeft een bitteren scherpachtigen smaak zonder reuk. Het word als een prikkelend, verdeelend en oplosend middel gepreezen en is uit dien hoofde van de ouden als een purgeermiddel, voorgeschreeven. — Ook zal het bij tusschenpoozende Koortsen en verstopping der Ingewanden van dienst zijn.

KLEIN

Tab. 302.

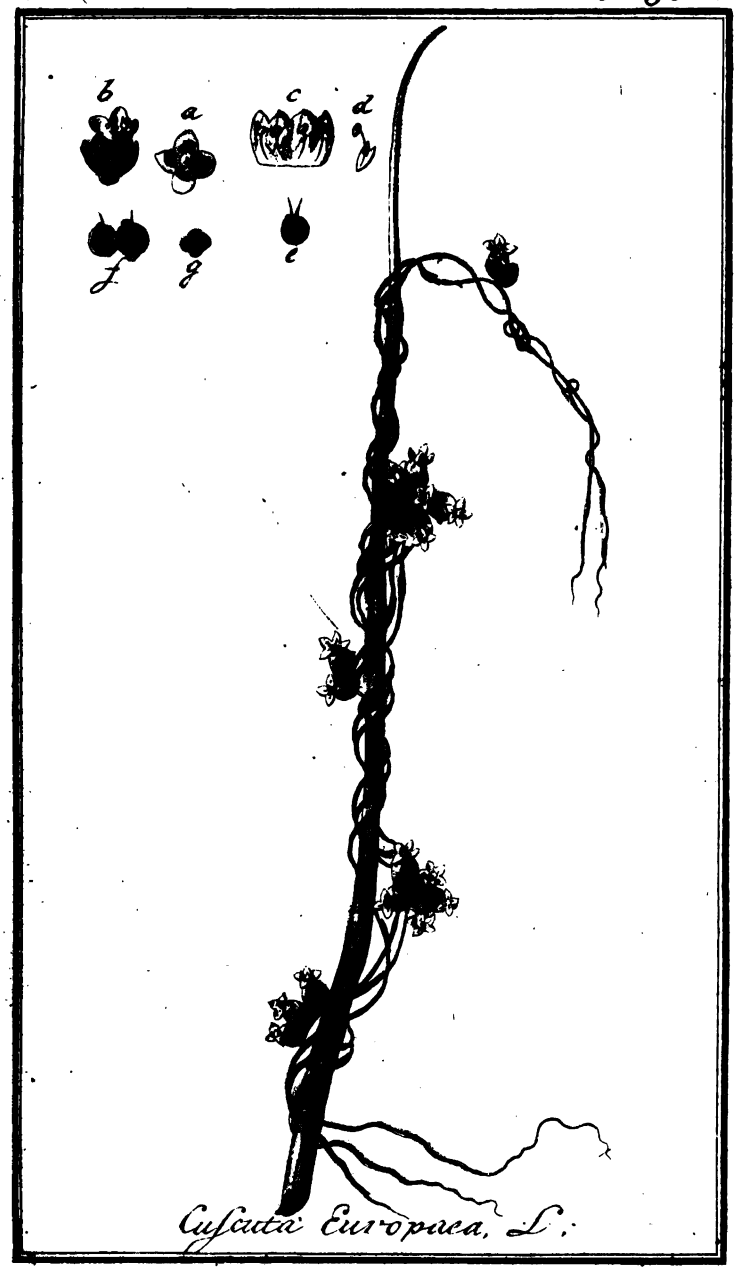

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

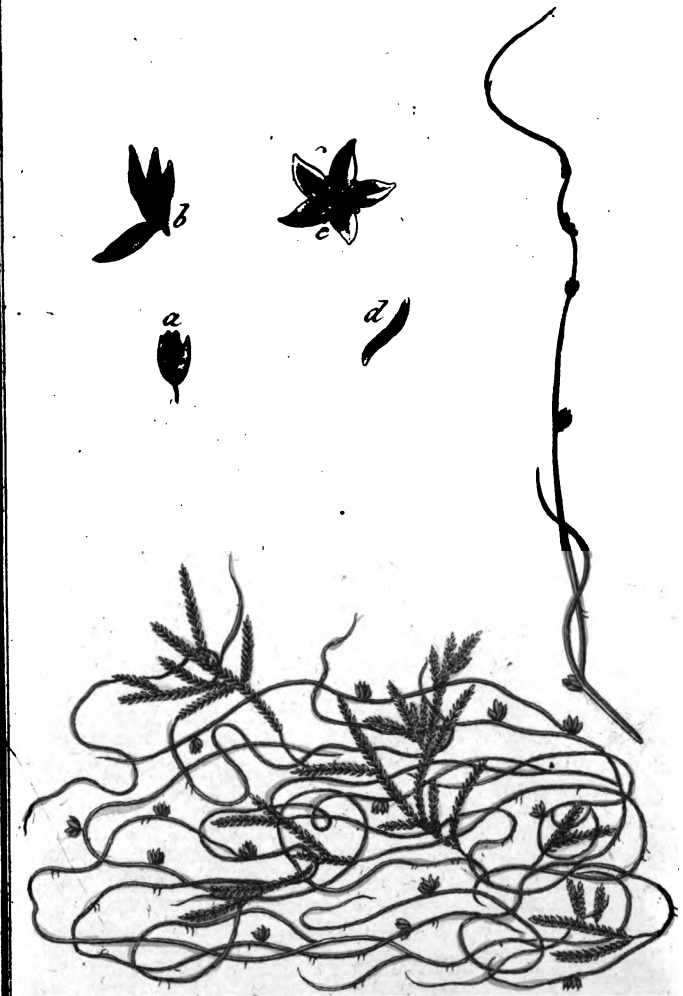

Cuscuta epithymum. L.

Digitized by Google

KLEIN WARKRUID.

De IVde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIde St., bl.* 382.

WARKRUID *met vastzittende of ingeſteelde vijfdeelige Bloemen, die met blikjes omringd zijn.*

a. *De eenbladige half vierdeelige Kelk.*

b. *Dezelvde vergroot met een dak-bladje.*

c. *De vijfſpleetige (somtijds vierſpleetige) Bloemkrans, met vijf Meeldraadjes (ook wel vier) en de Stempel.*

d. *Het Zaadhokje met het Zaad, zijnde alle Deelen vergroot.*

BLOEITIJD. *Deeze Plant groeit in Oostelijke climaaten om de wilde Thijm geſlingerd, ook op verſcheiden plaatſen van Duitschland (in* Gelderland, Utrecht *en* Friesland *op en om de Heide gevonden, (zie* ST. V. GRUNS *ſpec.) de Heide, het Walſtroo en andere planten omwindende. Zijn bloeitijd is Julius en Augustus.*

CUSCUTA EPITHIJMUM.

CLASSIS IVta.

Conf. LINNÆI *Sijſt. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ pag.* 285.

CUSCUTA floribus ſeſſilibus quinquefidis bracteis obvallatis.

a. Perianthium monophijllum ſemiquadrifidum.

b. Idem magnitudine aucta cum bractea.

c. Corolla quinquefida (interdum quadrifida) cum Staminibus quinque (vel etiam quatuor) & Stigmate.

d. Capſula cum ſeminibus, omnes partes magnitudine auctæ.

TEMP. FLOR. Creſcit hæc planta præcipue in Oriente in Thijmo in aliis locis Germaniæ (in *Geiriæ, Ultrajectinæ* & *Friſiæ* regionibus circum ericas ſe volvens, (vid. ST. V. GRUNS *ſpec.*) ericam, galium & alias plantas obducens. Floret Julio & Auguſto.

GEBRUIK. De ſmaak is ſterker en heeter als van het voorgaande, en daar het zig om de wilde Thijm ſlingert, en zig van zijne zappen voed, zo is ligt naa te gaan, dat het deszelfs reuk zeer ſterk aantrekt. Dit was ook de reede, waarom men in voorgaande tijden de voorkeur boven het voornoemde hier aan gaf, in meening, dat het zelfs de beste zappen van de Thijm had opgeſlurpt en zelfs werkzaamer dan deeze zij. Zijne Medicinaale krachten zijn voor 't overige van dezelfde waardij als van het voornoemde. 't Geen men in de Apotheeken gebruikte wierd uit *Creta* aangebragt, en daarom *Epithijmum Creticum* genoemd.

Digitized by Google

GROOTBLOEMIGE WONDERBLOEM.

De VIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIde St., bl. 618.*

WONDERBLOEM. *met regtopſtaande end-getropte Bloemen.*

a. *De eenbladige vijfdeelige Kelk.*

b. *De eenbladige Trechtervormige Bloem met de vijfſpleetige Rand.*

c. *Dezelve opengeſneeden met vijf Meeldraadjes.*

d. *Het Honingbakje.*

e. *Een afgezonderd Meeldraadje.*

f. *Het rondachtig Vrugtbeginzel, met de lange Stijl, en de kloots-vormige geſtipte Stempel.*

BLOEITIJD. *Zelfs* LINNÆUS *hield deeze Plant voor de waare Jalappe. Zij groeit in Braſilien, waar men van haare Wortelen laxeerende werking bevonden heeft. Thans is zij wegens de verſcheidene kleur van haare Bloemen een cieraad onzer Tuinen. Hier nevens ſtaat te bemerken, dat de* Jalappe Winde *de waare bij ons in gebruik zijnde Jalappe-Wortel opleevert. In de Maand Augustus bloeit zij ter hoogte van 3 à 4 voeten.*

MIRABILIS JALAPPA.

CLASSIS VIta.

Conf. LINNÆI *Sijſt. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 377.

MIRABILIS floribus congeſtis terminalibus erectis.

a. Perianthium monophijllum quinque partitum.

b. Corolla infundibuliformis, limbo quinquefido.

c. Eadem aperta cum quinque Staminibus.

d. Nectarium.

e. Stamen ſeparatum.

f. Germen ſubrotundum, Stijlus longus & Stigma globoſum punctatum.

TEMP. FLOR. Ipſe LINNÆUS hanc plantam olim pro vera habuit Jalappa. Creſcit ſponte in Braſilia, ubi radices vim habere aperientem expertum eſt. Nunc flores ejus varii coloris hortos noſtros amœnitate & pulchritudine ornant. Notandum interdum eſt, *Convolvulum Jalappam* veram nobis uſitatam Jalappæ radicem proferre. Hæc floret Auguſto & Septembri 3 à 4 pedum altitudine.

GEBRUIK. De Wortel deezer Plant heeft een zwakke reuk en niet onaangenaame ſcherpe ſmaak, de keel en neus kittelend, ſteekelend en niezen verwekkende. Zommigen ſchrijven aan deeze Wonderbloem een purgeerende kracht toe, ſommigen betwisten ze haar. Zo veel is ondertuſſchen na nieuwere proefneemingen bevonden, dat het melkachtig vogt, dat uit de verſche wortel druipt, zeer veel harst opgeeft, en dat dit een ſterk purgeerende kracht hebbe, zo dat wel honden met twintig greinen daarvan gedood zijn. Bij de mensch word zij van twee tot tien greinen gegeeven, en als een goed worm en purgeer middel aangepreezen. De ſtrijd of deeze de waare *Jalappe* of de *Convolvulus* zij, is nog niet beſliſcht. Nieuwere Plantkenners houden 'er de *Mirabilis Dichotoma* voor.

LANG-

Digitized by Google

Mirabilis jalappa. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Tab. 304.

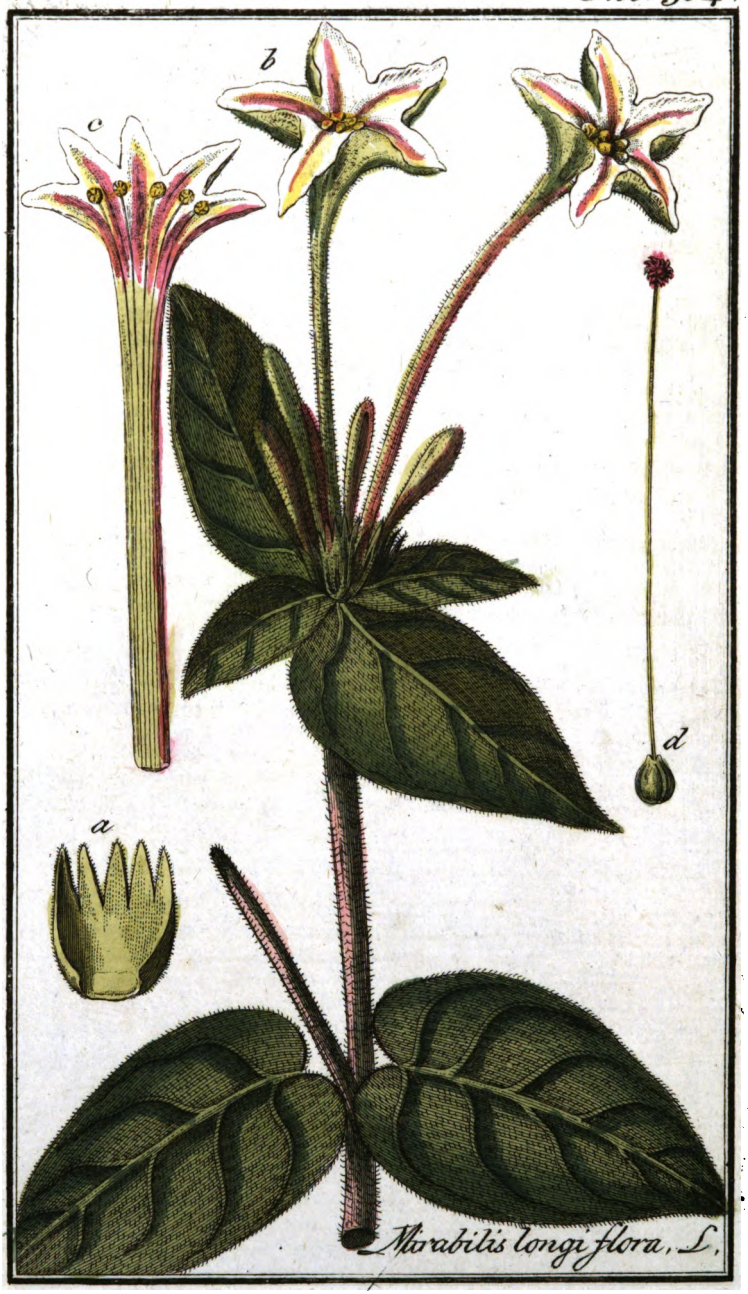

Digitized by Google

LANGBLOEMIGE WONDERBLOEM.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIde St., bl.* 619.

WONDERBLOEM *met vergaarde, zeer lange eenigermaate knikkende endelingsche Bloemen en ruigachtige Bladen.*

a. *De eenbladige in vijven gedeelde Kelk.*

b. *De eenbladige trechtersgewijze Bloemkrans met de vijfplectige Rand.*

c. *Dezelve geopend met vijf Meeldraadjes.*

d. *Het rondachtig Vrugtbeginsel, de draadswijze Stijl en de klootachtige gestippelde Stempel.*

BLOEITIJD. *De vermaarde* GLEDITSCH *hield deeze soort voor de waare Jalappe. Zij groeit in* Mexico, *en word zeer ligt in onze Tuinen van vier tot vijf voeten hoogte gekweekt, bloeijende in Augustus en September.*

MIRABILIS LONGIFLORA.

CLASSIS Va.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 377.

MIRABILIS floribus congestis longissimis, subnutantibus, terminalibus, foliis subvillosis.

a. Perianthium monophijllum quinquepartitum

b. Corolla monopetala infundibuliformis limbo quinquefido.

c. Eadem aperta cum quinque Staminibus.

d. Germen subrotundum, Stijlus filiformis & Stigma globosum punctatum.

TEMP. FLOR. CEL. GLEDITSCH hanc speciem pro vera Jalappa tenuit. Crescit in *Mexico*, facile quoque in hortis nostris colitur altitudine 4 à 5 pedum. Floret Augusto & Septembri.

GEBRUIK. Ook aan de Wortel van deeze soort *Wonderbloem*, worden van den een purgeerende krachten toegeschreeven, van den anderen ontkend. (LINNÆUS hield ze eenige tijd voor de waare JALAPPE) Anderen schrijven haar een regtstreeks tegenstrijdige, naamelijk samentrekkende, maagversterkende en winddrijvende kracht toe. Daar het middel niet in gebruik is, zo zijn 'er ook zo veel ik weete, ten minsten zedert 150 Jaaren geen proefneemingen van bekend. —— En waartoe ook deeze? 'er ontbreeken ons althans geene Purgeermiddelen! —— Zoude men ook van de werkingswijze van het geslagt op die der soort mogen beslisten?

GEMEENE KAMPERFOELIJ.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IVde St.*, bl. 213.

KAMPERFOELIJ *met Kijronde endknopjes, die als geschubd zijn, de Bladen t'eenemaal onderscheiden.*

a. *De kleine in vijven gedeelde Kelk.*
b. *De geopende eenbladige vijfdeelige gepijpte Bloemkrans met vijf Meeldraadjes.*
c. *Een afgezonderd Meeldraadje.*
d. *Het rondachtig Vrugtbeginsel met den Stijl en stompe Stempel.*
e. *De genevelde Bezie.*
f. *Dezelvde geopend is tweehokkig.*
g. *Het Zaad.*

BLOEITIJD. *Het groeit in 't Kreupelbosch en in de Bosschen om de Struiken geslingerd. In Nederland aan de Weegen bij* Zutphen, Harderwijk, in het Haarlemmer Hout enz., *en overal op schaduwagtige Plaatsen, bloeit in Junij en Julij.*

LONICERA PERICLIJMENUM.

CLASSIS Via.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 368.

LONICERA capitulis ovatis imbricatis terminalibus, foliis omnibus distinctis. (*)

a. Perianthium parvum quinque partitum.
b. Corolla monopetala, tubulosa, quinque partita, aperta cum Staminibus quinque.
c. Stamen separatum.
d. Germen subrotundum, Stilus & Stigma obtusum.
e. Bacca umbilicata.
f. Eadem aperta bilocularis.
g. Semen.

TEMP. FLOR. Crescit in sepibus & sylvis, ubi fruticibus adhæret. In Belgia ad vias prope *Zutphen, Harderovicam, in luco Harlemensi &c*, ubique in locis umbrosis & floret Junio & Julio.

GEBRUIK. *Weeuwtjes, Wilde Camperfoelij* word dit Gewas door de Boeren genoemd. De Bloemen, Bladen en Stengen zijn voortijds in gebruik geweest. Het word als Winddrijvend aangepreezen: ook zal het bij Zinkingen, Aembotstigheid, de Hoest, enz. van nut zijn. Uiterlijk word het als een Wondmiddel vooral bij oude Klierachtige uitslag en Huidziektens gebruikt.

(*) GMELIN *heeft hier andere onderscheidingsteekens, maar om dat deeze aan de Nederduitsche van* HOUTTUIJN *niet gelijk komen, heb ik liever deeze willen laten staan. Terwijl het meer om de Nederduitsche, dan de Latijnsche Text te doen is: zo is 't mijne meening dit in 't vervolg ook zo te houden.*

AKA-

Digitized by Google

Tab. 305.

Lonicera periclymenum. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Tab. 306.

Lonicera Diervilla . L.

Digitized by Google

AKADISCHE KAMPERFOELIJ.

De VIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IVde St., bl.* 223.

KAMPERFOELIJ *met zijdelingsche Trosjen en getande Bladen.*

a. *De vijfdeelige Kelk boven het Vrugtbeginsel.*
b. *De eenbladige gepijpte Bloem met de vijfdeelige Rand.*
c. *Dezelve opengesneeden met vijf Meeldraadjes.*
d. *Een afzonderlijk Meeldraadje.*
e. *Het Vrugtbeginsel, de Stijl en stomp gekopte Stempel.*

BLOEITIJD. *Het groeit vrij al gemeen in* Canada *en word zeer ligt in onze Hoven tot de hoogte van twee voeten gekweekt; bloeijende in Junij.*

LONICERA DIERVILLA.

CLASSIS VIa

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 369.

LONICERA racemis terminalibus foliis serratis.

a. Perianthium quinque partitum supra germen.
b. Corolla monopetala, tubulosa, limbo quinque partito.
c. Eadem aperta cum quinque Staminibus.
d. Stamen separatum.
e. Germen Stijlus & Stigma obtuso capitatum.

TEMP. FLOR. Sponte crescit in *Canada*, facile colitur in hortis nostris altitudine bipedali Junioque floret.

GEBRUIK. De Stengen of Stipites, die een walgelijke smaak hebben, worden als een aanzettend Middel en als Urindrijvend, in de *Gonorrhœa* geroemd. In Europa zijn 'er geene bijzondere uitwerkingen van bekend, vermits zij tot dus verre alleen in America in gebruik is.

Digitized by Google

CIJPRESACHTIG CIJPRESKRUID.

De XIXde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St., bl.* 565.

CIJPRESKRUID met *eenbloemige Steeltjes en viervoudig-getande Bladen.*

a. *De gemeenschappelijke halfronde Kelk.*
b. *De samengestelde Bloem.*
c. *Een tweeslachtig Bloempje.*
d. *Hetzelve geopend.*
e. *Geslachts Deelen, naamelijk*
f. *Vijf samengehegte Meeldraadjes.*
g. *Het vierzijdig langwerpig Vrugtbeginsel met de Stijl en twee Stempels.*
h. *Een dwarsdoorgesneden Blad.*

BLOEITIJD. *Het word in onze Tuinen geplant, maar groeit anders in warme Climaten van zelve, bijna tusschen hoog en bloeit in Augustus.*

SANTOLINA CHAMÆ-CIJPARISSUS.

CLASSIS XVIIIva.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi part. IIdæ. pag.* 1205.

SANTOLINA pedunculis unifloris, foliis quadrifariam dentatis.

a. Calix communis hemisphæricus.
b. Corolla composita.
c. Corollula hermaphrodita.
d. Eadem aperta.
e. Partes sexus ejusdem, scilicet
f. Stamina quinque coalita.
g. Germen tetragonum oblongum cum Stilo & duobus Stigmatibus.
h. Folium transversim dissectum.

TEMP. FLOR. Colitur apud nos in hortis, sponte vero crescit in regionibus calidioribus altitudine fere bipedali. Augusto floret.

GEBRUIK. 'T word ook *Wijfjes Averoone* genoemd. De Reuk van deeze Plant is doordringend en aangenaam. De smaak bitter en kruidachtig. De geneeskrachten maagsterkend, krampstillend, prikkelend en vooral wormdrijvend. HIPPOCRATES heeft het in de Pleuris geroemd, en GALENUS stelde 'er als Worm-middel prijs op, MATTHIOLUS gebruikte het in de witte Vloed. Van anderen word het bij Verstopping der Lever, der Nieren en Pisweegen, de Geelziekte enz. geroemd. —— Als Worm-middel is het bij allen in achting, en zelfs zo, dat men het in plaats van *semen cinnæ — Zedoar:* enz., gebruiken kan. Ter begunstiging der Mode, om voor andere middelen plaats te maaken, is het zeker buiten gebruik geraakt, maar geenzints uit hoofde van zijne mindere waardij.

GE-

Digitized by Google

Tab. 307.

Santolina Chamae-cyparissus. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Tanacetum vulgare. L.

Digitized by Google

GEMEEN REINE VAREN.

DE XIXde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St., bl.* 571.

REINE VAREN *met dubbeldgevinde, ingesneedene, zaagtandige Bladen.*
a. De gemeenschappelijke Kelk.
b. Een Schubje van dien.
c. De samengestelde Bloemkrans.
d. Een tweeslachtig afzonderlijk Bloemetje.
e. Een diergelijk geopent.
f. Deelen van dien, namelijk
g. Vijf samengehechte Meeldraadjes.
h. Het Vrugtbeginsel, de Stijl en de omgekrulde dubbelde Stempel.

BLOEITIJD. *Deeze Plant groeit overal, in Nederland, langs de Velden, Sloten en in de Tuinen, van vier tot vijf voeten, in de Maand Augustus bloeijende.*

TANACETUM VULGARE.

CLASSIS XVIIIva.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ pag.* 1208.

TANACETUM foliis bipinnatis incisis serratis.
a. Calix communis.
b. Ejus squamula.
c. Corolla composita.
d. Corollula hermaphrodita separata.
e. Eadem aperta.
f. Partes ejus, scilicet.
g. Stamina quinque coalita.
h. Germen, Stylus & Stigmata duo revoluta.

TEMP. FLOR. Crescit ubique, in Belgia ad agros, fossas & partim in hortis, altitudine quatuor quinqueve pedum, Augusto florens.

GEBRUIK. *Rijnvaar, Boere Wormkruid*, is de triviale Naam van deeze Plant. De Bloemen zo wel als de geheele Plant hebben eene sterke doordringende maar niet zeer aangename reuk en walgelijke bittere smaak. Dat 'er zeer veel prikkelende stof, die op de zenuwen en vaste Deelen werkt, en tot eene tegenwerking aanspoort, in deeze Plant zij, toont haar ruikende hoedanigheid. Niet ten onrechten word zij ook van de Artsen als prikkelend, bederfweerend en versterkend, en bij voorkeur als Worm-middel aangepreezen. Dat zij bij tusschenpoozende Koortsen, Zenuwziekten der Vrouwen, bij de Waterzucht, Bleekziekte enz., voordeel aanbrenge, is bekend. Nieuwere prijzen het bij het Podagra, en met witte Wijn afgetrokken, vooral bij het Podagra in de Ingewanden. Bloemen en Zaad tot Poeijer, en met Stroop tot Confserf gemaakt, zijn onder het Landvolk het allergemeenste Huismiddel tegens de Wormen.

WELRIEKEND REINE VAREN.

De XIXde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St., bl.* 572.

REINE VAREN met *Eijronde, en verdeelde zaagtandige Bladen.*
a. *De gemeenschappelijke Kelk.*
b. *De samengestelde Bloemkrans.*
c. *Een Kelkschubje.*
d. *Een tweeslagtig Bloempje.*
e. *Deszelfs Geslachtsdeelen.*
f. *Vijf samengehegte Meeldraadjes.*
g. *Het Vrugtbeginsel, de Stijl en tweespleetige Stempel.*
h. *Een Vrouwelijk Bloempje.*
i. *Het Vrugtbeginsel, de Stijl en de twee Stempels.*

BLOEITIJD. *Zijn geboorteplaats is* Zwitserland *en* Italie, *ook word het zeer ligt in onze Tuinen tot de hoogte van vier of vijf voeten voortgebragt, bloeijende in Augustus.*

TANACETUM BALSAMITA.

CLASSIS XVIIIva.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ. pag.* 1209.

TANACETUM foliis ovatis integris serratis.
a. Calijx communis.
b. Corolla compositа.
c. Squama Calijcis.
d. Corollula hermaphrodita.
e. Ejus partes sexuales.
f. Stamina coalita quinque.
g. Germen Stijlus & Stigma bifidum.
h. Corollula fœminea.
i. Germen, Stijlus & Stigmata duo.

TEMP. FLOR. Floret in *Helvetia* & *Italia*: facile in hortis nostris altitudine quatuor quinqueve pedum colitur, floret Augusto.

GEBRUIK. De doordringende Reuk van deeze Plant komt aan die der Salij zeer nabij, maar is aangenaamer: ook is de bittere en kruidachtige smaak niet onaangenaam. De gekaauwde Bladen zijn zeer heet in de mond. De Geneezingskracht is Maagsterkend, aanzettend en prikkelend, de Maandstonden bevorderende. Het word als Tegenmiddel der kwaade gevolgen van het overmaatig gebruik des Heulsaps geroemd. In Maagziektens, Winden, Braakingen, Hoofdpijnen van bedorven Maag, de Bleekziekte enz., word het met voordeel gebruikt. Als Wondmiddel, waar men versterken en verdeelen moet, is het als fomentatie te gebruiken. Het Zaad is een Wormmiddel, zo als het voornoemde.

GE

Digitized by Google

Tanacetum balsamita. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Cucumis Sativus. L.

Digitized by Google

GEWOONE KOMKOMMER.

De XXIste CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel XIde St., bl.* 326.

KOMKOMMER *met hoeken der Bladen, regt en eijrond-langwerpige knobbelige Vrugten.*

a. *Mannelijke Bloemen.*
b. *De eenbladige Klokswijze vijftandige Kelk.*
c. *De Klokswijze vijfdeelige Bloem.*
d. *Drie Meeldraadjes met samengehechte Meelknopjes.*
e. *Een van de twee Meeldraadjes met de tweespleetige top.*
g. *Het Middenpunt der Bloem in de Kelk.*
h. *Vrouwelijke Bloemen.*
i. *De beven het Vrugtbeginsel zittende Kelk.*
k. *De Bloem, de Mannelijke bijna gelijk komende.*
l. *Het groote Vrugtbeginzel op deeze.*
m. *Drie Helmdraadjes zonder Helmknopjes.*
n. *Een afzonderlijk Helmdraadje.*
o. *De rolronde Stijl met de drie gebulte Stempel.*
p. *De in het midden doorgesneedene Vrugt met het Zaad*

BLOEITIJD. *Het Vaderland deezer Plant is onbekend, maar zij word in de Hoven gekweekt. De Plant kruipt op de grond veel voeten voort. Bloeit bijna den geheelen Zomer, andere stellen Julius als Bloeitijd.*

CUCUMIS SATIVUS.

CLASSIS IIItia.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 100.

CUCUMIS foliorum angulis rectis, pomis oblongis scabris.

a. Masculi Flores.
b. Perianthium monophijllum campanulatum quinque dentatum.
c. Corolla quinque partita campanulata.
d. Stamina tria cum antheris coalitis.
e. Unus ex Staminibus cum apice bifido.
g. Centrum floris in calijce.
h. Fœminei flores.
i. Calijx germini insidens.
k. Corolla propemodum ut in mare.
l. Germen magnum illi insidens.
m. Filamenta tria absque antheris.
n. Filamentum separatum.
o. Stijlus cijlindricus & Stigma trigibbum.
p. Fructus in medio disfectus cum Seminibus.

TEMP. FLOR. Patria hujus Plantæ ignota, colitur vero in hortis nostris. Planta est repens longitudine diversorum pedum. Floret fere per totam æstatem, aliis Julio.

GEBRUIK. De Vrugt van deeze Plant is in de Zomer een gelievkoosd verkwikkend voedsel, 't geen door HIPPOCRATES als zeer voedend en vetmakend geroemd word. Zo 'er een bederf, als bederf der Vogten aan en voor zig zelven, of uit zwakheid der vaste Deelen voortkomende enz., in de Zomer plaats heeft, zo is het zeker dat dit middel onuitgeperst als Salade, of rauw genoten, dit bederf veranderd, vermits deszelvs zeepachtige Vogten met die der menschelijke zig ligt vereenigd en homogeniseerd. Deeze werkingskracht schijnt zig echter slechts tot de eerste wegen te verstrekken. Het verwekt in overvloed genooten, buikpijn en doorloop, echter zonder gevolgen. Ook is het zeer Urindrijvend. Als Artsenij-Middel zijn de Pitten alleen in gebruik, zijnde een ingredient der *Seminum quatuor frigidum majorum*. Andere prijzen ze in eenige soorten der longteering.

EIJVORMIGE KOMKOMMER.

De XXIste CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel XIde St., bl.* 320.

KOMKOMMER *met handpalmig uitgehoekte Bladen, en Klootronde ſtekelige Appelen.*

De Mannelijke Bloem.

a. *De eenbladige Kloksgewijze vijfſpleetige Kelk.*
b. *De in vijven gedeelde, aan de Kelk aangegroeide Bloemkrans.*
c. *Dezelve geopend met drie Meeldraadjes, zijnde twee met tweeſpleetige punten.*
d. *Een afgezonderd Meeldraadje.*
e. *Het driezijdig Kasje.*

De Vrouwelijke Bloem.

f. *Een Bloem boven het Vrugtbeginſel.*
g. *Dezelve geopent met drie Helmdraadjes zonder Helmknopjes.*
h. *Het Vrugtbeginſel met de rolachtige Stijl en de drie Stembels.*
i. *De Vrugt is een ruuwe ſtekelige Appel.*
k. *Dezelve geopend.*
l. *Het Zaad.*

BLOEITIJD. *Deeze Plant hoort in Jamaica t'huis. Bij ons word zij in de Tuinen geplant. Zij is voortkruipend gelijk de Komkommers. Augustus, of veelmeer de geheele Zomer is haar Bloeitijd.*

CUCUMIS ANGURIA.

CLASSIS IIIia.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 1100.

CUCUMIS Foliis palmato ſinuatis pomis globoſis echinatis.

Maſculus Flos.

a. Perianthium monophiſſum, campanulatum quinquefidum.
b. Corolla quinquepartita, calijci adnata.
c. Eadem aperta cum tribus Staminibus, quorum duo apice biſido inſtructa ſunt.
d. Stamen ſeparatum.
e. Receptaculum trigonum.

Fœmineus Flos.

f. Corolla cum germine infero.
g. Eadem aperta cum filamentis tribus, absque antheris.
h. Germen cum Stijlo cijlindraceo & Stigmatibus tribus.
i. Fructus eſt pomum aſperum echinatum.
k. Idem apertus.
l. Semen.

TEMP. FLOR. Floret in Jamaica colitur apud nos in hortis; planta eſt repens uti Cucumis &c. Auguſto, ſed multo magis per omnem æſtatem floret.

GEBRUIK. Deeze Plant een Americaansch Inwooner zijnde, is bij ons niet in gebruik. Haare Vrugt is eetbaar en heeft met de voornoemde veel, maar niet alles gemeen.

ME-

Tab. 311.

Cucumis Anguria. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MELOEN KOMKOMMER.

De XXIste CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel XIde St., bl.* 321.

KOMKOMMER *met de Bladen rond gehoekt en dikbuikige Vrugten.*

Mannelijke Bloemen.

a. *De vijfrandige Kelk.*
b. *De in vijven gedeelde aan de Kelk vastgegroeide Bloem.*
c. *Dezelve, met drie de Kelk ingeplante Meeldraadjes, van welken twee dubbeld gespleeten.*
d. *De Steel.*

Vrouwelijke Bloemen en haare Deelen.

e. *De Bloemdop en de Kelk zijn gelijk die der Mannelijke, met drie onechte Meeldraadjes.*
f. *Het Vrugtbeginzel, de rolachtige Stijl en drie dikke Stempels.*
g. *De geopende Vrugt met het Zaad.*
h. *Het Zaad.*

BLOEITIJD. *Groeit in warme Climaaten. In onze Hoven word zij als kruipende Plant gekweekt. Haar Bloeitijd is Julius en Augustus, of veel meer de geheele Zomer.*

CUCUMIS MELO.

CLASSIS IIItia.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ. pag.* 100.

CUCUMIS foliorum angulis rotundatis, pomis toruloſis.

Maſculi Flores.

a. Perianthium quinquedentatum.
b. Corolla quinque partita calijci adnata.
c. Eadem cum Staminibus tribus calijci inſertis, quorum duo bifidæ ſunt.
d. Receptaculum.

Fœminei Flores ejusdemque partes.

e. Perianthium & calijx ut in Maſculis, cum Staminibus tribus ſterilibus.
f. Germen Stijlus cijlindraceus ac Stigmata tria craſſa.
g. Fructus apertus cum ſeminibus.
h. Semen.

TEMP. FLOR. Patria in regionibus callidis: colitur in hortis noſtris; planta eſt reptans. Julio & Auguſto magis per totam æſtatem floret.

GEBRUIK. De bij ons zo genoemde *Kantaloepe* is een ſoort van deeze Plant, vermits deeze zeer varieert. Haar aangenaame verkoelende ſmaak is op onze Deſerten genoegzaam bekend. Haar Dorſtſtillend en Vogten verbeterend vermogen is buiten twijfel, mits het niet overtollig genooten word, want indien het de Maag verzwakt, verwekt het doorloop en braaking. Het belet de uitwaaſeming en vermeerderd de waterloozing. In verſtopping der Lever, Nieren enz., en bij de Boest is het een oplosſend Middel, ja eenigen willen het in de Borst-teering aanwenden. Haar Zaad een zoete melkachtige Emulſie geevende, is het voornaamſte onder de *ſem. quat. frig. moj.*

KOLOQUINT KOMKOMMER.

De XXIste CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IXde St., bl.* 317.

KOMKOMMER *met veeldeelige Bladen en Klootronde gladde Appelen.*

a. *De Mannelijke Bloem.*

b. *De eenbladige in vijven gedeelde Kelk.*

c. *Drie Meeldraadjes.*

d. *De Vrouwelijke Bloem van deeze Plant.*

e. *Het Vrugtbeginzel met drie gespitste Helmdraadjes zonder Helmknopjes, echter met de Stijl en drie dikke Stempels.*

f. *De drie Stempels van de bovenzijde.*

g. *De Vrugt.*

h. *Het Zaad.*

BLOEITIJD. *Het groeit in de Oost en kruipt gelijk de gemeene Komkommer boven de grond. Het groeit en bloeit in onze Hoven gekweekt, bijna den geheelen Zomer.*

CUCUMIS COLOCIJNTHIS.

CLASSIS IIIIta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINNI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 100.

CUCUMIS foliis multifidis pomis globosis glabris.

a. Masculus Flos.

b. Perianthium monophijllum, quinque partitum.

c. Stamina tria.

d. Fœmineus Flos ejusdem Plantæ.

e. Germen cum filamentis tribus acuminatis absque antheris, attamen Stijlo, tribusque Stigmatibus crassis.

f. Stigmata tria a superiori parte.

g. Fructus.

h. Semen.

TEMP. FLOR. Sponte crescit in Oriente, reptans Cucumeri sativi instar super terram. In hortis nostris colitur & per omnem æstatem floret.

GEBRUIK. Het Merg deezer Plant word alleen als Geneesmiddel gebruikt. Het heeft eene bittere onaangenaame walgelijke Smaak, en is een van de heevigste Purgeermiddelen die in de Geneeskunde bekend zijn en uit dien hoofde met de grootste omzigtigheid te gebruiken. Als Purgeermiddel voor de Paarden is het aan zijne regte Plaats. Het wordt in de Geneeskunde niet ligt anders dan als bijvoegsel gebruikt, zo dat het bij voorbeeld het hoofdbestanddeel van de *Tinctura Alhand.* is; en nog een gedeelte van het *extr. panchijm. Crollii* en *Cathol.* uitmaakt. De Olie van dit Merg op de huik der Kinderen gestreeken is wormdoodend en nog somtijds heevig purgeerend. De met Wijngeest bereide Tinctuur is van meerder nut: voornaal van wegen zijn prikkelende en oplossende Kracht bij langduurige Ziektens, en zwaar te beweegen Vezel, en is uit dien hoofde voor korten tijd te regt bij op Beroertens gevolgde Verlammingen aangepreezen, mits dat men met eene kleine dosis van 15 à 18 Droppels vier à vijfmaal 's daags begint, en allengskens opklimt. Twee Drachmen van het Merg met twee Ponden Bier tot een gekookt en dagelijks driemaal 1 à 2 lepels daarvan genomen, is eerst voor korten tijd als een voornaam Urindrijvend middel bij de Waterzucht geroemd.

GROOT

Digitized by Google

Cucumis colocynthis. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Tropaeolum maius. L

Digitized by Google

GROOTE SPAANSCHE KERS.

De VIIIste CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIIste St.*, *bl.* 433.

SPAANSCHE KERS *met schildvormige bijna vijfkwabbige Bladen en stompe Bloemblaadjes.*

a. *De eenbladige, diep vijfspleetige Kelk, met het daar bij zijnde Honingbakje en acht Meeldraadjes.*
b. *De vijfbladige Bloemkrans.*
c. *Een van de twee bovenste Bloembladen.*
d. *Een van de drie onderste.*

e. *Een afzonderlijk Meeldraadje.*
f. *Het driekwabbige gestreepte Vrugtbeginsel met de Stijl en de driespleetige Stempel.*
g. *De Vrugt, drie gesleufde en gestreepte Beziën.*
h. *Het Zaad.*

BLOEITIJD. *Het groeit in onze Hoven, maar Peru is zijn Vaderland. Het kruipt en klimt zeer hoog en ver voort en bloeit in Augustus en September, of bijna den geheelen Zomer.*

TROPÆOLUM MAJUS.

CLASSIS VIIIva.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 605.

TROPÆOLUM foliis peltatis subquinquelobis, petalis obtusis.

a. Perianthium monophyllum profunde quinquefidum, cum nectario adhærente & Staminibus octo.
b. Corolla pentapetala.
c. Unum ex petalis duobus superioribus.
d. Unum ex petalis tribus inferioribus.
e. Stamen separatum.
f. Germen trilobum, striatum, cum Stilo & Stigmate trifido.

g. Fructus baccæ trisulcato striatæ.

h. Semen.

TEMP. FLOR. Crescit in hortis nostris, sponte in Peru. Reptat & ascendit sæpe ad longitudinem diversorum pedum & Augusto ac Septembri, multo magis per omnem æstatem floret.

GEBRUIK. *Oostindische Kers, klimmende Indische Viool* zijn nog als benaamingen van deeze Plant bekend. Bloem en Bladen hebben eene aangenaame scherpe Smaak en worden uit dien hoofde als Kruidenaarijen in het huishoudelijke gebruikt. Het Zaad in Azijn bewaard is niet onaangenaam. Schoon de Plant niet regtstreeks als Artsenij-middel gebruikt word, zo heeft zij met dit al een Urindrijvend en Scheurbuik tegenwerkend vermogen, en zoude als zodanig bij gebrek van andere Middelen kunnen gebruikt worden. Ook zullen de Vrugten zo wel droog, als versch zeer zagt purgeeren.

Digitized by Google

TWEELINGSCHE MONARDA.

De IIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIde St., bl.* 156.

MONARDA *met bijna dubbelde end-Hoofdjes en eene ſcherphoekige Steng.*

a. *De eenbladige gepijpte Kelk, vijftandig, gaapend.*

b. *De gepende eenbladige grijnzende Bloem, met twee waare en twee onechte Meeldraadjes, gelijk zij in ſommige Bloemen gevonden worden.*

c. *Het vierſpleetig Vrugtbeginſel met de draadswijze Stijl en de dubbele Stempel.*

BLOEITIJD. *Haar Geboorteplaats is Virginien en Penſilvanien. Zij word behalven haare geneeskracht tot cieraad in onze Tuinen onderhouden. Zij groeit ter hoogte van een menſch ſchoon bij ons maar twee voet hoog, en bloeit in Auguſtus.*

MONARDA DIDIJMA.

CLASSIS IIda.

Conf. LINNÆI *Sijſt. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIma, pag.* 44.

MONARDA Floribus capitatis ſubdidijnamis caule acutangulo.

a. Perianthium monophijllum tubulatum ore quinquedentato.

b. Corolla monopetala, ringens, aperta, cum duobus veris Staminibus, & aliis duobus caſtratis, quæ in quibusdam floribus reperiuntur.

c. Germen quadrifidum, cum Stijlo filiformi & Stigmate bifido.

TEMP. FLOR. Habitat in Virginia & Penſilvania, & præter uſum medicum etiam hortis noſtris ornamento eſt. Altitudinem hominis in hortis noſtris vero ſolumodo duorum pedum attingit & Auguſto floret.

GEBRUIK. Eene ſterk geurige en opwekkende Reuk, en bittere Smaak zijn de eigenſchappen dier Plant, ſterkende en Zenuwkramp ſtillende, haare krachten.

PIJP-

Digitized by Google

Monarda didyma. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Tab. 316.

Digitized by Google

PIJPACHTIGE MONARDA.

De IIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIde St., bl.* 155.

MONARDA *met end-hoofdjes en een stomphoekige Steng.*
a. *De eenbladige Bloem.*
b. *De eenbladig, rolachtig vijftandige gaapende Kelk.*
c. *De Bloem na de lengte doorsneeden, ziet men de onderste lip breeder en driespleetig.*
d. *Dezelve, om de rechtsche lineale bovenlip te zien.*
e. *Het borstelachtige Helmdraadje met het Helmknopje.*
f. *Het vergroot Helmknopje.*
g. *Hetzelve gescheurt tot 't strooijen van 't Stuifmeel.*
h. *De Draadswijze Stijl met de dubbelde endelingsche Stempel op het vierspleetige Vrugtbeginsel zittende.*
i. *Een verwelkte Kelk, op welkers bodem het Zaad zit.*
k. *Vier rondachtige volgroeide Zaaden uit de Kelk.*
l. *Een enkeld Zaad.*

BLOEITIJD. *Groeit in het Noordelijke America, Virginien en Canada enz. Het word in onze Tuinen ligt voortgebragt, groeijende de Steng tot omtrend drie voeten hoogte en bloeit in Julij en Augustus.*

MONARDA FISTULOSA.

CLASSIS IIda.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 44.

MONARDA capitulis terminalibus, caule obtusangulo.
a. Corolla monopetala.
b. Calix monophijllus cijlindraceus, ore quinquedentato.
c. Corolla longitudine disfecta, ita, ut labium inferius latius trifidum dignoscatur.
d. Corolla, pro dignoscendo labio superiori recto, angustolinearis.
e Filamentum setaceum antheriferum.
f. Antheræ magnitudine auctæ.
g. Eadem disrupta pro pollinis emissione.
h. Stijlus filiformis, stigmate bifido terminatus germini quadrifido insidens.
i. Calix jam emarcidus, in fundo semina continens.
k. Semina quatuor subrotunda demum matura, e calijce depromta.
l. Semen unicum peculiare.

TEMP. FLOR. Habitat in America boreali, Virginia, Canada &c. & in nostris terris facile coli patitur. Caulis circa trium pedum altitudinem assurgit. Julio Augustoque flores fert.

GEBRUIK. Een sterk ruikende en bitter smaakende Plant. Het Kruid word als een oplosfend en verlterkend Zenuw-Middel geroemd, ook wel bij tusschenpoozende Koortsen. Maar het is even so weinig, als het voornoemde bij ons in gebruik.

EUROPISCHE KLIMOP.

De VIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door ROUTTUIJN, *IIde Deel IVde St., bl.* 350.

KLIMOP *met ovaale Bladen die gekwabd zijn.*

a. *Het veelwendig omwindzel om de Kruis.*
b. *De vijftandige kleine Kelk, die het Vrugtbeginzel insluit.*
c. *De vijfbladige Bloem met vijf Meeldraadjes.*
d. *Een afzonderlijk Meeldraadje.*
e. *Het Drijftolswijze Vrugtbeginzel met de Stijl en naauwlijks merkbaare Stempel.*
f. *Hetzelve van boven te zien met de Bloemdop.*
g. *Een volgroeide Bezie.*
h. *Dezelve geopend.*
i. *Het Zaad.*

BLOEITIJD. *Het groeit in de Bosschen, alwaar het de Boomen van onderen tot de hoogste top omslingerd; ook aan de Rotsen en oude Muuren. Het reikt zig somtijds tot eene ongeloovlijke hoogte en dikte uit. Hier in Nederland groeit het overvloedig in het Haarlemsche en Haagsche Bosch, en Groningen en elders. Het bloeit in Augustus.*

HEDERA HELIX.

CLASSIS VIa.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 420.

HEDERA foliis ovatis lobatisque.

a. Involucrum umbellæ multidentatum.
b. Perianthium minimum quinquedentatum germen cingens.
c. Corolla pentapetala cum Staminibus quinque.
d. Stamen separatum.
e. Germen turbinatum; cum Stilo & Stigmate vix notabili.
f. Idem a parte superiore cum perianthio.
g. Bacca matura.
h. Eadem aperta.
i. Semen.

TEMP. FLOR. Crescit in sylvis, ubi arbores obducit ab infima parte ad superiorem usque frontem; quoque ad rupes & mures vetustos. Altitudinem & trunci crassitiem, sæpe mirabilem attingit. Nostra in terra ubique abunde crescit in arboreto Harlemensi, Hagensi, in regione Groningensi aliisque &c., floret Augusto.

GEBRUIK. Boomveil, Egloof, zijn triviaale Nederduitsche naamen. De Bladen hebben een walgelijke en bittere smaak, en de Bezien zijn zuurachtig. Deeze worden als purgeerende aangemerkt. In heete gewesten geeft deeze plant een harst, 't geen kruidig smaakt en bij 't verbranden eene aangenaame reuk geeft. Het zal eene oplosende en samentrekkende kracht hebben, en als wondmiddel gebruikt worden. Bij ons zijn alleen de versche afgedroogde Bladen in gebruik, wordende als dekfels op de fontanellen gelegd, of als zodanig in scherpvogtige Huidziektens gebruikt.

G L.

Digitized by Google

Hedera helix. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Tab. 318.

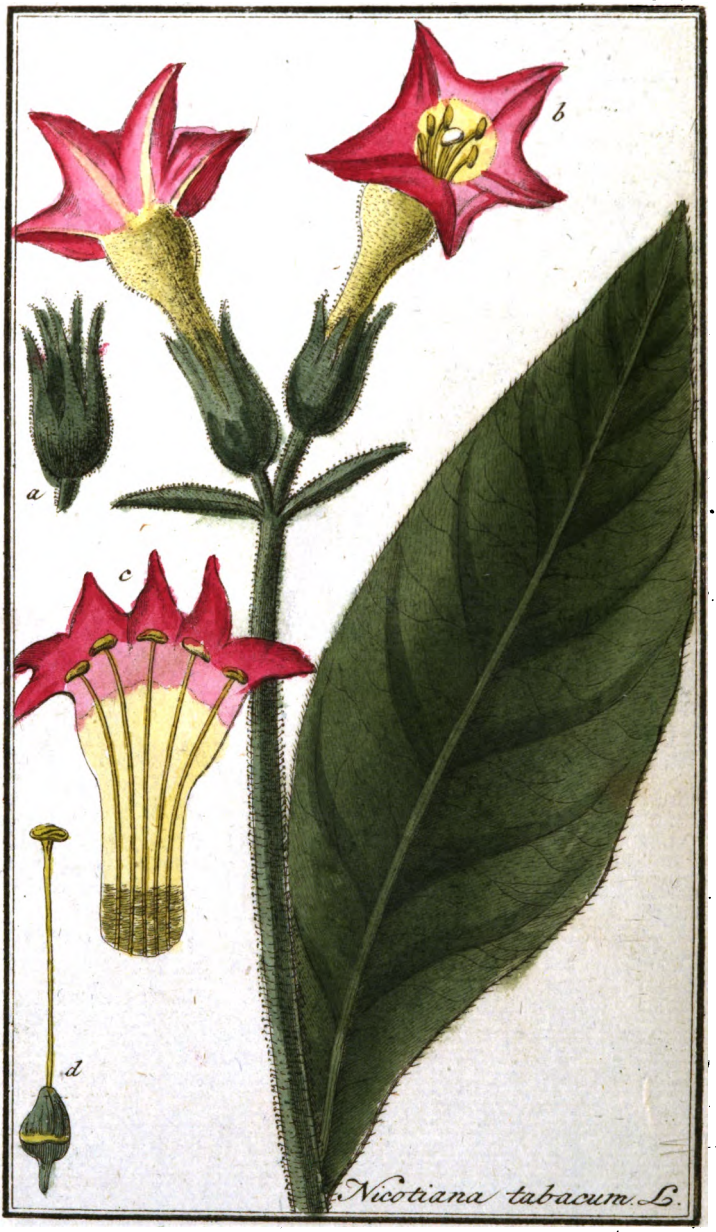

Digitized by Google

GEWOONE TABAK.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIde St., bl.* 642.

TABAK *met Lancetswijs' Eijronde ongesteelde afloopende Bladen en spitspuntige Bloemen.*

a. *De half vijfspletige eenbladige Kelk.*

b. *De trechtervachtige eenbladige Bloem met de half vijfspletige Rand.*

c. *Dezelve geopend met vijf Meeldraadjes.*

d. *Het Eijrond Vrugtbeginzel, de draadswijze Stijl en de gekopte uitgegulpte Stempel.*

BLOEITIJD. *Het Figuur vertoont een zijdelingsche tak der zeven voet hooge Americaansche Plant. Op onze Bouwlanden en Tuinen word zij zo wel tot de koophandel als cieraad gebouwd, bloeijende in Augustus en September.*

NICOTIANA TABACUM.

CLASSIS VIa.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 380.

NICOTIANA foliis lanceolato ovatis, sessilibus, decurrentibus, floribus acutis.

a. Perianthium monophyllum semiquinquefidum.

b. Corolla monopetala infundibuliformis, limbo semiquinquefido.

c. Eadem aperta cum seminibus quinque.

d. Germen ovatum, Stylus filiformis, Stigma capitatum emarginatum.

TEMP. FLOR. Figura ramulum plantæ septempedalis refert. Planta est Americana. Nobis in agris atque hortis tam usui mercantili, quam ornamento colitur. Floret Augusto & Septembri.

GEBRUIK. Dit in de koophandel zo veel voordeel brengend gewas heeft gantsch geene geringe Medicinale krachten. De Smaak en Reuk zijn walgelijk en onaangenaam voor die geenen, welken niet daar aan gewoon zijn. Het is een der voornaamste niesmiddelen, de vogten der neus aanlokkende, en zo te zeggen verdunnende. Dat het zeer bedwelmend en braaking verwekkende zij, gevoelen de beginnende Rookers. Het is heevig purgeerend, en word alleen in die gevallen gebezigd, waarin andere middelen niet door heen werken, zo als in de waterzucht. Het afkookſel word in Huidziektens en ter vernietiging der ongediertens in wonden gebruikt, of bij tijd en wijlen als Clijſteer bij hardnekkige verſtopping. De Rook ſtilt de Honger en verdrijft de eetlust, en verbeterd de ingeſlooten bedorven lucht in de vertrekken. Gekauwt gebruiken hem de Zeelieden tegen de ſcheurbuik. Het voordeel der Tabaksrook Clijſteeren bij ingeknelde breuken, zwaare verſtopping enz. is overbekend, en wie zoude van deszelfs vermogen bij de ſchijndood, of tot redding der drenkelingen verſtooken zijn?

Digitized by Google

WATER MELOEN KALABAS.

De XXIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel XIde St., bl.* 313.

KALABAS *met veeldeelige Bladen.*
Mannelijke Bloemen.

a. *De vijftandige eenbladige klokswijze Kelk.*
b. *De vijfzijdig gedeelde klokswijze Bloem aan de Kelk vastgegroeid.*
c. *Drie samengevoegde Helmdraadjes.*

Vrouwelijke Bloemen.

d. *De vijfdeelige geopende Bloem met drie stijve punten.*
e. *Het Vrugtbeginzel, de kegelswijze Stijl en de op en nederwaards kruipende Stempel.*
f. *De geopende vijfhoekige Vrugt.*

g. *Een onrijp Zaadje.*
h. *Een rijp.*

BLOEITIJD. *Deeze Plant word in onze Hoven gelijk de Komkommers gekweekt.* Sicilien, Calabrien, *alle warme Oostelijke Gewesten brengen haar van zelven voort. De Plant is kruipende en bloeit in Julij.*

CUCURBITA CITRULLUS.

CLASSIS IIIia.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 101.

CUCURBITA foliis multipartitis.
Masculus Flos.

a. Perianthium monophijllum campanulatum quinquedentatum.
b. Corolla quinquefariam divisa, campanulata, calijci adnata.
c. Filamenta tria coalita.

Fœmineus Flos.

d. Corolla quinquepartita, aperta, cum tribus cuspidibus.
e. Germen, Stijlus conicus, & Stigma sursum deorsumque repens.
f. Fructus apertus quinquelocularis.
g. Semen immaturum.
h. Maturum.

TEMP. FLOR. Colitur in hortis nostris uti Cucumeres, alias in *Sicilia* atque *Calabria* omnibusque regionibus calidis, in Oriente &c. planta hæc repens habitat, Julioque floret.

GEBRUIK. De vrugt van deeze Plant, welkers Merg eene zoete ververschende Smaak heeft, word in Ægijpten en andere heete gewesten als Voedsel gebruikt. Het is oplossend, verkoelend, bij Rotkoortsen, Urinverstopping en Nieren ontsteeking zeer voordeelig. Daar het zeer verkoelend en ligt gistend is, zo moet men het met voorzichtigheid gebruiken, vermits het zeer ligt doorloop verwekt, die echter somwijlen zeer voordeelig zijn kan. Bij ons is alleen het Zaad in gebruik, zijnde een ingredient der *Sem. Quat. Frig. Maj.*

FLESCH.

Digitized by Google

Cucurbita Citrullus. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Tab. 320.

Cucurbita lagenaria. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Cucurbita lagenaria. L.

Digitized by Google

FLESCHACHTIGE KALABAS.

De XIXde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel XIde St, bl.* 303.

KALABAS *met eenigermaate hoekige wollige Bladen, die van onderen aan de voet twee Kliertjes hebben, en houtige Vrugten.*

Mannelijke Bloemen.

c. *De vijftandige eenbladige Kelk.*

d. *De aan de Kelk vastgegroeide vijfzijdig gedeelde Bloem, met het driehoekig in het middenpunt der Bloem zittend Honingbakje.*

e. *Drie Helmdraadjes met lineale Helmknopjes.*

Vrouwelijke Bloemen.

a. *Kelk en Bloem zijn gelijk de Mannelijke.*

f. *Het Vrugtbeginzel van onderen.*

g. *Tanden van de Kelk.*

h. *De Stijl en de driesplecsige Stempel.*

i. *De Stempel met de dikke verhevenronde Rand.*

k. *De Appel in gedaante van een Flesch.*

l. *Dezelve horizontaal doorsneeden, ziet men de drie Hokjes.*

m, n. *Het uit samengedrukte Zaad met de uitgegulpte punt.*

o. *Het uitgedopt Zaad of de Pit.*

BLOEITIJD. *Het groeit in America op vogtige Plaatsen, maar bij ons moet het jaarlijks uit het Zaad gekweekt worden.*

CUCURBITA LAGENARIA.

CLASSIS IIItia.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 161.

CUCURBITA foliis subangulatis tomentosis basi subtus biglandulosis, pomis lignosis.

Masculi Flores.

c. Perianthium monophijllum quinquedentatum.

d. Corolla quinque fariam divisa, calijci adnata, cum nectario in centrofloris concavo triangulari.

e. Filamenta tria cum antheris linearibus.

Fœminei Flores.

a. Perianthium & Corolla ut in Mare.

f. Germen inferum.

g. Perianthii dentes.

h. Stijlus cum Stigmate trifido.

i. Stigma margine crasso convexo.

k. Pomum, in forma lagenæ.

l. Ejusdem sectio horizontalis, ut loculi tres appareant.

m, n. Semina compressa, apice emarginata.

o. Semen arilla denutatum seu nucleus.

TEMP. FLOR. Sponte crescit in *Americæ* humidis, in nostris vero regionibus quotannis e seminibus propagatur.

GEBRUIK. Het Merg van deeze Kalabas is niet eetbaar gelijk het voornoemde, ja zelvs is het sterk purgeerende bijna zo als dat van de Kolokwint, en is daarom met omzichtigheid te gebruiken. De Bladen der Plant afgehaalt en als Clijsteer toegedient zijn purgeerende. Het Zaad is een der *Sem. quat. frig. Major.* De bast van de Vrugt eene harde Flesachtige gedaante hebbende, (waarvan zij ook haare benaaming draagt), word in 't huishoudelijke onder de vaaten gebruikt, en dient den Oosterssche Volken tot Cieraad en huishoudelijke behoeften.

Digitized by Google

RONDE KURKUMA.

De Ifte CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIde St., bl.* 29.

KURKUMA *met Lancetswijze ovale Bladen, die bezijden de Middel-Rid zeer weinig geribd zijn.*

a. *De tweebladige eigen Bloemſcheede.*
b. *De driedeelige Bloemdop.*
c. *Het ovaale Honingbakje met een hoog geele tweedeelige Streep.*
d. *De tweedeelige uitgeſneeden Streep, van dien*
e, e. *Zijdelingſche Bloemkransloppen met een ovaalen Rand.*
f. *Het geſplitſte Honingbakje en de geopende Bloem.*
g. *Een Meelknopje.*
h. *Het korte Meeldraadje, gehegd zijnde,*
i. *Aan het tweedeelige van onderen ſamengehegte Meelknopje.*
k. *Hetzelve uitgeſpannen.*
l, l. *Haornswijze Zijdlappen van hetzelvde.*
r, r. *De twee onderſte Uitſtoekſels, of zogenoemde onechte Meeldraadjes.*
m. *De Stijl.*
n. *Het Vrugtbeginſel.*
o. *Hetzelve vergroot.*
p. *De Stijl met de Stempel.*
q. *De vergroote Stempel.*

BLOEITIJD. *Het groeit in Oostindien verſcheiden voeten hoog. Die in de hoven gekweekt, heeft de voorkeur. Bij ons worde zij door veel moeite en kosten in de Kuijfhuizen gekweekt en beloont haare moeite eerst na drie jaaren, wel is waar met een hoogst aangenaame Bloem Zij bloeit in Augustus en September.*

CURCUMA ROTUNDA.

CLASSIS Ima.

Conf. LINNÆI *Syſt. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi part. Ima. pag.* 8.

CURCUMA foliis lanceolatis ovatis, nervis lateralibus rariſſimis.

a. Spatha bifolia propria ſ. partialis.
b. Perianthium tripartitum.
c. Nectarium ovatum ſtria aurantia coloris bipartita ſtriatum.
d. Stria hæc bipartita exciſa.
e, e. Laciniæ corollæ limbo ovato.
f. Nectarium fiſſum & corollæ aperta.
g. Anthera.
h. Filamentum breve adnatum,
i. Antheræ bipartitæ inferne cohærenti.
k. Eadem expanſa.
l, l. Laciniæ ejusdem corniculatæ.
r, r. Proceſſus duo inferiores, ſiue dicta filamenta caſtrata.
m. Stijlus.
n. Germen.
o. Idem magnitudine aucta.
p. Stijlus cum Stigmate.
q. Stigma lente auctum.

TEMP. FLOR. Sponte erescit in India Orientali altitudine plurium pedum; ea vero quæ in hortis colitur melioris ducitur pretii. Colitur apud nos in calidariis multo pretio atque labore, & ſolummodo poſt triennium laborem flore, attamen valde egregio atque amoeno remunerat. Floret Menſe Auguſto & Septembri.

GEBRUIK. Deeze Plant, die in de Oost-Indien in alle Hoven zo wel tot cieraad als huislijk gebruik gekweekt, en van de Maleijers als Kruidenarij gebruikt word, is minder ſcherp, maar zeepagtiger dan de Gember. De in gebruik zijnde Wortel word wegens haare regt prikkelende hoedanigheid als een uitmuntend middel in Verſtoppingen, vooral der Lever en in de Geelziekte gebruikt. Voor 't overige dient zij als Verwſtof.

LAN-

Digitized by Google

Tab. 322.

Curcuma rotunda. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Curcuma longa. L.

Digitized by Google

LANGE KURKUMA.

De Iſte CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIde St., bl.* 33.

KURKUMA *met Lancetswijze Bladen, die bezijden de Rib zeer ſterk geaderd zijn.*

a. *De uitgeſpannen Bloemſcheede.*
b. *De geheele Bloem.*
c. *De bovenſte hoekvormige ſlip van de buitenſte Bloemrand.*
d. *Het Vrugtbeginzel.*
e. *De Bloem de ſlippe afgeſcheurd zijnde.*
f. *Een vergroot Meeldraadje.*
g. *Het Vrugtbeginzel met twee daar aan zijnde deeltjes, de draadswijze Stijl en Stempel.*
h. *De vergrootte Stempel met een gedeelte der Stijl.*

BLOEITIJD. *Haar Vaderland is Oost-indiën, en in onze drijfhuizen word zij tot de hoogte van een voet gekweekt, bloeijende in Augustus.*

CURCUMA LONGA.

CLASSIS Ima.

Conf. LINNÆI *Syſt. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 8.

CURCUMA foliis lanceolatis, nervis lateralibus numeroſiſſimis.

a. Spatha vi expanſa.
b. Flos integer.
c. Limbi corollæ exterioris laciniа ſuperior cucullata.
d. Germen.
e. Corolla avulſo limbo exteriore.
f. Stamen ad lentem auctum.
g. Germen cum duobus corpuſculis adjacentibus, Stiliſque filiformis & Stigma.
h. Stigma auctum cum Stiſli parte.

TEMP. FLOR. Habitat in India Orientali, nec non in noſtris calidariis colitur. Altitudinem pedis attingit. Floret Auguſto.

GEBRUIK. Deeze bij ons in gebruik zijnde Kurkema, heeft een bitter en kruidagtige Smaak, en word bij de Indiaanen zo als de voornoemde als Kruid en in plaats van Saffraan gebruikt. De Wortel een ſterk oplosſend middel zijnde, word als verdunnend, urindrijvend, in verſtopping der Ingewanden, vooral der Lever, en de daaruit voortkomende Ziektens, als tuſchenpoozende koortſen, geel en waterzucht, in poeijer van twintig tot veertig greinen, of als infuſie gebruikt. Met Bier gekookt is het een zeer oplosſend middel. Haar afkookſel eene hoog geele kleur hebbende, word veelvuldig als verwſtof gebruikt.

GE-

GEPALMDE RHABARBER.

De IXde CLASSE.
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIIste St., bl.* 503.

RHABARBER. *met gepalmde gespitste Bladen.*

a. *De eenbladige Bloem met de zesstandige boord en negen Meeldraadjes.*
b. *Dezelve van boven met drie grooter en drie kleindere Slippen.*
c. *Negen Meeldraadjes.*
d. *Een afgezonderd Meeldraadje.*
e. *Het driekantig Vrugtbeginsel met drie geveerde omgebogen Stempels.*
f. *De drie Stempels afgezonderd.*
g. *Een onrijp driekantig Zaad.*
h. *Hetzelvde van boven.*

BLOEITIJD. *De Figuur vertoont een takje van de zes voet hooge in Maij bloeijende Plant. De Wortel-Bladen zijn twee voet lang en breed. De Bloemdraagende takjes, zo als zij hier afgebeeld zijn, omgeeven kransswijze, zes à acht in getal, de Steng tot aan de top. De Plant verdroeg eene koude van achtien Reaumursche graden. Onder veele Zaadjes wierden 'er eenige vierzijdige gevonden. De witte Bloemen wierden na eenige daagen roodachtig. Het Vaderland der Plant is* China: *in onze Hoven groeit zij 4 voet hoog, bloeijende in Maij of zo anderen willen in Augustus.*

RHEUM PALMATUM.

CLASSIS IXna.
Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 654.

RHEUM foliis palmatis acuminatis.

a. Corolla monopetala, limbo sexfido cum Staminibus novem.
b. Eadem a superiore parte, laciniis tribus majoribus tribusque minoribus.
c. Stamina novem.
d. Stamen separatum.
e. Germen triquetrum cum tribus Stigmatibus plumosis reflexis.
f. Stigmata tria separata.
g. Semen triquetrum immaturum.
h. Idem a superiore parte.

TEMP. FLOR. Figura ramulum plantæ hexapedalis majo florentis præbet. Folia ejus radicalia longitudine & altitudine bipedalia. Ramulorum floriferorum icôni similimorum numero sex ad octo caulem verticillatim ad summitatem usque circumdant. Frigus octodecim graduum Reaumurianorum sustentabat plants. Inter multa semina nonnulla quoque tetragona inveniebantur. Flores albi post dies aliquot colorem rubellum acquirebant. Planta incola est *Chinæ*. In hortis nostris altitudinem quatuor pedum attingit, florens Majo, aliis Augusto.

GEBRUIK. De Wortel van deeze Soort Rhabarber is die geene die bij ons alom bekend en in gebruik is. De Smaak en Reuk is sterk en walgelijk. Het is 't zagtste Purgeermiddel dat wij kennen, en 't geen men bij de zwakste gestellen en zelvs bij de kleinste Kinderen als Purgeermiddel zonder nadeel bezigen kan. In de Buik- en Gal-loop is zij van zeer veel nut, de zwakke ingewanden zelvs versterkende. Behalven dit word zij in eenige soorten der Colijk, de Geelziekte, bij verstopping der Water weegen voorgeschreeven en van de Hijpochondristen met veel voordeel gekauwd. Van de nieuwe Geneeskunde word zij in eenige soorten der Persloop veracht, maar het is nog de vraag, of dit aan het middel zelve, of aan het tijdvak der toedlening te wijten zij. Zij is ook zeer Urindrijvende. Bij de Ambeijen is zij nadeelig. Men bereid een Extract daarvan, 't welk bij sommigen in veel waardij is. Ook de *Tinctura rhei aquosa* brengt zo wel als laxeer- ook als versterkend middel veel voordeel. — De *Sijrupus de cich. c. rh.* is aan ijder bakker bekend. De bereiding verdraagt geene hitte en dus is het *Rheum tostum* als laxeer middel onwerksaam. Als verwstof is het bekend. Men kweekt deeze in *China* t'huishoorende Plant thans met veel succes in *Europa*, zij verdraagt het Climaat heel wel, maar de Wortel vereischt 10 à 12 jaaren, tot haar rijpheid.

MOS-

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Rheum rhabarbarum L.

Digitized by Google

MOSCOVISCHE RHABARBER.

DE IXde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIIste St., bl.* 500.

RHABARBER *met eenigermaate haairige gegolfde Bladen en effene Bladsteelen.*

a. *De eenbladige Bloem met de zesspleetige Rand.*

b. *Negen Meeldraadjes.*

c. *Het vierkante Vrugtbeginsel met de korte Stijl en drie geveerde Stempel.*

BLOEITIJD. *Deeze Plant groeit in* China *en* Siberien, *en word in onze Hoven ligt ter hoogte van drie à vier voeten gekweeks. Zij bloeit in 't voorjaar, en levert een vrij goed soort Rhabarber op.*

RHEUM RHABARBARUM.

CLASSIS IXna.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 654.

RHEUM foliis sub villosis petiolis æqualibus.

a. Corolla monopetala limbo sexfido.

b. Stamina novem.

c. Germen triquetrum, Stijlus brevis, & Stigmata tria plumosa.

TEMP. FLOR. Sponte crescit in *China* & *Siberia*, facillime colitur in hortis nostris, atque altitudinem trium quatuorve pedum attingit & primo vere floret. Rhabarbarum bonæ qualitatis præbet.

GEBRUIK. Men was langen tijd in twijfel, welke de waare soort van de Rhabarber was, deeze of de voorgaande. Dit was ook nog al vrij bezwaarlijk te beslisen, vermits deeze even zo wel purgeerende is, en uiterlijk op veel na dezelvde gedaante heeft als de voornoemde. Nadat men zo wel 't Zaad als gedroogde Planten uit Moscovisch Siberien en uit China overgebragt, en dezelve in Europa voortgekweekt heeft, zo is het eerst door LINNÆUS en anderen beslist, dat de voornoemde de waare zij. Sommigen willen, dat deeze in Siberien groeijende, geentzints zo groot worden als de voorgaande, en dat de Stengen en Bladsteelen door de Inwoonders tot verversching rauw gegeeten worden, en een zuurachtigen aangenaamen smaak hebben. Anderen verzekeren, dat zij beide op eene plaats groeijen en maar door onderscheidene weegen tot ons gebragt worden. Beide hebben, zo als gezegd is, zeer veel overeenkomst, maar deeze zal zeer ligt met de vingeren te breeken en te wrijven, de andere integendeel harder zijn. Om dat 'er zo dikwijls verwisseling plaats heeft, zo is ligt na te gaan, dat de Geneeskunde niet met zekerheid bepaalen kunne, welke de werkzaamste zij: zo veel is ondertusschen waar, dat de voornaamste Geneeskundigen daarin overeenstemmen, dat deeze zwakker, en dat de gift eene grootere hoeveelheid vereischt, maar dat zij buiten dat alle andere krachten der voornoemde bezitte. GMELIN verzekert, dat zij in Rusland sterk in gebruik en aan de voornoemde gelijk kome.

FIJNBLADIGE STEEN-EPPE.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIIste St., bl.* 127.

STEEN-EPPE *met drie dubbeld gevinde Bladen, de Wortelbladen lineaal, de Stengbladen borſtelig, de Stoppelblaadjes langer.*

a. *De algemeene Zonneſcherm.*
b. *De algemeene Bloem.*
c. *Een enkeld zijdelings Bloempje.*
d. *Dezelve van boven met vijf Meeldraadjes, van dewelke*
e. *Een afgezonderd.*
f. *Het ovaale Vrugtbeginzel met twee omgeboogene Stijlen en ſtompe Stempelen.*

BLOEITIJD. *Aegijpten is de woonplaats dezer Plant, en ook word zij in onze Hoven ter hoogte van vier voeten gekweekt. Bloeit in Augustus.*

SISON AMMI.

CLASSIS Via.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 483.

SISON Foliis tripinnatis, radicalibus linearibus, caulinis ſetaceis, ſtipularibus longioribus.

a. Umbella univerſalis.
b. Corolla univerſalis.
c. Corollula propria a latere.
d. Eadem a parte ſuperiore cum Staminibus quinque, quorum
e. Unum ſeparatum.
f. Germen ovatum, cum Stijlis duobus reflexis ac Stigmatibus obtuſis.

TEMP. FLOR. Planta eſt Aegijptiaca colitur in hortis noſtris, altitudinem quatuor pedum ſuperans. Floret Auguſto.

GEBRUIK. *Ammi verum* is de officinelle naam dezer Plant. Alleen het Zaad van dezelve was in vroegeren tijd, of alleen, of als ingredient der *Sem. quat. cal. maj. Androm.* in gebruik. Het heeft eenen bitteren en kruidachtigen ſmaak. Het extract is vlug en kruidachtig. Het Cretiſche wierd voor het beste gehouden. Derzelver krachten zijn zweetdrijvend en pijnſtillend. GALENUS heeft het in Maagziektens en die der Urin-weegen gebruikt. Ook word het bij verſtopping der Maandſtonden, der Urin, bij Colijk en Baarmoederpijnen, opgezetten Maag enz. geroemd, en in plaats van *Daucus Creticus* toegediend. Te voorbaarig heeft het MATHIOLUS in de onvruchtbaarheid aangepreezen. Echter roemen het na hem ſommige tot inſpuitinge in de Baarmoeder.

KRUI-

Digitized by Google

Tab 326.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

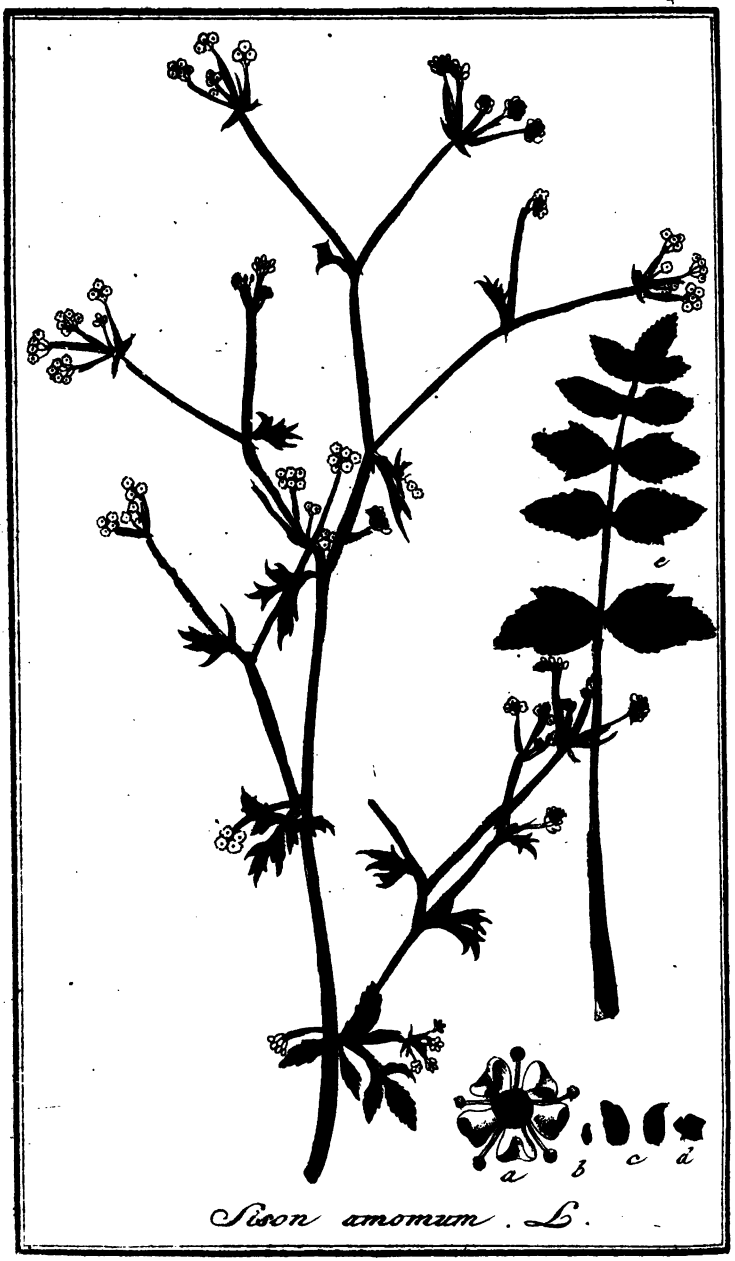

Sison amomum. L.

Digitized by Google

KRUIDERIGE STEEN-EPPE.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIIste St., bl.* 123.

STEEN-EPPE *met gevinde Bladen en opſtaande Kroontjes.*

a. *Een afgezonderde vergroote Bloem met ſtompe Meeldraadjes.*

b. *Het Zaad in zijne natuurlijke groote.*

c. *Hetzelve vergroot.*

d. *Hetzelve dwars doorgeſneeden.*

e. *Een Wortel-blad.*

BLOEITIJD. *Het groeit algemeen aan de Slooten in* Zwitzerland, Oostenrijk *en* Engeland *enz., ter hoogte van omtrent twee voeten. Het word in onze Tuinen geplant en bloeit in Augustus.*

SISON AMOMUM.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi. Part. Imæ pag.* 483.

SISON foliis pinnatis, umbellis erectis.

a. Flos ſeparatus aucta magnitudine cum Staminibus quinque obtuſis.

b. Semen naturali magnitudine.

c. Idem aucta magnitudine.

d. Sectio tranſverſa Seminis.

e. Folium radicale.

TEMP. FLOR. Sponte creſcit ad foſſas in *Helvetia, Auſtria* & *Anglia* &c., altitudine circiter bipedali. Colitur in hortis & floret Auguſto.

GEBRUIK. *Amomum verum offic.* Het Zaad is in gebruik, en word dikwijls met het *Semen Amomi veri* verwiſſeld. Het is nog niet beſlist welk van beiden 't *Amomum* der ouden zij. Ook word dit voor het *Siſon* van DIOSCORIDES gehouden. Het Zaad is ſcherp en kruidachtig van ſmaak en ruikend. Zijne Medicinaale krachten komen voor het grootſte gedeelte overeen met het voorgaande, namentlijk Urindrijvende, Maagpijnſtillende en Verſterkende.

Digitized by Google

RUIGBLADIG LOOGKRUID.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIde St., bl.* 786.

LOOGKRUID *dat kruidig is en leggende, met elsvormige doornagtige ruuwe Bladen en gerande Kelken in de Oxelen.*

a. *De Kelk of liever de Bloem met vijf Meeldraadjes.*

b. *Een afzonderlijk Meeldraadje en teffens de rand van den Kelk daar het in geplant is.*

c. *Het klootsgewijze Vrugtbeginzel met de tweedeelige Stijl en omgekromde Stempelen.*

d. *De middel-lijn van het Blad.*

BLOEITIJD. *Het groeit aan het Zeestrand ter hoogte van vijf à zes duim, veelvuldig dan onze Kusten, en bloeit in Augustus.*

SALSOLA KALI.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima. pag.* 452.

SALSOLA Herbacea decumbens, foliis subulatis, spinosis, scabris, calijcibus marginatis axillaribus.

a. Calijx seu potius Corolla cum quinque Staminibus.

b. Stamen separatum laciniæ calicis insertum.

c. Germen Globosum cum Stijlo bipartito & Stigmatibus recurvatis.

d. Diameter folii.

TEMP. FLOR. Crescit ad littora maris altitudine quinque ad sex pollicum: nostra ad littora multis regionibus crescit. Augusto floret.

GEBRUIK. Als Plant-Gewasch is deze Plant, schoon haar Urindrijvende en sterk oplosende krachten toegeschreeven worden, in geen Medicinaal gebruik; maar het toebereidzel uit dezelve is zo wel in het Medicinaale als in het Fabricq en Traficq-Weezen van groote waardij. Schoon men van verscheide aan Strand groeijende Planten het Mineraale Loogzout of Zoda bereid, heeft deze Plant echter de voorkeur boven anderen. Maar zommige verschillen weder in dit opzicht, zo dat de bepaaling daarvan, zo men het niet ter plaatze zelven onderzoeken kan, een weinig moeilijk valt. Volgens BERGIUS komt onze gewoone Zoda van deze Plant, schoon hij aan de *Salsola sativa* de voorkeur toekent, vermits deze, schoon niet aan Strand maar elders gezaaid zijnde, altoos eene grootere meenigte Zoda oplevert.

ON-

Digitized by Google

Salsola Kali. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ONGEDOORND LOOGKRUID.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIdeSt., bl.* 787.

LOOGKRUID *dat kruidig en uitgebreid is, met ongedoornde Bladen.*

a. *De vijfbladige Kelk of Bloem.*

b. *Dezelve met vijf uitſteekende Meeldraadjes.*

c. *Een afzonderlijk Meeldraadje.*

d. *Het Klootswijze Vrugtbeginzel, de tweedeelige Stijl en omgekromde Stempelen.*

e. *Het ſpiraalswijze Zaad.*

BLOEITIJD. *Het groeit overal, ook bij ons aan het Zeeſtrand, maar in warmer Europeaanſche climaaten bezit het grooter overvloed van Zoutdeelen. Het word een en twee voeten hoog, en bloeit in Junius.*

SALSOLA SODA.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Sijſt. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Past. Imæ pag.* 452.

SALSOLA herbacea, patula, foliis inermibus.

a. Perianthium pentaphijllum ſive Corolla.

b. Idem cum Staminibus quinque prominentibus.

c. Stamen ſeparatum.

d. Germen globoſum, Stijlus bipartitus, & Stigmata recurva.

e. Semen ſpirale.

TEMP. FLOR. Creſcit ad littora maris, etiam noſtris locis; At in Europa auſtraliori ſale abundat. Longitudinem uni- vel bipedalem attingit, Junioque floret.

GEBRUIK. Ook deze Plant levert eene meenigte Mineraal Loogzout. Naar de benoeming van *Salſola Soda* zoude men giſſen, dat deze meer Loogzout opgeeve; maar LINNÆUS verzekert zelve, dat de *Soliçornia* de voorkeur hebbe, edoch geeft HOUTTUIJN aan de eerſte de prijs. Zo veel is ondertuſſchen waar, dat men in verſcheiden ſtreeken, verſcheide dezer Planten tot die bereiding neemt, en na dat 'er Planten van meerder of minder waardij gebezigt worden, daarna is ook de hoedanigheid van het Loogzout, zo word, bij voorbeeld, dat van Alicante voor het beste gehouden. In 't Medicinaale word de Plant regtſtreeks niet gebruikt, ſchoon zy oplosſende Urindrijvende krachten bezit. De Landlieden in het Zuidelijke van Frankrijk eeten 't op brood. Het Loogzout wordt in de Verwerij met groot voordeel gebruikt. Deszelvs Chimicaale, Pharmaceutiſche en Medicinaale eigenſchappen aan te haalen, belet het kort beſtek van dit Werk.

Digitized by Google

WILDE EPPE SELIE.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIIste St., bl.* 64.

SELIE *die eenigermaate melk geeft, met eenen enkelen Wortel.*
a. *De algemeene Zonneſcherm.*
b. *De algemeene Bloem.*
c. *Een enkele Bloem met vijf Meeldraadjes.*
d. *Een afgezonderd Meeldraadje.*
e. *Het Vrugtbeginzel met de twee Stijlen.*
f. *De Vrugt.*
g. *Twee Zaadjes.*

BLOEITIJD. *Het groeit in Moerasſige plaatſen, ſtilſtaande Wateren, ter hoogte van vier à vijf voeten in* Gelderland, Friesland *en* Overijſsel, *in zommige ſtilſtaande Wateren in* Holland; *in half uitgedroogde Sloten groeit het overvloedig en bloeit in Julij.*

SELINUM PALUSTRE.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Sijſt. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ, pag.* 476.

SELINUM ſublacteſcens, radice unica.
a. Umbella univerſalis.
b. Corolla univerſalis.
c. Corolla propria cum quinque Staminibus.
d. Stamen ſeparatum.
e. Germen cum Stijlis duobus.
f. Fructus.
g. Semina duo.

TEMP. FLOR. Creſcit in locis paludoſis, aquis Stagnantibus, altitudine quatuor-quinqueve pedali. In *Gelria, Friſia, Tranſſalania*, nonnullis locis *Hollandiæ* in aquis ſtagnantibus, foſis fere ſiccis abunde creſcit, Julioque floret.

GEBRUIK. In vroegeren tijd was deeze Plant onder den naam van *Thijſſelinum* of *Oſnitium* bekend, en haar Wortel in gebruik; dezelve is brandend en ſcherp, en word van de Laplanders in plaats van Tabak gekaauwd; men ſchreef haar eene tegengiftige kracht toe, en hield ze voor oplosſend en Urindrijvend. Thans is zij niet meer in gebruik.

PAARSCH

Digitized by Google

Tab. 330.

Selinum palustre. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Tab. 331.

Digitized by Google

PAARSCH VINGERHOED.

De XIVde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IXde St., bl.* 523.

VINGERHOED met eijronde *ſpitſe Kelkblaadjes en ſtompe Bloemen, de Bovenlip onverdeeld.*

a. *De vijfdeelige Kelk.*

b. *De klokswijze eenblaadige Bloem.*

c. *Dezelve geopend met twee lange en twee korte Meeldraadjes.*

d. *Het Vrugtbeginzel, de enkelde Stijl en de ſpitſe Stempel.*

BLOEITIJD. *Het groeit in het Oostelijk Europa, ook in ſommige ſtreeken van* Gelderland *en* Friesland. *In onze Hoven word het tot cieraad, ter hoogte van drie, vier (ja wel meer als vijf) voeten gekweekt, en bloeit in Julius en Augustus.*

DIGITALIS PURPUREA.

CLASSIS XIIIta.

Conf. LINNÆI *Syſt. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ. pag.* 939.

DIGITALIS Calliginis foliolis ovatis acutis, Corollis obtuſis, labio ſuperiori integro.

a. Perianthium quinque partitum.

b. Corolla monopetala campanulata.

c. Eadem aperta cum Staminibus duobus longioribus & duobus brevioribus.

d. Germen, Stilus ſimplex, ac Stigma acutum.

TEMP. FLOR. Creſcit in Europa Auſtrali, in nonnullis *Gelriæ* regionibus ac *Friſiæ*. Noſtris in hortis ornamenti gratia altitudine trium quatuorve pedum colitur, Julioque & Auguſto floret.

GEBRUIK. Haare zo drooge als versch in gebruik zijnde Bladen zijn onaangenaam bitter van ſmaak. Haare ſcherpte bezeerd den Mond, Slokdarm en Maag, verwekt kwijling, braaking en verſcheide hevige toevallen, ſtuipen, enz. Dit middel heeft voor korten tijd veel opziens ten opzicht van de Waterzucht verwekt, en word nu van den eenen gepreezen en van den anderen veracht. WITHERING heeft de Bladen vooreerst in Engeland, als ten hoogſten Urindrijvend bevonden, een à twee grein in poeijer, of afgekookt, of in pillen enz., niettegenſtaande deszelvs verdienſten in ſommige ſoorten der Waterzucht; vereisſchen de toevallen die bij een onvoorzichtig gebruik daar uit voortvloeijen, de grootſte omzigtigheid, althans het langzaame opklimmen der giften, en wel zo, dat 'er niets toegediend word, bevoorens de werking der eerſte gift, (dewelke wel twee dagen duurt,) afgeloopen zij. Boven de voornoemde toevallen, veroorzaakt het, zo lang als de werking duurt, blindheid, dubbeld zien enz. BOERHAVE kende reeds de hevig ontſteekende werking der Zaadhuisjes. Bij Kliergezwellen heeft PERCIVAL het eerst 't uitgeperste Sap gegeeven, en RICHTER volgde hem. In de Waterzucht van Klierverſtoppingen, vermits haare directe werking de Klieren zeer aandoet, wil men haar uit dien hoofde de voorkeur boven de Zee-ajuin geeven. Opium, Spaansche Vliegen en Pepermuntwater zijn haare tegengiften bij te heevige werking. Ook is haare werking met Opium veel ſterker en beter. Koortsbast vermeerdert de toevallen. LOM.

Digitized by Google

LOMMERIG ZWARTKOORN.

De XIVde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IXde St., bl.* 459.

ZWARTKOORN *met de Bloemen zijdelinks over eenen kant; getande blikjes, de bovenſte gekleurd en onvrugtbaar gewolde Kelken.*

a. *De eenblaadige ten halven vierſneedige Kelk.*

b. *De eenblaadige greinzende Bloem.*

c. *Dezelve afgezondert.*

α. *De Bovenlip, waaronder twee lange Meeldraatjes.*

β. *De Onderlip, met twee korte Meeldraadjes.*

d. *Het Vrugtbeginzel, de Stijl en ſtompe Stempel.*

BLOEITIJD. *Het groeit overvloedig in de Boſchen van Europa, ter hoogte van omtrent twee voeten en bloeit in Julij.* 'T word dikwils in de Apotheeken in plaats van Glaskruid verkogt.

MELAMPIJRUM NEMOROSUM.

CLASSIS XIIIta.

Conf. LINNÆI *Syſt. Nat.* Ed. GMELINNI, *Tom. IIdi Part. IIdæ pag.* 924.

MELAMPIJRUM floribus ſecundis lateralibus, bracteis dentatis, ſummis coloratis ſterilibus, calijcibus lanatis.

a. Perianthium monophijllum ſemi quadrifidum.

b. Corolla monopetala ringens.

c. Eadem ſeparata.

α. Labium ſuperius, ſub quo filamenta duo longiora recondita.

β. Labium inferius, cum duobus Staminibus brevioribus.

d. Germen, Stijlus & Stigma obtuſum.

TEMP. FLOR. Creſcit abunde in Sijlvis Europæ altitudine circiter bipedali, floret Julio, & ſæpiſſime loco Parietariæ officinalis diſtribuitur.

GEBRUIK. Het Zaad is een goed voedzel voor de Beesten, en wierd uit dien hoofde in vroegere tijden *Triticum Vaccinium*, *Melampijrum vaccinium*, *Melampijrum arvenſe* genoemd. Het heeft nooit eenige Medicinaale waardij gehad, en dus nooit regtſtreeks als Artzenij-Gewasch gebezigt geweest.

LOOG

Tab. 332.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

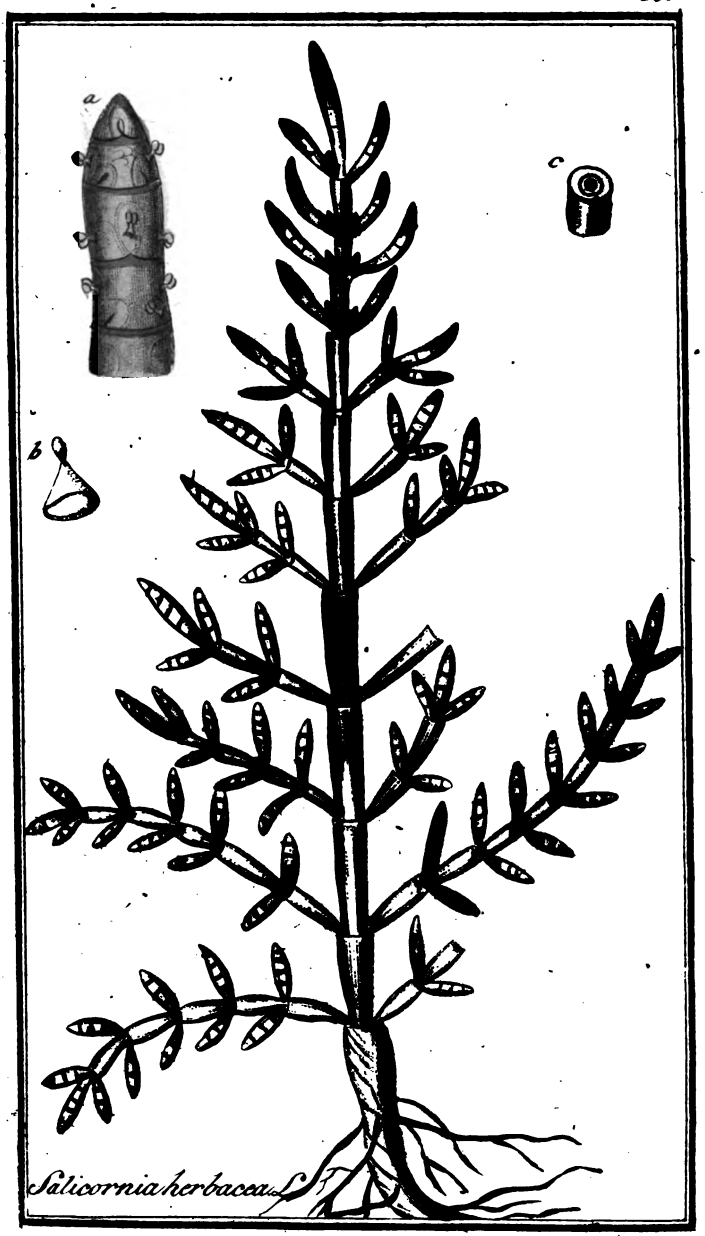

Digitized by Google

LOOG ZOUTKRUID.

De ifte CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIde St., bl.* 46.

KOUTKRUID *dat uitgebreid is, de leedjes aan 't end zamengedrukt en tweedeelig hebbende.*

a. *Een afgezonderd vergroot leedje met een enkeld uitſteekend Meeldraadje in ieder der drie bloemen, van weerskanten der leedjes voorkomende.*

b. *De opgeblazene Kelk met het Zaad*

c. *Een dwars doorſneden leedje.*

BLOEITIJD. *Het groeit overvloedig aan ons Zeeſtrand, langs de Maas, op vogtige velden bij Franeker, weinig aan het ſtrand bij Amſterdam en Harderwijk. Het word omtrend een voet hoog en bloeid in Auguſtus.*

SALICORNIA HERBACEA.

CLASSIS Ima.

Conf. LINNÆI *Sijſt. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 15.

SALICORNIA patula, articulis apice compreſſis emarginato-bifidis.

a. Articulus ſeparatus magnitudine aucta, prominente filamento unico, ſingulorum trium florum inſtroque latere articuli diſpoſitorum.

b. Calijx inflatus cum ſemine.

c. Articulus transverſim diſſectus.

TEMP. FLOR. Abunde creſcit ad littora noſtra maris, Moſæ fluvii, ad agros humidos regionis circa Franeckeram parum ad littora Harderovicæ Amſtelodami &c. Altitudinem pedalem circiter attingit, & floret Auguſto.

KRUIK. Van deze Plant word zo als Plaat CCCXXIX. aangehaald volgens LINNÆUS, het meeste Loogzout getrokken. Echter zo bewijzen nieuwere proefneemingen, dat het mineraale Loogzout van deze Plant van een ſlegte hoedanigheid is, geevende alleen aan Zeeſtrand of bij Zoutwerken groeijende, haar Loogzout, op andere plaatſen niet. De Plant heeft eenen zoutagtigen ſmaak, maar geen reuk. Zij is aanzettend, Urin en Maandſtonden drijvend. Gekookt en met azijn en peper gegeeten, is zij een voornaam middel tegens de Scheurbuik. Daar het zeer goed van ſmaak is, zo word het in de zomer maanden meenigvuldig in Zeeland als ſalaade gegeeten. Ook houd het zig in den winter, en word dus, in Azijn gelegd, naar de Noordzeeplaatſen gezonden. Ook in Engeland gebruikt men het op dezelve wijze.

TEGENGIFTIGE ZIJDE VRUGT.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIde St., bl.* 759.

ZIJDE VRUGT *met Bijfronde Bladen, en laag gebaard, ragte Stengen en kinderende Kroontjes.*

a. *De vijfspleetige Kelk.*

b. *De eenbladige diep vijfdeelige Bloem.*

c. *De vijf Honingbakjes de Geslagtsdeelen omgevende.*

d. *Dezelve uitgespannen.*

e. *Een groenachtig Deeltje, 't geen de Vrugtwerktuigen besluit.*

f. *Een afgezonderde Klier met*

g. *De van een staande Bloeikroontjes.*

h. *De Bloem van de bovenzijde.*

BLOEITIJD. *In sommige gebergtens van Europa groeid deze Plant tusse 2 drie voetin hoog en bloeid in Julij. De om laag gebaarde Bladen zijn niet bij allen te vinden.*

ASCLEPIAS VINCETOXICUM.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 445.

ASCLEPIAS *foliis ovatis basi barbatis caule erecto; umbellis proliferis.*

a. *Perianthium quinquefidum.*

b. *Corolla monopetala profunde quinque partita.*

c. *Nectaria quinque genitalia cingentia.*

d. *Tubum expansum.*

e. *Corpusculum viridescens genitalia includens.*

f. *Glandula separata cum*

g. *Antheris dehiscentibus.*

h. *Flos a superiore parte.*

TEMP. FLOR. *In nonnullis Europæ montibus altitudine bi vel tripedali, julio floret. Basis barbata foliorum non omnibus adest.*

GEBRUIK. Dit thans niet meer in gebruik zijnde gewasch, verdient volgens het eenparige getuigenis der vermaamste Schrijvers meer attentie. De eigenschap daar van is, een sterk aandoenlijken reuk en sterke bitterachtige smaak. De Wortel die anders gebruikt wierdt is Urin- en Zweetdrijvend, en bevorderd de Maandkonden. Reeds derzelver smaak en reuk, verraden haare op de vaste deelen werkende kracht, en dus doende verdunt zij de taaije vochten, lost de verstoppingen, en bevorderd de uitschudding der opgehoopte vreemdachtige waterstoffen. Dit bewijst haare werking in de waterzucht en klierziektens. Men gebruikt ze in boosaartige Ziektens, benevens de *Valeriana* als tegengif (beter als prikkelend) in de Kinde-ziekte, Flaauwtens, Hartkloping. Uiterlijk bij boosaartige Zweeren en harde Gezwellen. De giften in poeijer ℈ — ʒ ß, als afkookzel ʒ ij — ℥ i.

ZWARTE

Tab. 334.

Asclepias Vincetoxicum. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Ballota nigra. L.

Digitized by Google

ZWARTE BALLOTA.

De XIVde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IXde St., bl.* 352.

BALLOTA *met hartvormige onverdeelde zaagtandige Bladen en gespitste Kelken.*

a. *De eenbladige gepijpte vijftandige Kelk*

b. *De greinzende eenbladige Bloem.*

c. *Dezelve geopend met twee langer en twee korter Meeldraadjes.*

d. *Een afgezonderd Meeldraadje.*

e. *Het vierspleetige Vrugtbeginsel, de draadswijze Stijl en dubbelde Stempel.*

BLOEITIJD. *Het groeit overal op steenige plaatsen twee voeten hoog. In de Hoven gekweekt, word het hooger dan een mensch. Men vind de op zeer veele plaatsen van dit Gemeenebest, en omstreeks Amsterdam vrij overvloedig. Bloeid in Julij en Augustus.*

BALLOTA NIGRA.

CLASSIS XIIIIta.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIde pag.* 980.

BALLOTA *foliis cordatis indivisis serratis calicibus acuminatis.*

a. Perianthium monophillum tubulatum quinque dentatum.

b. Corolla monopetala ringens.

c. Eadem aperta cum Staminibus duobus longioribus & duobus brevioribus.

d. Stamen separatum.

e. Germen quadrifidum, Stilus filiformis & Stigma bifidum.

TEMP. FLOR. *Sponte floret in locis lapidosis altitudine circiter bipedali, in hortis cultu altitudinem majorem hominis attingit. In permultis locis reipublicæ invenies hanc plantam. In regionibus Amstelodamensis &c. abundat. Julio & Augusto floret.*

GEBRUIK. *Zwarte Mulrove, Stinkende Andoorn,* noemt het de Landman, schoon het middel niet meer in gebruik is, zo heeft het met dat al zijne waardij, 't geen BOERHAVE reeds getuigde. De Bladeren hebben eenen stinkenden reuk, en eenen onaangenaamen de tong prikkelenden smaak, en worden als afkooksel in de Vrijsterziekte en Hijpochondrie gebruikt. De boeren gebruiken het in plaats van *Castoreum* dikwils met veel voordeel tegens aanvallen van Beroertens, Vallende Ziekte en Vrijster Ziekte. Volgens zijne stinkende eigenschap is ligt na te gaan, dat deze vlugge ruikende stof de Zenuwen en vaste deelen prikkelt, tegenwerking veroorzaakt, en de Krampachtige indrukselen eene andere richting geeve, en waar in bestaat anders de beruchte werking van het anderszins onwerkzaame *Castoreum.* Uiterlijk worden de Bladen met zout gewreeven, tegens de Hondsbeet enz., gebruikt.

HARLEKIJN STANDELKRUID.

De XXste CLASSE.

De LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel XIIde St., bl.* 467.

STANDELKRUID *met enverdeelde Bolwortelen, de lip van 't Honingbakje vierdeelig, gekarteld, met eene ſtompe opſtijgende ſpoor en ſtompe zamen luikende Bloemblaadjes.*

a. *De vijfblaadige Bloem, zijnde de twee binnenſte bladen ingekromd, beneffens het driegelipte Honingbakje.*

b. *Hetzelve, de twee binnenſte geopende Bloem-bladen.*

c. *De Bovenlip van 't Honingbakje met de twee binnenſte omgekromde Bloemblaadjes, de Meeldraadjes omgeevende.*

d. *Het Vrugtbeginzel.*

BLOEITIJD. *Het groeit in Moerasſige Bosſchen en Weijlanden. Hier te land bij Harderwijk, op de Egmonder Weg, omſtreeks Utrecht, en in zommige ſtreeken van Friesland en Groningen. 't Bloeit in Junius, en word omtrent een voet hoog.*

ORCHIS MORIO.

CLASSIS IIda.

Conf. LINNÆI *Sijſt. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 52.

ORCHIS bulbis indiviſis, nectarii labio quadrifido, crenulato, cornu obtuſo adſcendente petalis obtuſis conniventibus.

a. Corolla pentapetala, duo interiora incurvata, & nectarium cum labio tripartito.

b. Eadem duobus petalis interioribus apertis.

c. Labium ſuperius nectarii, cum petalis duobus interioribus incurvatis, Stamina duo cingentibus.

d. Germen.

TEMP. FLOR. Creſcit in ſijlvis paludoſis & pratis. Nobis apud Herderovicum in via Egmondi, in agris Ultrajectinis nonnullis regionibus Friſiæ, Groningæ. Floret Junio altitudine fere pedali.

GEBRUIK. *Kulletjes Kruid, volg mij na.* Deze in Nederland groeijende Plant, word als een voornaam Koop-articul uit Perſien en Turkijen onder de Turkſche benoeming *Saleb* bij ons ingevoerd. Het is waar, dat de in heeter klimaaten groeijende beter en grooter is als de onze, maar uit dien hoofde is de *Orchis Maſcula, Mannetjes Standelkruid* van LINNÆUS en BERGIUS, volgens de proefneemingen van GEOFFROIJ in voorſlag gebragt, als niet alleen grooter, maar even zo werkzaam, en zo wel bij ons als door geheel Europa groeijende. Van zijne Medicinaale krachten hier na.

TWEE-

Tab. 336.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

TWEEBLAADIG STANDELKRUID.

De XXste CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel XIIde St., bl.* 460.

STANDELKRUID *met onverdeelde Bolwortelen, de lip van 't Honingbakje lancetvormig effenrandig, een zeer lange ſpoor en uitgebreide Bloemblaadjes.*

De Ontleeding der voornaamſte deelen van deze Plant komt ten vollen gelijk aan die der voorgaande Plant, Plaat CCCXXXVI.

BLOEITIJD. *Dit ſoort groeit in vochtige Weijlanden omtrent een voet hoog, in de Duinen, Heij en Turflanden. Is ook in de Bosſchen van Friesland te vinden. Bloeit in Junij en Julij.*

ORCHIS BIFOLIA.

CLASSIS IIda.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi part. Ima. pag.* 51.

ORCHIS bulbis indiviſis, nectarii labio lanceolato integerrimo, cornu longisſimo-petalis patentibus.

Analiſis in partibus principalioribus *Tab. CCCXXXVI.* ſimillima eſt.

TEMP. FLOR. Creſcit hæc ſpecies in pratis humidis altitudine circiter pedali. In duinis, ericetis turfoſis, in ſilvis Friſiæ, invenies. Junio Juliaque florens.

GEBRUIK. *Bulletjes-Kruid. Voſſe Kulletjes.* Deze gelijk nog eenige ſoorten van het Standelkruid hebben dezelve hoedaanigheid als de voornoemde, haare Wortelen een klootachtige gedaante hebbende; hebben uit de aarde gegraaven zijnde, eene bokachtige en ſtinkende reuk. Dit beneffens de gedaante der Wortel, ten laatſte het gebruik der Turken, als voedend en verſterkend middel, hebben zekerlijk tot de fabelachtige geruchten dat zij het mannelijk onvermogen opbeuren, aanleiding gegeven. Aangaande de verſterkingskracht, gebruiken wij onder het voedzel dagelijks middelen van dezelve hoedanigheid, en aangaande de ſtinkende reuk der Wortel, zo verdwijnt deze aanſtonds bij het droogen. Welk is nu de werking? Deze ſoort word dikwils vermengd met de voorgaande bij ons gebragt en als dusdanig gebruikt.

Digitized by Google

KRIJGSMANS STANDELKRUID.

De XXste CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel XIIde St., bl. 474.*

STANDELKRUID *met onverdeelde Bolwortelen, de Lip van 't Honingbakje vijfdeelig en ruuw gefrippeld, met een ſtompe ſpoor en zamengegroeide Bloemblaadjes.*

a. Het vijfſpleetige Honingbakje.

b. Vijf zamengegroeide Bloemblaaden.

c. Het Vrugtbeginzel.

BLOEITIJD. *Het groeit op vochtige Landen omtrent een voet hoog In dit Gemeenebest op graſachtige plaatſen, in 't Koeijmans Bosch enz. Bloeit in Junij.*

ORCHIS MILITARIS.

CLASSIS IIda.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 52.

ORCHIS bulbis indiviſis, nectarii labio quinquefido punctis ſcabro, cornu obtuſo, petalis confluentibus.

a. Nectarium quinquefidum.

b. Petala quinque confluentia.

c. Germen.

TEMP. FLOR. Creſcit in pratis humidis altitudine circiter bipedali. In reipublica in locis graminеis, in arboreto Koeijmans &c. Junio floret.

GEBRUIK. *Hondskulletjes.* Zo als reeds gezegt is, worden verſchielden ſoorten der Standelkruid Wortel, onder de algemeene benaaming van *Saleb* gebruikt, gelijk ook deze. De eene mag iets meerder helderer of dichter ſlijmigheid opgeeven dan de andere, maar over 't algemeen genomen, bezitten zij dezelve hoedanigheid. De reuk der Wortel is ſtinkend, de ſmaak weinig of niets, en het beſtanddeel ſlijmig. Deze ſlijm komt die van de Arabiſche Gom nabij, maar heeft boven deze zeer veel voedende grondſtof. Uit dien hoofde is het een heerlijk voedend middel bij afgeleefde of door zwaare ziekte uitgeputte menſchen. Ja 'er worden zelfs maar twee lood vereiſcht, die met eene toereikende meenigte water verdund, genoegzaam zijn, om eenen menſch voor eenen geheelen dag te voeden. Dus begrijpt men ligtelijk, dat het niet alleen als voedſel het mannelijk vermogen ondersteund, maar dat het bij Borst- en Longteeringen, alwaar de voedende grondſtoffen verdwijnen, van zeer veel waardij zij, te meer, omdat het onder alderhande gedaantens vloeibaar en als Voedings middel bijgebragt worden kan. In de Roode loop bedekt het de hunne natuurlijke ſlijm en opperhuid verlooren hebbende Ingewanden, en belet de werking der ſcherpe ſtoffen, bij verzweering der Urin-blaas munt het boven alles uit. kortom, overal waar ſlijm en voedende ſtof vereiſcht word, is het in behoorlijke quantiteit, boven alle lof, zo met Zwijn warm water geſchud, geeft eenen toereikenden ſlijm. De Wortelen worden aan draadjes gereegen in gedaante der geſchilde Amandelen tot ons gebragt.

EU.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Xanthium
Strumarium. L.

Digitized by Google

EUROPISCHE KLITJES.

De XXIste CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel XIde St., bl.* 241.

KLITJES *met een ongedoornde Steng en hartvormige driehoekige Bladen.*

Mannelijke Bloem.

a. *De algemeene Bloemdop van meerder bloempjes, benevens de Bloempjes.*
b. *Het Bloempje zelve.*
c. *Hetzelve vijfspleetig gespend.*
d. *De vijf Helmknoopjes in een rolronde zamenvoeging met vijf Helmknopjes.*

Vrouwelijke Bloem.

e. *De afgezonderde Helft van het Omwindzel.*
f. *Hetzelvde met twee Bloempjes en vele haakvormige Doornjes.*
g. *Een afgezonderde Steekel.*
h. *De twee Vrugtbeginzels met de Stijlen en Stempelen.*
i. *De Steenvrugt.*
k. *Dezelve doorsneden.*

BLOEITIJD. *Het groeit een en een half voet hoog op steenige plaatsen bij Utrecht, Campen, enz., en bloeit in Augustus.*

XANTIUM STRUMARIUM.

CLASSIS IIa.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 464.

XANTIUM *caule inermi foliis cordatis trinervatis.*

Masculus Flos.

a. Perianthium commune plurium floſculorum cum floſculis.
b. Corollula propria.
c. Eadem aperta quinquefida.
d. Filamenta quinque in Cylindrum coalita, cum quinque antheris.

Femineus Flos.

e. Involucri dimidia pars ſeparata
f. Eadem cum duobus floſculis & multis ſpinis uncinatis.
g. Aculeus ſeparatus.
h. Germina duo, Stijli & Stigmata.
i. Drupa.
k. Eadem diſſecta.

TEMP. FLOR. Creſcit altitudine ſesquipedali in locis lapidoſis; prope Ultrajectum, Campenam &c. Floret Auguſto.

GEBRUIK. *Kleine Klitzen.* De Bladen dezer Plant hebben eenen bitteren ſcherpagtigen ſmaak. Bladen en Zaad zijn wel eertijds in gebruik geweest, en hun wierd eene zweetdrijvende zamentrekkende en drijvende kracht toegeſchreeven. De verſche Sap of het Extract zullen het bloed zuiveren, en innerlijk zo wel als uiterlijk Klier, Kropgezwellen en Uitſlag geneezen. Een half once poetjes van het Zaad wierd eertijds als een geheim tegen de Koorts verkogt. Het verſche Zaad gekneusd, indien het hoofd eerst met Salpeter gewaſchen is, zal het geele haair van kleur doen veranderen. Zommige houden het voor het *Xantium* van DIOSCORIDES.

GE-

GEWOONE GRANAATBOOM.

De XIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Vde St., bl.* 181.

GRANAATBOOM *die boomachtig is, met Lancetvormige Bladen.*

a. *De vijfspleetige (ook zesspleetige) eenbladige klokswijze Kelk.*

b. *De vijfbladige (somtijds zesbladige) Bloem.*

c. *De talrijke, de Kelk ingeplante Meeldraadjes, en in derzelver midden de Stijl en gekopte Stempel.*

d. *Een afgezonderd Meeldraadje.*

e. *De negenhokkige Appel.*

BLOEITIJD. *Deze Heester groeit in Spanjen, Italien en Zwitserland In warme Climaaten van Duitschland verdraagt het de vrije lucht, en word ook in onze Tuinen ter hoogte van ses à zeven voeten gekweekt. Het bloeit in Augustus en September.*

PUNICA GRANATUM.

CLASSIS XIImus.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 793.

PUNICA Foliis lanceolatis, caule arboreo.

a. Perianthium monophijllum campanulatum quinque-fidum (quoque sex-fidum).

b. Corolla penta petala (interdum hexapetala).

c. Stamina numerosa calijci inserta, cujus in medio Germen & Stijlus, cum Stigmata capitato.

d. Stamen seperatum.

e. Pomum novem loculare.

TEMP. FLOR. Arbuscula haec in Hispaniæ, Italiæ, Helvetiæque regionibus crescit. Temperationibus regionibus Germaniæ, libero ære expositа perdurat, & in hortis nostris sex ad septem pedium altitudine colitur. Augusto, Septembrique floret.

GEBRUIK. In *Asia* en *Afrika*, waar deze Heester eigentlijk t'huis hoord, heeft het merg van zijne vrugten eenen aangenaamen zuurachtigen en zamentrekkenden smaak en is zeer verkoelende. Het word ongekookt tot ons gebragt, maar verliest veel van zijne waardij; wat bij ons in gebruik is, zijn deszelvs Bloemen, onder den naam van *Flores Balaustii*, en de schil der Vrugt. Deze heeft eene hoogst zamentrekkende kracht. Het versche Zaad is overheerlijk om de verzwakte Zenuwen en Vleeschvezelen te versterken, en zijn daarom in de rooden loop en onsteeking Koortsen van veel waardij, ook word het in de witte vloed geroemd. De Schillen heeft VAN SWIETEN in den rooden loop aangeraaden, en zij zijn wegens haare zamentrekkende kracht bij veelen in aanzien, schoon men bij haar gebruik, bij de door al te groote ontlasting verzwakte Ingewanden, omzichtigheid dient te gebruiken. Als Vorm-middel, als Urindrijvend worden zij ook gewaardeert, de dosis is ʒj. Uiterlijk zijn de Schillen en Bloemen van veel voordeel als fomentatie tot versterking, ook bij een uitval der Baarmoeder en als gorgelwater. Men bereid 'er een Siroop van, onder de *Sijr. Mesue* worden zij ook gemengd.

GE-

Digitized by Google

Punica granatum. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

GEVLAKT RINGENKRUID.

De XIXde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St., bl.* 436.

RINGENKRUID *met de Steng bijna naakt, een enkelen tak hebbende, en Eijrond langwerpige, enverdeelde getande Bladen.*

a. *Een eigen Bloempje met de Geſlachtsdeelen en het Zaadpluis.*

BLOEITIJD. *Het groeit op ſchraale Weijlanden een voet hoog en bloeit in Julius.*

HIJPOCHAERIS MACULATA.

CLASSIS XVIIIva.

Conf. LINNÆI *Siſt. Nat.* Ed. GMELINNI, *Tom IIdi Part. IIdæ pag.* 1183.

HIJPOCHAERIS caule ſub nudo, ramo ſolitario, foliis ovato oblongis integris dentatis.

a. Corollula propria cum partibus & papo feminis.

TEMP. FLOR. Creſcit in pratis aſperis, altitudine pedali, Julio floret.

GEBRUIK. In Duitschland worden de Bladen van den gemeenen man tegens Borstkwaalen gebruikt, ook word het dikwils wegens zijne Vlakkerigheid met de *Pulmonaria* verwisſeld. In een gedeelte van Zweeden worden de Bladen in plaats van Kool gekookt, en als ſpijs gegeeten. Versch is het voor de Paarden een ſmaakelijk voedzel. Wat zijne Medicinaale krachten aangaat, zo zijn mij deze niet alleen onbekend, maar ik vind bij de voornaamſte Geneeskundige niets meer daar van aangetekend, als hier van gezegd is. HALLER heeft 'er eenige attentie op geſlagen, maar het is van geen groot belang, en men kan het dus met recht onder de buiten gebruik zijnde middelen tellen.

Digitized by Google

ROOLOOPS ALANT.

DE XIXde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St., bl. 697.*

ALANT *met omvattende hartvormig langwarpige Bladen; een ruige gebloemde Steng, de Kelkjesbloemen bonsteelig.*

a. *De algemeene Bloemdop.*
b. *De zamengeſtelde Bloem.*
c. *Een tweeſlachtig Bloempje uit de Schijf.*
d. *De vijf zamengegroeide Meeldraadjes van hetzelve.*
e. *Het Vrugtbeginsel, de Stijl en dubbele Stempel.*
f. *Een vrouwelijk Bloempje uit de Straal.*
g. *Het Vrugtbeginsel met het Pluis, de Stijl en dubbele Stempel.*

BLOEITIJD. *Het groeit aan de Slooten, vochtige plaatſen, dikwils twee a drie voet hoog aan de Wegen omſtreeks Haarlem, in Frieſland, Overijſſel, bij Harderwijk aan de Slooten enz. Bloeit in Augustus.*

INULA DIJSENTERICA.

CLASSIS XVIIIae.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ pag.* 1241.

INULA foliis amplexicaulibus cordato oblongis ſubtomentoſis, caule villoſo paniculato, ſquamis calijcinis ſetaceis.

a. Calijx communis.
b. Corolla compoſita.
c. Corollula hermaphrodita ex diſco.
d. Ejus Stamina quinque coalita.
e. Germen, Stijlus & Stigma bifidum.
f. Corollula fœminea ex radio.
g. Germen cum pappo, Stijlus & Stigma bifidum.

TEMP. FLOR. Creſcit ad foſſas & locis humidis magnitudine bi vel trepedali. Ad vias circa Harlemum, in Friſia, Tranſiſalania prope Harderovicum ad foſſas &c. Floret Auguſto.

GEBRUIK. *Gemeen Donder-kruid, Heelblaadjes.* De ſmaak van deze Plant is ſcherp en kruidig, en de reuk evenaard die der Zeep. Haare Hoedanigheid is zamentrekkende en uit dien hoofde word zij als Geneesmiddel tegens te heevige bloedſtorting bij den Rooden Loop geprezen. Zij groeid veel aan de Rivieren van Siberien, en heeft eene Ruſſiſche Armée, die bij eene optogt naar Perſiën, veel van de Persloop geleeden had, groote diensten gedaan, en uit dien hoofde ook van LINNÆUS de voornoemde benoeming ontfangen. Ook word zij tegens Zweeren, Schurft, enz., uiterlijk gebruikt, zeer geroemd. Haare Wortelen worden dikwils voor die der *Arnica montana* verkogt, ſchoon zij niets met deze gemeen hebben als de reuk, dit verſchilt niet weinig in 't gebruik, en kan in alle geval groote misſlagen veroorzaaken. In onze Apotheeken word zij anders niet nagehouden.

KO.

Digitized by Google

Inula Dysenterica. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Inula pulicaria. L.

Digitized by Google

KOGELBLOEMIGE ALANT.

De XIXde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St., bl.* 701.

ALANT *met omvattende gegolfde Bladen, leggende Stengen en bijna kogelronde Bloemen, die zeer kort gestraald zijn.*

a. *De gemeenschappelijke Bloemdop.*
b. *De zamengevlelde Bloemkrans.*
c. *Een tweeslachtig Bloempje.*
d. *Vijf zamengevoegde Meeldraadjes van hetzelve.*
e. *Het Vrugtbeginzel, de Stijl en twee Stempels.*
f. *Een Vrouwelijke Bloem uit de Straal.*
g. *Het Vrugtbeginzel met het Pluis, de Stijl en twee Stempels.*

BLOEITIJD. *Het groeit aan de Wegen op vogtige plaatsen, met omtrent twee voet lange over den grond leer uitgebreide Stengen. Het word op zommige plaatsen van Overijsel gevonden, en bloeit volgens eenige in Julius, volgens anderen om de Herfst.*

INULA PULICARIA.

CLASSIS XVIIIæ.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ pag.* 1241.

INULA foliis amplexicaulibus undulatis, caule prostrato, floribus sub globosis, radio brevissimo.

a. Calix communis.
b. Corolla composita.
c. Corollula hermaphrodita.
d. Ejus Stamina quinque coalita.
e. Germen, Stilus & duo Stigmata.
f. Corollula feminea ex radio.
g. Germen cum Pappo, Stilus & duo Stigmata.

TEMP. FLOR. Crescit ad vias & in locis humidis, caulibus circiter bipedalibus, late supra humum diffusis. In Transilvaniæ locis invenitur Julio florens, aliis tempore autumni.

GEBRUIK. Het Kruid was bij eenige ouden in gebruik. Men schrijft het eene oplosende kracht toe en teffens eene zuiverende. Men zegt dat het de hersenen purgeert, en de slijm uit het hoofd uitvoegd (en wel voor die genen wier hersenen purgatie vereischen) dat het niezen verwekke en de vlooijen doode. Wie ziet niet dat een dusdanig middel geen plaats onder onze thans zeer werkzaame Geneesmiddelen verdiene?

Digitized by Google

DUITSCHE ALANT.

De XIXde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St., bl.* 705.

ALANT *met ongeſteelde Lancetvormige omgekromde ruuwe Bladen; de Bloemen eenigermaate gebonden.*

a. *De algemeene Bloemdop.*
b. *De zamengeſtelde geſtraalde Bloem.*
c. *Een eigen tweeſlachtig Bloempje.*

d. *Hetzelve geopend.*
e. *Vijf zamengevoegde Meeldraadjes en tien Borſtels.*
f. *Het Vrugtbeginzel, de Stijl en de dubbele Stempel.*
g. *Een Vrouwelijk Bloempje uit de Schijf.*
h. *Het Vrugtbeginzel met het Pluis, Stijl en halfſweeſpleetige Stempel.*

BLOEITIJD. *Het groeit in Siberien en Duitſchland. In verſcheide plaatſen veoral in de Paltz, waar het onder den naam van Paltziſche Conſolida gebruikt word. 't Word in onze Tuinen ter hoogte van twee à drie voeten gebouwd, en bloeit in Julij en Auguſtus.*

INULA GERMANICA.

CLASSIS XVIIIva.

Conf. LINNÆI *Sijſt. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIda. pag.* 1241.

INULA Foliis ſeſſilibus lanceolatis recurvis ſcabris, floribus ſubfaſciculatis.

a. Calix communis.
b. Corollula compoſita radiata.

c. Corollula propria hermaphrodita.
d. Eadem aperta.
e. Stamina quinque coalita cum decem ſetis.
f. Germen Stijlus & Stigma bifidum.
g. Corollula fœminea ex radio.

h. Germen cum Pappo Stijlus & Stigma ſemibifidum.

TEMP. FLOR. Creſcit in Siberia & Germania, in Palatinatu ubi ut & in aliis locis ſub nomine conſolidæ Palatinæ in uſum ducitur. Colitur in hortis altitudine bi vel tripedali. Julio Auguſtoque floret.

GEBRUIK. *Solidago ſaracenica tertia. Heidens Wondkruid.* Heeft eenen kruidigen ſamentrekkenden ſmaak. Het word als Wondmiddel zo wel innerlijk als uiterlijk geroemd, ook dat het oude *Ulceraties* zuivere en fiſtelen geneeze. Wat van diergelijke aanprijzingen der oudheid te houden zij, weet een ieder, ook is het in onze Apotheeken niet te vinden.

GE-

Digitized by Google

Inula germanica. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

GEWOON ALANT.

De XIXde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St., bl.* 694.

ALANT *met omvattende Eijronde, rimpelige, van onderen wollige Bladen en Eijronde Kelkſchubben.*

a. *De gemeenſchappelijke Bloemdop.*
b. *De zamengeſtelde geſtraalde Bloem.*
c. *Een tweeſlachtig Bloempje uit de Schijf.*
d. *Vijf zamengevoegde Meeldraadjes.*
e. *Een afzonderlijk Meeldraadje.*
f. *Het Vrugtbeginzel, Stijl en tweeſpleetige Stempel.*
g. *Het Zaad.*
h. *Een Vrouwelijk Bloempje uit de Straal.*
i. *Het Vrugtbeginzel, met het Pluis halftweeſpleetige Stijl, en dubbelde Stempel.*

BLOEITIJD. *Door aankweeking heeft deze Plant allengskens het Burgerrecht verkreegen, en is thans overal te vinden. Zij groeit in de Tuinen ses à zeven voet hoog. Zij is op vogtige en vettige Weijlanden in Nederland te vinden.* BOERHAVEN *heeft haar al voor Inlandsch gehouden* (ST. v. GEUNS *ſpec.*). *In Noordholland is het overvloedig, in de Hoven word het drie voet hoog. 't Bloeit in Julij en Auguſtus.*

INULA HELENIUM.

CLASSIS XVIIIva.

Conf. LINNÆI *Siſt. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ. pag.* 1240.

INULA foliis amplexicaulibus ovatis, rugoſis, ſubtus tomentoſis, calijcum ſquamis ovatis.

a. Calijx communis.
b. Corolla compoſita radiata.
c. Corollula hermaphrodita ex diſco.
d. Stamina quinque coalita.
e. Stamen ſeparatum.
f. Germen, Stijlus & Stigma bifidum.
g. Semen.
h. Corollula fœminea ex radio.
i. Germen cum Pappo, Stijlus ſemibifidus & duo Stigmata.

TEMP. FLOR. Colendo ſenſim jura incolatus nacta abunde Planta invenitur. In hortis altitudinem ſex vel ſeptem pedalem attingit. Creſcit in pratis ſucculentis & humidioribus Belgiæ. Etiam BOERHAVIUS indigenam eſſe putavit (ST. v. GEUNS *ſpec.*) In Hollandia Boreali per multum adeſt, & in hortis altitudine trium pedum colitur. Floret Julio & Auguſto.

GEBRUIK. De Wortel van deze Plant is van oude tijden af als een uitmuntend Geneesmiddel in gebruik, en van HIPPOCRATES volgens GALENUS reeds gebezigt. De Wortel, *Radix Ennulæ off.*, heeft eenen kruidachtigen reuk en bitteren ſlijmigen ſmaak. Zij is prikkelende en eenigzints verhittende. Zij is verſterkend, Wormdrijvend en bevorderd het ſlijm op hoesten. Zij word in de ſlijmige aamborstigheid, (zo 'er verſtopte kliertjes in de borst zijn, is zij nadeelig) de Hoest, Hijpochondrie, zwakke Maag en Ingewanden, in de Vrijster ziekte en onregelmaatige Maandſtonden gegeven. Men geeft 'er 3ß—3j in poeijer. Men heeft een extract daar van, en een infuſie van wijn geeft de zogenaamde Alandwijn. Het *Ungt. Enn. c. merc.* tegens ſchurft is bekend, echter doet hier de *merc.* het meeste.

Digitized by Google

POKKIGE LOBELIA.

De XIXde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel XIde St., bl.* 124.

LOBELIA *met een opgeregte Steng, Eijrond lancetvormige eenigzints zaagtandige Bladen, de Kelk hoekig en omgeboogen.*

a. *De eenbladige diep in vijven gespleeten Kelk met omgebogene hoeken.*
b. *De eenbladige bijna greinzende Bloem met de vijfdeelige Rand.*
c. *Dezelve geopend.*
d. *De Geslachtsdeelen op het onderste geheele gedeelte van de Kelk.*
e. *Vijf Meeldraadjes met vijf zamengevoegde Meelknopjes.*
f. *Het Vrugtbeginsel, Stijl en stompe steekelige Stempel.*

BLOEITIJD. *Het groeit in Virginien, en in onze Tuinen word het omtrent ter hoogte van drie voeten gekweekt. Het is taaiig, en bloeit in Augustus.*

LOBELIA SIPHILITICA.

CLASSIS VIta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Edit. GMELINI, *Tom. IIdi. Part. Imæ pag.* 357.

LOBELIA caule erecto foliis ovato lanceolatis, subserratis, calijcum sinubus reflexis.

a. Perianthium monophijllum, profunde quinquefidum sinubus reflexis.
b. Corolla monopetala fere ringens, limbo quinque partito.
c. Eadem aperta.
d. Sexus partes in inferiore parte perianthii integra.
e. Stamina quinque cum quinque antheris coalitis.
f. Germen, Stijlus & Stigma obtusum hispidum.

TEMP. FLOR. Sponte crescit in Virginia, colitur in hortis nostris & altitudinem attingit tripedalem. Ramosa est & Augusto floret.

GEBRUIK. De Wortel die het meest gebruikt word heeft eenen melkachtigen, walgelijken scherpen smaak omtrent als de Tabak. Zij verwekt afzetting, purgeeren en braaking. Haare voornaamste werkingskracht echter bepaalt zich tot de Venusziekte, en is in haar vaderland in groote waardij; men zegt dat zij daar ter plaatse dezelvde werking uite als bij ons de kwik. In Europa zijn zeer weinig proefneemingen daar van bekend, schoon men aan den gedroogden Wortel meerder kracht toeschrijft dan aan den verschen. De Americaanen neemen 4 à 5 Planten, kooken ze met water, en gebruiken 'er 's morgens zo veel van als zij verdraagen kunnen, en de rest de dag over; ook wasschen zij de uitwendige Zweeren daar meede. Dit word 14 dagen bij aanhoudenheid gebruikt, en zo de ziekte in dien tijd niet geneest, voegen zij 'er nog andere Kruiden bij.

MID-

Digitized by Google

Tab. 346.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Tab. 347.

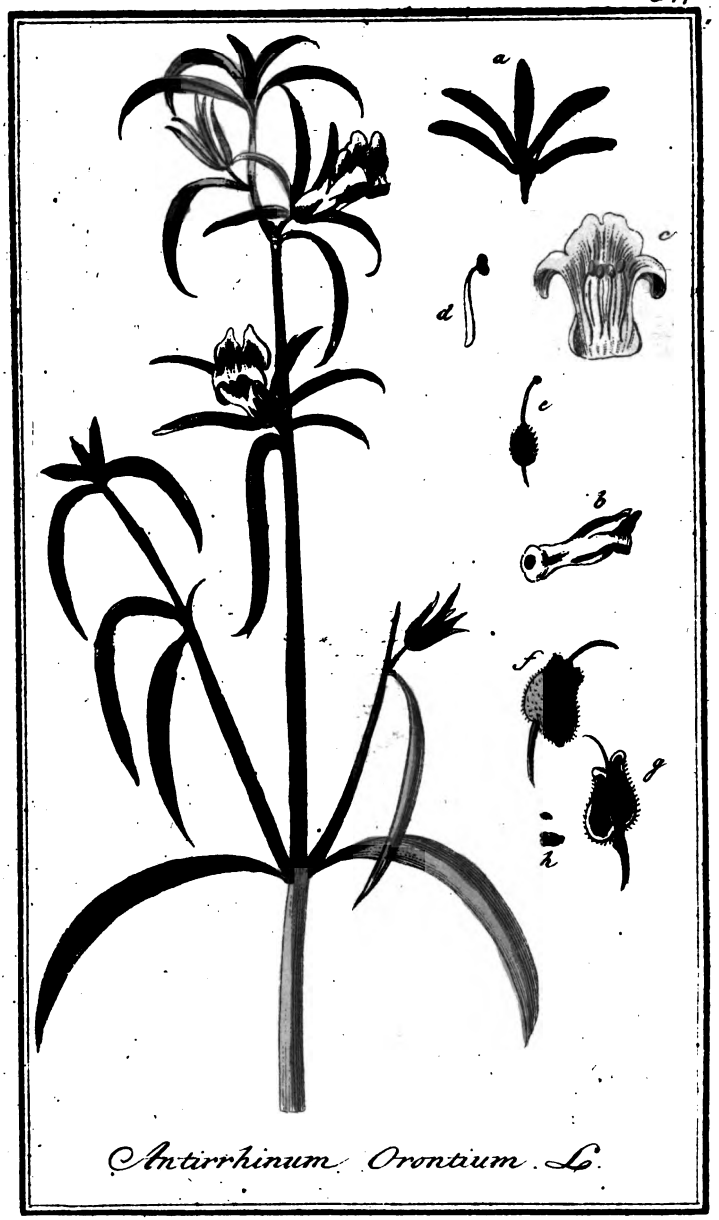

Antirrhinum Orontium. L.

Digitized by Google

MIDDELBAAR LEEUWENBEK.

De XIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door NOUTTUIJN, *Het Deel IXde D., bl.* 506.

LEEUWENBEK *met ongelijkvaarte Bloemen, die bijna gelijk zijn, de Kelken langer dan de Bloem.*

a. *De vijfdeelige gevingerde Kelk.*

b. *De eenbladige gleinzende Bloem.*

c. *Dezelve geopend met twee langer en twee korter Meeldraadjes.*

d. *Een afgezonderd Meeldraadje.*

e. *Het Vrugtbeginzel, Stijl en stompe Stempel.*

f. *Het Zaaddoosje.*

g. *Hetzelve geopend.*

h. *Het Zaad in zijne natuurlijke grootte en vergroot.*

BLOEITIJD. *Het groeit op Wolj- en Bouwlanden twee voet hoog. In het Graafschap Zutphen op de Velden, in de Duinen bij den Haage Bloeit in Julij en Augustus.*

ANTIRRHINUM ORONTIUM.

CLASSIS XIIIma.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ, pag.* 934.

ANTIRRHINUM Corollis ecaudatis floribus subspicatis, calycibus corolla longioribus.

a. Perianthium quinque partitum digitatum.

b. Corolla monopetala ringens.

c. Eadem aperta cum duobus Staminibus longioribus & duobus brevioribus.

d. Stamen separatum.

e. Germen, Stijlus & Stigma obtusum.

f. Capsula Seminalis.

g. Eadem aperta.

h. Semen magnitudine naturali & aucta.

TEMP. FLOR. Crescit in agris & pratis altitudine bipedali. In comitatu Zutphaniæ ad agros, in Duinis prope Haganum & floret Julio & Augusto.

GEBRUIK. *Oront, Knappers Leeuwenbeck, Kluifsnuit.* Bladen en Bloemen wierden eertijds bij Oogziektens en de Vrijsterziekte van zommige geroemd. Meer diende zij de oude bijgeloovige moedertjes als Wondermiddel tegens tooverijen enz. Daar men nu in deze dagen het laatste niet meer kent, en tegens de eerste gebreeken betere middelen bekend zijn, zo is het met recht buiten gebruik geraakt.

GROOT

GROOT LEEUWENBEK.

De XIVde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel, IXde St., bl.* 505.

LEEUWENBEK *met ongeſtaarte Bloemen die geaaird zijn, de Kelken rond.*

a. *De vijfdeelige Kelk.*
b. *De eenbladige greinzende Bloem.*
c. *Dezelve geopend met twee langer en twee kortere Meeldraadjes.*
d. *Een afgezonderd Meeldraadje.*
e. *Het rondachtige Vrugtbeginsel, de enkele Stijl en ſtompe Stempel.*
f. *Het Zaaddoosje.*
g. *Hetzelve geopend.*
h. *Het Zaad.*

BLOEITIJD. *Het word in onze Hoven twee voet hoog gekweekt. Het groeit in warme climaaten, en bloeit in Junius en Julius.*

ANTIRRHINUM MAJUS.

CLASSIS XIIIma.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ pag.* 934.

ANTIRRHINUM corollis ecaudatis ſpicatis calijcibus rotundatis.

a. Perianthium quinquepartitum.
b. Corolla monopetala ringens.
c. Eadem aperta cum duobus Staminibus longioribus & duobus brevioribus.
d. Stamen ſeparatum.
e. Germen ſubrotundum; Stijlus ſimplex & Stigma obtuſum.
f. Capſula Seminalis.
g. Eadem aperta.
h. Semen.

TEMP. FLOR. Colitur in hortis noſtris altitudine bipedali. Sponte creſcit in regionibus calidioribus. Floret Junio & Julio.

GEBRUIK. Heeft een laffe ſmaak, zijn werkingskracht is twijfelachtig, of liever zij heeft 'er geene. Het is gelijk het voornoemde Gewas, als toovermiddel onder de ouden bekend geweest, en is gelijk het voornoemde buiten gebruik.

GE-

Digitized by Google

Antirrhinum majus. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

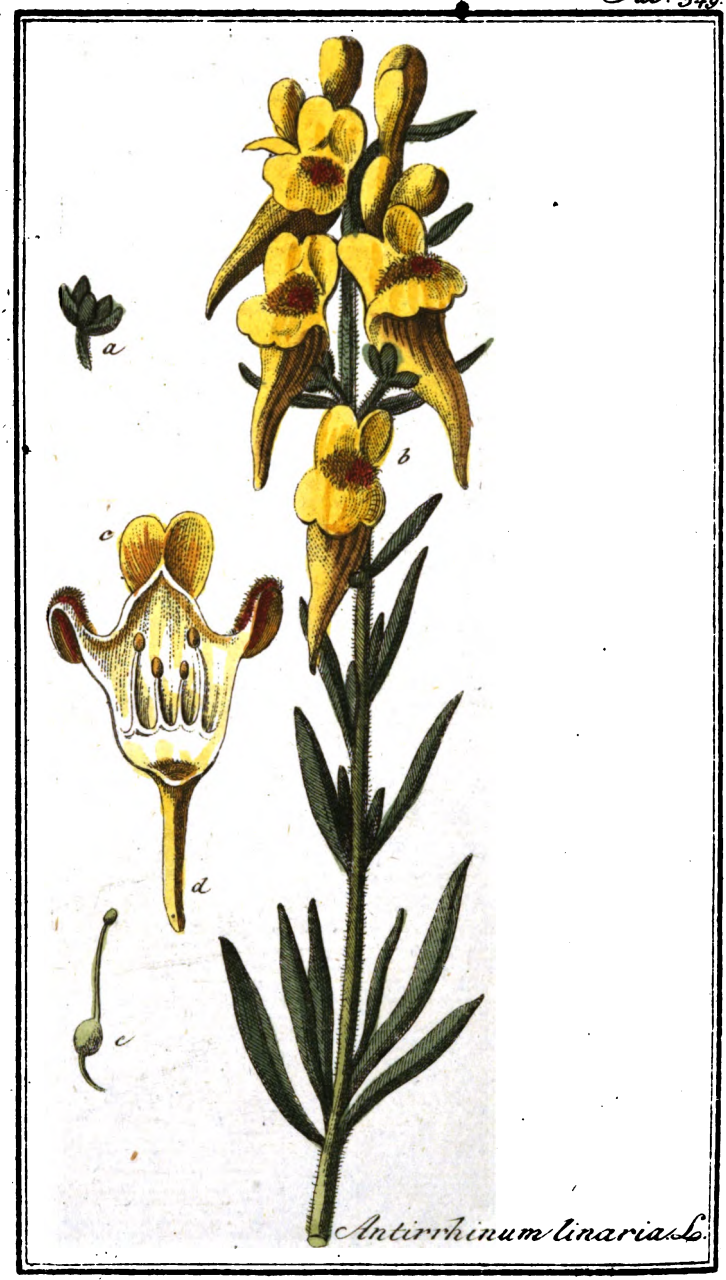

Digitized by Google

GEMEEN LEEUWENBEK.

De XIVde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IXde St., bl.* 501.

LEEUWEBEK *met Lancetvormige lineaale getrapte Bladen, een opregte Steng en, geſteelde Aairen aan 't end van op elkander leggende Bloemen.*

a. *De vijfdeelige Kelk.*

b. *d'Eenbladige grijnzende Bloem.*

c. *Dezelve geopend met twee langer en twee korter Meeldraadjes.*

d. *Het Honingbakje.*

e. *Het Vrugtbeginzel Stijl en ſtompe Stempel.*

BLOEITIJD. *Het groeit overvloedig op onbebouwde plaatſen aan de Wegen en Velden ter hoogte van anderhalf Voet, overvloedig op de Duinen en Wegen der geheele Republicq. Bloeit in Julij en Augustus.*

ANTIRRHINUM LINARIA.

CLASSIS XIIIta.

Conf. LINNÆI *Sijſt. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ pag.* 931.

ANTIRRHINUM foliis lanceolato-linearibus confertis, caule erecto, Spicis terminalibus ſeſſilibus, floribus imbricatis.

a. Perianthium quinquepartitum.

b. Corolla monopetala ringens.

c. Eadem aperta cum duobus Staminibus longioribus & duobus brevioribus.

d. Nectarium.

e. Germen, Stijlus & Stigma obtuſum.

TEMP. FLOR. Abunde creſcit in locis incultis, ad vias, in agris & altitudine ſesquipedali. Abunde in duinis, ad vias totius fere reipublicæ. Julio & Auguſto floret.

GEBRUIK. *Vlaskruid*, *Wildvlas* van meerder waardij als de voorgaande is deeze ſoort des Leeuwebeks, ſchoon haare ſtinkende, de vergiftige kruiden nabijkomende reuk omzichtigheid bij het innerlijk gebruik gebied. Ook worden haare Bladen met zoete melk gekookt in zommige plaatſen als vliegen vergift gebruikt. Haar ſmaak is bitter en haare krachten pijnſtillende, drijvende, oplosſende, urin afzettende en zuiverende. Het wordt in de Geel- en Waterzucht bij Oogziektens en Ambeijen geroemd. In warm Water met nog anderen zuiverende Kruiden getrokken, en als thee gedronken, is het bij zommige Huitzweeren van dienst geweest. Van grooter waardij is het uitwendige gebruik bij de Ambeijen, het zij als afkookzel, of het verſche Kruid met Booter of Varkensvet tot een Zalv gekookt. In vroegere tijd was dit een groot geheim en het zoude mij niet verwonderen dat het geheim der in Gelderland onder den naam van Fiſtelbooter van de Boeren verkogt wordende Ambeijen-remedie van deze Plant gemaakt wierd. In zommige Apotheeken wordt het *Ungt. de Linaria* nagehouden.

Digitized by Google

PIEKBLAADIG LEEUWENBEK.

De XIVde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IIde St., bl.* 490.

LEEUWENBEK met *Piekvormige Bladen overhoeks uitgebreide Stengen, en de Bladsteeltjes doorgaans klaauwierachtig.*

a. *Het rondachtig twee hoekige Zaaddoosje.*

b. *Het Zaad.*

BLOEITIJD. *Het groeit in Duitschland, Frankrijk, Engeland en Italien op de Velden. De op den grond voortkruipende Steeltjes worden acht Duim lang, en in 't najaar begint het Bloemen te schieten.*

ANTIRRHINUM ELATINE.

CLASSIS XIIIta.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Partis IIdæ pag.* 931.

ANTIRRHINUM Foliis haſtatis alternis, caulibus procumbentibus petiolis cirrhoſis.

a. Capſula ſubrotunda bilocularis.

b. Semina.

TEMP. FLOR. Sponte creſcit in Germaniæ, Galliæ, Angliæ & Italiæ agris. Caulieuli qui humi ſerpunt longitudine octo pollicium creſcunt, & flores ſine æſtatis progerminari ſolent.

GEBRUIK. De Bladen zijn bitter en zamentrekkende, het wierd in oude tijden als Wond-middel gebruikt, en zelfs de uitgeperſte Sap innerlijk zo wel als uiterlijk tegens Kankerachtige en vuile Zweeren geroemd, ook bij vloeijende en ontſtookene Oogen, of volgens DIOSCORIDES in de Persloop. Het mag in vroeger tijd veel credit gehad hebben, dit wil ik niet betwisten, maar heeden ten dage heeft het niet het minſte.

Digitized by Google

Tab. 350.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

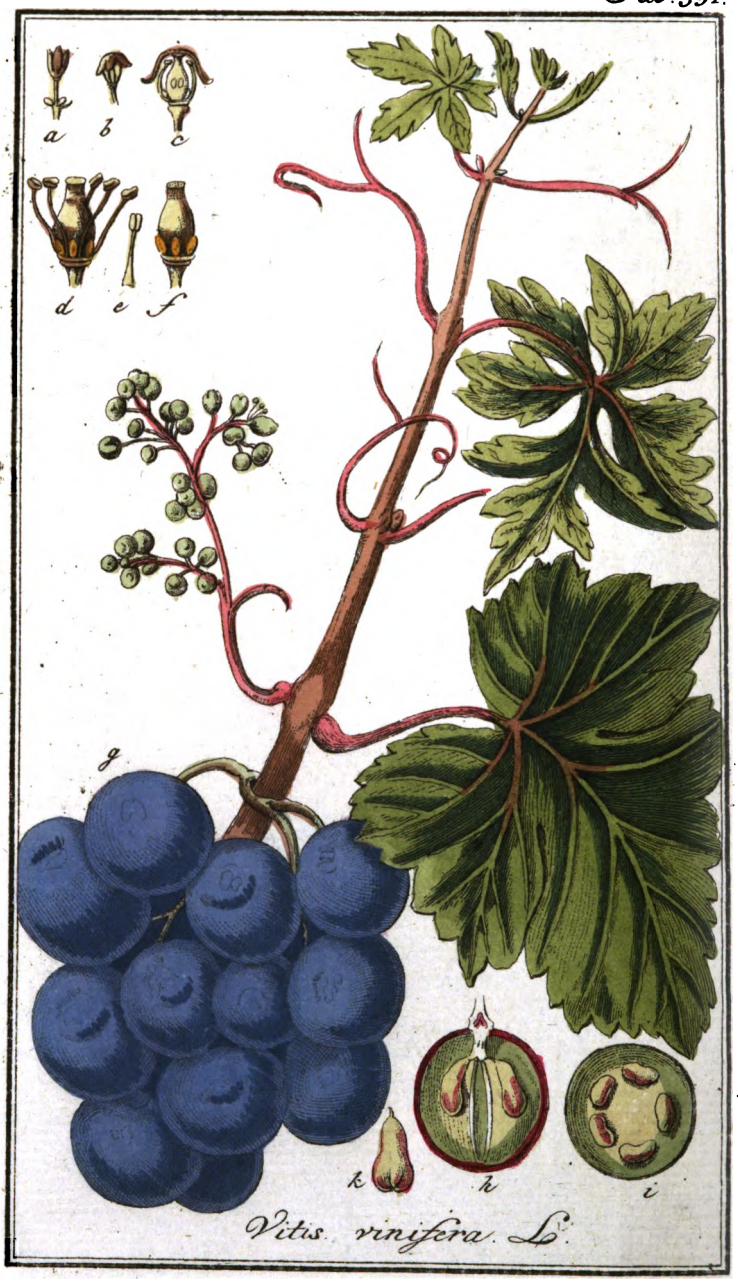

Digitized by Google

GEWOONE WIJNGAARD.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IVde St., bl.* 356.

WIJNGAARD *met gekwabde uitgesneeden maakte Bladen.*

a. *De nog gesloten vijf bladige Bloem.*
b. *Dezelvde, de Bloemblaaden van onderen los zijnde, gelijk dezulke daarna afvallen.*
c. *De middellijns doorsneeden en vergroote Bloem, benevens de daar onder verborgene Geslagtsdeelen.*
d. *Dezelvde Deelen na haare Ontwikkeling vergroot: beslaande vijf Meeldraadjes, benevens vijf tusschen deze staande Honingbakjes en den Stempel.*
e. *Een afzonderlijk Meeldraadje.*
f. *Het ovaale Vrugtbeginzel met de stompe gekopte Stijl.*
g. *De rijpe Vrugt.*
h. *Dezelvde naar de Langte, en*
i. *Dwars doorsneeden met vijf Zaadjes.*
k. *Het Zaad.*

BLOEITIJD. *De Verscheidenheid met witte Vrugt word in 't gemeen tot Rosijnen gebruikt, en in zeer warme Climaaten opgegaard. Voor 't overige groeid de Wijngaard als Plantsoen in veele eenigzints warme Climaaten vrij voordeelig en bloeit in Meij en wel meest in Junij.*

VITIS VINIFERA.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Iuæ pag.* 421.

VITIS foliis lobatis sinuatis nudis.

a. Corolla penta petala adhuc clausa.
b. Eadem petalis infra solutis quæ deinde decidunt.
c. Flos per medium sectus magnitudine aucta, cum sexus partibus sub eo latentibus.
d. Hæ partes post expansionem, magnitudine aucta, scilicet stamina quinque, cum nectariis quinque interpositis & pistillo.
e. Stamen separatum.
f. Germen ovatum cum stigmate capitato obtuso.
g. Fructus maturus.
h. Idem, longitudinaliter & in
i. Transversim. dissectus, cum quinque seminibus.
k. Semen.

TEMP. FLOR. Varietas fructu albo, plerumque passulas majores, quæ in regionibus calidioribus colliguntur, præbet. Vitis in omnibus regionibus climate temperato facile colitur. Majo, magis initio Junii florens.

GEBRUIK. Dit uitmuntend gewasch levert verscheiden bereidingen. De aangenaame verfrischende en de vogten der buiksingewanden verbeterende eigenschap der druiven kent een ieder. Gedroogt geven zij de Rozijnen, en versch uitgeparst na voorafgaande gisting, de wijn, de wijnsteen en aziin: allen middelen van groote waardij voor de geneeskunde. Het beslek te bekrompen zijnde om ze hier allen te schetsen zal ik maar iets van de wijn wiens vrolijk en dronken maakend ook smartstillend vermoogen Noach reeds gekend, en wien bijna alle Volkeren hulde bewijzen, als geneesmiddel aanhaalen. Hij is een der sterkst prikkelende (*reitsende*) middelen 't geen regtstreeks zonder de phijsiologische passagie erst te volleinden voorts als verkwikkend, versterkend en krachten aanbrengend middel werkt, en zo 'er iets zijn mooge 't geen de nuttigheid en de voorkeur der prikkelende en opwakkerende boven die der *humoraale* werking bewijst, zo is het gewis de wijn. Daar van daar zijne veelvermoogende werking bij galle, zenuwen en zogenaamde rotkoortsen, en in 't geheel bij verval van levenskracht verminderde of bijna uitgedoofde tegenwerking.

Digitized by Google

GEMEEN KRIELZAAD.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIIste St., bl.* 32.

KRIELZAAD *met bijzondere Omwindzeltjes van langte als de Bloemen, de Blaadjens Eijrond en gesnipperd.*

a. *De algemeene Kroon.*
b. *De algemeene Bloem.*
c. *Een enkelde Bloem uit de Kroonstraal met vijf Meeldraadjes.*
d. *Een afzonderlijk Meeldraadje.*
e. *Het rondachtige Vrugtbeginzel met de twee Stijlen en stompe Stempeleri.*
f. *De Vrugt.*
g. *Dezelve geopend met twee Zaaden.*
h. *Het Zaad.*

BLOEITIJD. *Het word in onze Tuinen ter hoogte van twee voeten gekweekt, voor 't overige groeit het in Sicilien en Italien en bloeit in Augustus.*

TORDYLIUM OFFICINALE.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 472.

TORDIJLIUM involucris partialibus longitudine florum, foliolis ovatis laciniatis.

a. Umbella universalis.
b. Corolla universalis.
c. Corolla propria ex radio umbellæ cum quinque Staminibus.
d. Stamen separatum.
e. Germen sub rotundum, stijli duo & Stigmata obtusa.
f. Fructus.
g. Idem apertus cum duobus seminibus.
h. Semen.

TEMP. FLOR. Colitur apud nos in hortis ubi altitudinem bipedalem superat, Siciliæ atque Italiæ regionibus versatur, Augustoque floret.

GEBRUIK. Het Zaad van deze Plant was eertijds in gebruik, en onder den naam van *Seseli Creticum* in de Apotheeken bekend. HIPPOCRATES telde ze onder de middelen tegens de vrijster ziekte, en GALENUS onder de Urindrijvende, voor Stuiptrekkingen en van benaauwde Ademhaaling. Ook heeft men het Zaad tegens Nieren ontsteeking, Longziektens en vooral bij de koude pis en derzelver smarten geroemd. Anderen zeggen dat het de maandstonden en de taaije uitwerpzelen bij een Catharaale hoest bevordere. Wat daar van zij, is tot heeden niet beslist, vermits het thands niet meer in gebruik is, en door andere kruidachtige werkzaamer Zaaden en middelen tegens die kwaalen vervangen zijnde, uit de lijst der geneesmiddelen stilzwijgend weggelaaten.

EDEL.

Digitized by Google

Tab. 352.

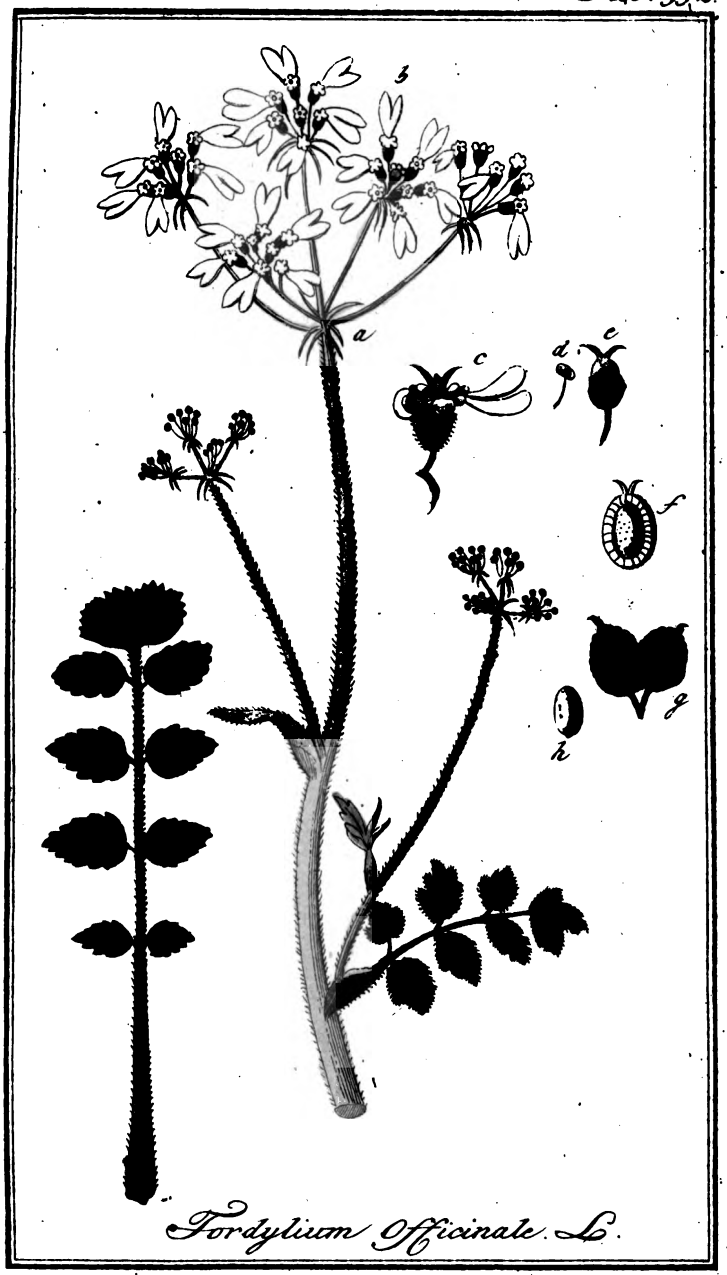

Tordylium Officinale. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

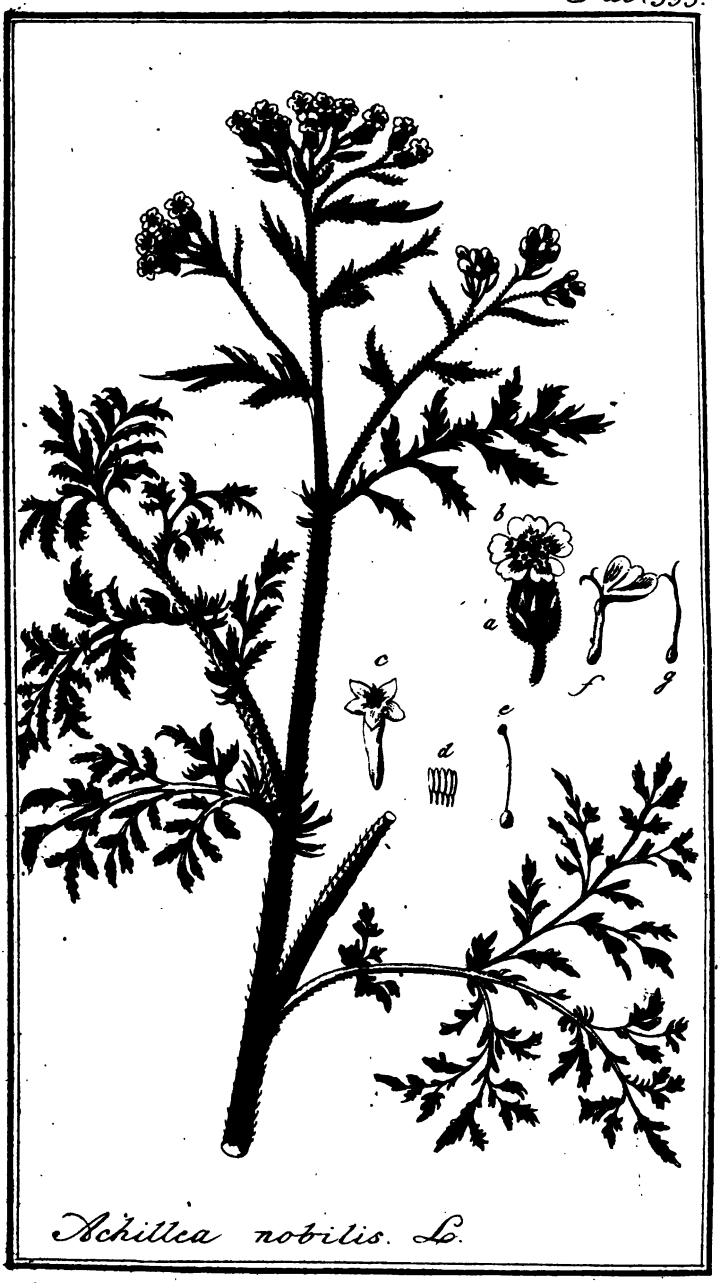

Achillea nobilis. L.

Digitized by Google

EDEL DUIZENDBLAD.

De XIXde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St, bl.* 804.

DUIZENDBLAD *met dubbeld gevinde Bladen, de onderſten vlak en kaal, de bovenſte ſtomp en wollig: met verheevene ronde zeer digte Bloemtuilen.*

a. *De gemeenſchappelijke Kelk.*
b. *De zamengeſtelde geſtraalde Bloem.*
c. *Een afzonderlijke Bloem uit de Schijf.*
d. *Vijf zamengeſtelde, de Stijl omvattende Meeldraadjes.*
e. *Het Vrugtbeginzel, de draadswijze Stijl en de uitgegulpde Stempel.*
f. *Een vrouwelijke Bloem uit de Schijf.*
g. *Het Vrugtbeginzel, de Stijl en omgeboog'ne Stempels.*

BLOEITIJD. *Het groeid in Zwitzerland en Duitschland en word in onze Tuinen iets hooger dan een Voet gekweekt. Bloeit in Julius en Augustus.*

ACHILLEA NOBILIS.

CLASSIS XVIIIva.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi part. IIdæ pag.* 1254.

ACHILLEA foliis bipinnatis inferioribus nudis planis, ſuperioribus obtuſis tomentoſis. Corijmbis convexis confertiſſimis.

a. Calix communis.
b. Corolla compoſita radiata.
c. Corolla propria ex disco.
d. Quinque ſtamina ejus coalita ſtijlum cingentia.
e. Germen, Stijlus filiformis & ſtigma emarginatum.
f. Flos fœmineus ex radio.
g. Germen, Stijlus, & ſtigmata reflexa.

TEMP. FLOR. Creſcit in Helvetia & Germania. Colitur apud nos in hortis, ubi altitudinem pedalem ſuperat & floret Julio atque Augusto.

GEBRUIK. Van *het gemeen Duizendblad Achill. millefol.*: is plaat zo enkeld gezegd, dat de Italiaanen voorheen groote eigenſchappen aan het zelve hebben toegeſchreeven. Maar het zijn niet alleen deze, maar bijna alle Volkeren die geneeskunde oeffenen die het, gelijk deszelvs ſmaak reeds aantoond als zeer zamentrekkend en verſterkend roemen, en bij heevige bloedſtortingen en als wondmiddel prijzen, maar ook een krampſtillend verſtopping der ingewanden oplosſend, bij winden en zenuuwen, ſterkend vermoogen toeſchrijven. Bij de Ambeijen witten vloed, Zaadloop en Bloedſpoeging word het veelvoudig gebruikt, gelijk STAHL, HOFFMAN en anderen betuigen. Zedert kort heeft men ontdekt dat de wortelen meerder Campher opleeveren als de *Serpentaria*, en dat de Artſen niet ten onrechte aangemaand proefneemingen daar mee de te maaken. Als Thee gedronken is het zeer aangenaam. De hoedaanigheeden van het edel Duizendblad zijn veel verſterkender en uit dien hoofde is deze boven de voornoemde tot gebruik aan te raaden. Derzelver uitſteekende Campherreuk die zelvs de olie daar van bezit, laat veel werkingsvermoogen giſſen. Het verdient bij horst of long ulceratus veel attentie. Van alle toebereidzelen is het Olie de merkwaardigſte.

DRAGON DUIZENDBLAD.

De XIXde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St., bl.* 799.

DUIZENDBLAD *met lancetvormige ſpitſe ſcherpzaagswijs getande Bladen*

a. *De gemeenſchappelijke Kelk.*
b. *De zamengeſtelde Bloem.*
c. *Een tweeſlagtig Bloempje uit de Schijf.*
d. *Dezelve geopend.*
e. *Vijf zamengehegte Meeldraadjes.*
f. *Het kleine Vrugtbeginzel, draadswijze Stijl en uitgegulpde Stempel*
g. *Een Bloempje uit de Straal.*
h. *Het Vrugtbeginzel, Stijl en twee Stempels.*

BLOEITIJD. *Het groeid op veele plaatſen in Europa, aan de Beekjes op vogtige Weijlanden, door geheel Nederland anderhalf en twee voet hoog. Bloeit in Julij en Augustus.*

ACHILLEA PTARMICA.

CLASSIS XVIIIva.

Conf. LINNÆI *Sijſt. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ pag.* 1252.

ACHILLEA foliis lanceolatis acuminatis argute ſerratis.

a. Calix communis.
b. Corolla compoſita.
c. Corollula hermaphrodita ex diſco.
d. Eadem aperta.
e. Stamina quinque coalita.
f. Germen parvum, Stijlus filiformis & ſtigma emarginatum.
g. Corollula ex radio.
h. Germen, Stijlus & duo Stigmata.

TEMP. FLOR. Sponte creſcit in multis Europæ regionibus ad rivulos, in pratis humidis, per totam fere Belgiam altitudinem que circiter ſesquipedalem vel bipedalem attingit. Floret Julio atque Augusto.

GEBRUIK. *Wilde Dragen, Wilde Bertram, Nieskruid.* Dit Duizendblad heeft eenen ſcherpen bitteren en grasachtigen ſmaak zonder reuk. Het verwekt zo het gekaauwd word, (vermits zijne ſcherpigheid de keel en mond zeer prikkeld) kwijling, en werd uit dien hoofde bij de Kiespijn voorgeſchreeven en van BOERHAVEN om die reden bij ſlijmerige keelziektens gebruikt. Ook is het als niesmiddel aangepreezen. In Siberien word het afkookzel der geheele Plant tegens de Bloedſtorting uit de Baarmoeder en het Bloed wateren van den gemeenen man als huis remedie gebruikt. De Plant heeft zeker gelijk de voorgaande zamentrekkende krachten, maar daar de hoedaanigheid der voornoemde beter is, zo verdient zij ook de voorkeur en word deze daar door nutteloos.

ZWART

Digitized by Google

Achillea ptarmica. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Tab. 355

Achillea atrata. L.

Digitized by Google

ZWARTAGTIG DUIZENDBLAD.

De XIXde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel XIde St., bl.* 801.

DUIZENDBLAD *met gevinde getande zeer ruige Bladen, de Bloemen in Kroontjes geknopt.*

a. *De gemeenschappelijke Kelk.*

b. *Een afgezondert Kelkblaadje met eenen zwarten dorren Rand.*

c. *Een tweeslagtig Bloempje uit de Schijf.*

d. *De Geslagts Deelen derzelve.*

e. *Vijf zamengehegte Meeldraadjes.*

f. *Een Vrouwelijk Bloempje uit de Schijf.*

g. *Het Vrugtbeginzel en Stijl met twee Stempels.*

BLOEITIJD. *Groeit op de Gebergtens van Zwitserland en Oostenrijk, 't word niet ligt twee voet hoog en bloeit in Julij.*

ACHILLEA ATRATA.

CLASSIS XVIIIva.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ pag* 1254.

ACHILLEA foliis pinnulis pectinatis integriusculis pedunculis villosis (*).

a. Calijx communis.

b. Ejus folium separatum margine atro & sphacelato.

c. Corollula hermaphrodita ex disco.

d. Sexus partes in eadam conspicua.

e. Stamina quinque Coalita.

f. Corollula fœminea ex radio.

g. Germen & Stijlus cum duobus Stigmatibus.

TEMP. FLOR. Sponte crescit in montibus Helvetiæ, Austriæ, rarius attingit altitudinem bipedalem Julio floret.

GEBRUIK. Dit foort Duizendblad heeft gelijk nog meerdere foorten eenen zeer kruidachtigen reuk, en deszelvs smaak is bij uitsiek bitter. Haare krachten worden met dat van het gemeene Duizendblad gelijk gesteld, en als zamentrekkend, de ingewanden en zenuuwen versterkende aangemerkt. Men wil zelfs, dat dit meer als de voornoemde een borstmiddel zij, en 't word uit dien hoofden, en om dat het als Thee getrokken eenen zeer aangenaamen smaak heeft als voornaam ingredient, onder de bij ons zo bekende Zwitserschе Kruider Thee gemengd. Het is als wondmiddel uiterlijk versch opgelegd, en als reinigend zeer vermaard, en men zegt dat ACHILLES. dit reeds gebeezigt, en dat het geheele geslagt uit dien hoofden den naam van hem ontfangen hebbe.

(*) *Hier verschilt de text van* HOUTTUIJN *van den text van* LINNÆUS *na* MURRAIJ *en van* GMELIN *en dus wilde ik liefst die van* LINNÆUS *en die van* HOUTTUIJN *staan laaten.*

BALZEMIEK DUIZENDBLAD.

De XIXde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St., bl.* 793.

DUIZENDBLAD *met lancetvormige ſtompe ſpits zaagtandige Bladen*
a. *De gemeenſchappelijke Kelk.*
b. *De zamengeſtelde Bloem.*
c. *Een eigen Bloempje.*
d. *Deszelvs vijf zamengehegte Meeldraadjes.*
e. *Het Vrugtbeginzel Stijl en ſtompe uitgegulpde Stempel.*
f. *Een Vrouwelijk Bloempje uit de Schijf.*
g. *Het Vrugtbeginzel, Stijl en twee terug geboogene Stempels.*

BLOEITIJD. *Groeit in Spanien, maar 't word ook in onze Tuinen ter hoogte van eenen voet gekweekt, en bloeid in September.*

ACHILLEA AGERATUM.

CLASSIS XVIIIva.

Conf. LINNÆI *Sijſt. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIda pag.* 1252.

ACHILLEA foliis lanceolatis obtuſis acute ſerratis.
a. Calijx communis.
b. Corolla compoſita.
c. Corollula propria.
d. Ejus Stamina quinque coalita.
e. Germen, Stijlus & Stigma obtuſum emarginatum.
f. Corollula fœminea ex Radio.
g. Germen, Stijlus, & Stigmata duo reflexa.

TEMP. FLOR. Creſcit in Hiſpania, ſed colitur quoque in hortis noſtris, altitudine pedali floret Septembri.

GEBRUIK. De reuk van deze plant is buitengemeen aangenaam, dit, en omdat zij ook droog zijnde deze eigenſchap zo lang houd, heeft haar de benaaming gegeeven. Haar-ſmaak is bitter en kruidachtig. Het word van zommigen voor het *Eupatorium* van *Meſue* gehouden, 't geen hij bij verſtopping der lever en andere ingewanden in gedaante van een Stroop of Zuikerkoekjes gebruikten. Het word tegen de bleekziekte en die der baarmoeder geroemd, ook zegt men dat het de maandſtonden bevordert, ook als wormdrijvend kwam het eertijds in aanmerking, en zelfs roemde men de daar van getrokken Olie op de buik der kinderen geſmeerd, als wormdoodend. Het middel is echter thans zo goed als onbekend en niet in gebruik.

PRAA-

Digitized by Google

Tab. 356.

Achillea ageratum. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

PRAAMEN BRAAMBOOS.

De XIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Vde St., bl* 220.

BRAAMBOOS *met vijf vinnig gevingerde en drie vinnige Bladen, de Takken en Bladsteelen gedoornd.*

a. *d'Eenbladige vijfspleetige Kelk.*

b *De vijfblaadige Bloem, met veeltallige in de Kelk ingeplante Meeldraadjes.*

c. *Het in de Midden doorsneeden Vrugtbeginzel, met vier de Kelk ingeplante Meeldraadjes, en veeltallige op het Vrugtbeginzel zittende Stempelen.*

d. *Een afgezondert Meeldraaaje.*

e. *De afgezonderde Stijl met de ronde Stempel.*

f. *De rijpe Vrugt.*

g. *Dezelvde in de midden doorsneeden.*

h. *Het Zaad.*

BLOEITIJD. *Deeze kruipende Heester groeid in 't Kreupelbosch door de geheele Republiek in 't Haarlemmer Hout, in de Duinen, overvloedig in Gelderland Utrecht en Friesland. Bloeit in Meij en Junij.*

RUBUS FRUCTIOSUS.

CLASSIS XIIma.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ pag.* 856.

RUBUS foliis quinato digitatis ternatisque, caule petiolisque aculeatis.

a. Perianthium monophijllum quinquefidum.

b. Corolla pentapetala cum Staminibus numerosis Calijci insertis.

c. Germen medio disfectum cum Staminibus quatuor Calijci adhuc insertis, & Stijlis numerosis Germini insidentibus.

d. Stamen separatum.

e. Stijlus separatus cum Stigmate orbiculato.

f. Fructus maturus.

g. Idem medio disfectus.

h. Semen.

TEMP. FLOR. Frutex in sepibus crescens & repens, ubique fere per totam Rempublicam, in arboreto Harlemensi, in Dunis, abunde in Gelriæ. Ultrajectinæ & Frisiæ provinciis crescit. Majo Junioque floret.

GEBRUIK. *Braambezien, Brummels, Tonbeijen.* De Vrugt van deze Heester heeft eenen zeer aangenaamen zuurachtigen iets zamentrekkenden smaak, en word van de Landlieden met veele graagte tot verkoeling genooten. De blaaden en onrijpen Vrugten zijn zeer sterk zamentrekkend en uit dien hoofden bij gebrek van andere middelen in zommige gevallen, bij den doorloop, braakingen, bij de spruuw der kinderen of andere gebreeken in den mond als zuiverende aan te wenden. RAIJ beweert dat de bezien schurft en hoofdzeer der kinderen veroorzaakt, en andere willen ze weder daar tegen aanwenden (zo 't waar is dat een Artzenij middel die gebreeken geneest, die het in den gezonden staat te wege brengt, zo is hier bij geen tegenspraak) zommige Artzenij-bereiders maaken een stroop daar van, en gebruiken hem in plaats van die der Moerbezien, welkers plaats het ook bij zeer veelen vervangen kan, voor 't overige word dit gewasch geentzints in de geneeskunde gebeezigd.

GL.

Digitized by Google

GEWOONE BRAAMBOOS.

De XIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Vde St., bl.* 215.

BRAAMBOOS *met vijf en drievinnige Bladen de Steng gedoornd de Bladſteelen met Steuven.*

a. De eenbladige vijfdeelige Kelk

b. De vijfbladige Bloem.

c. Veelallige de Kelk ingeplante Meeldraadjes.

d. Een afzonderlijk Meeldraadje.

e. Veelallige Vrugtbeginzels met de zijdelings uitſtekende Stijlen en enkelde langduurige Stempels.

f. Een afgezonderde van dien.

g. De zamengeſtelde Bezie.

h. Dezelve ontbloot.

i. Een enkele Bezie met de Stijl.

k. Het Zaad.

BLOEITIJD. *Het groeid in de Haagen op ſteenige Plaatſen, in Gelderland, in het Bosch buiten Groningen, en word meenigvuldig in de Tuinen gebouwd. Bloeiende in Junius.*

RUBUS IDAEUS.

CLASSIS. XIImæ

Conf. LINNÆI *Sijſt. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ pag.* 856.

RUBUS foliis quinato pinnatis ternatisque, caule aculeato, petiolis canaliculatis.

a. Perianthium monophijlum quinque partitum.

b. Corolla penta petala.

c. Stamina numeroſa Calijci inſerta.

d. Stamen ſeparatum.

e. Germina numeroſa cum Stijlis e latere oriundis & Stigmatibus ſimplicibus perſiſtentibus.

f. Unicum ſeparatum.

g. Bacca compoſita.

h. Eadem denutata.

i. Accinus cum Stigmate.

k. Semen.

TEMP. FLOR. Sponte creſcit in dumetis lapidoſis, in Gelria, in Arboreto prope Groningam. &c. Colitur magna copia in hortis & Floret Junio.

GEBRUIK. *Framboizen, Braamboozen, Hinnebezien.* Is een zeer aangenaame zoete iets rinſche verkoelende Vrugt, die meenigvuldig als lekkernelj genooten word. Haar geur is zeer aangenaam, en blijft bij alle toebereidingen derzelven aanhoudend In de holligheid der Bezien bevinden zich dikwils kleine wormpjes, en deeze veroorzaaken behalven het walgelijke van dien, dikwijls buikpijn en doorloop, ook wil men zelfs dat zij gelegenheid tot wormen geeven. De Vrugt is voor 't overige verkoelend en verkwikkend, en bij heete koortſen dorſt-ſtillend; echter zo is haar zaad den maag bezwaarlijk. Men bereid 'er een gedistilleerd water van, 't geen wegens zijnen geur zeer aangenaam is. Het meeste is derzelver gelij en ſtroop in gebruik, niet juist als zeer werkzaam, maar als aangenaam middel den onaangenaamen ſmaak van andere middelen verdoovende. De daarvan bereide azijn is met water verdunt, een zeer goed dorſt-ſtillend middel in heete koortſen.

EU

Tab. 358.

Rubus idæus. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Tab. 359.

Digitized by Google

EUROPISCHE LINDEBOOM.

De XIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IIde St., bl.* 27.

LINDEBOOM, *wiens Bloemen geen Honingbakje hebben.*

a. *De vijfdeelige Kelk.*
b. *De vijfblaadige Bloem van boven.*
c. *Dezelve van onderen.*
d. *Een afgezonderd Bloemblad.*
e. *Veeltallige de Kelk ingeplante Meeldraadjes.*
f. *Een afgezonderd Meeldraadje.*
g. *Het halfronde vlokkige Vrugtbeginsel.*
h. *De vijfhoekige Vrugt.*
i. *Twee onrijpe Zaadjes.*
k. *De rijpe Vrugt.*
l. *Dezelve geopend.*
m. *Het Zaad.*

BLOEITIJD. *De Lindeboom groeit overal aan de Wegen, in groote en kleine Bosschen, ook in de Gemeenebest. Men kweekt hem overal aan de Wegen, in Boschaadjen, in de Tuinen in verscheide gedaantens tot cieraad, en somtijds rekt hij zich buitengemeen ver uit. Bloeit in Julij.*

TILIA EUROPÆA.

CLASSIS XIIma.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 815.

TILIA floribus nectario destitutis.

a. Perianthium quinque partitum.
b. Corolla pentapetala a superiori parte.
c. Eadem ab inferiori parte.
d. Petalum separatum.
e. Stamina numerosa receptaculo inserta.
f. Stamen separatum.
g. Germen subrotundum & villosum.
h. Fructus quinque locularis.
i. Semina duo immatura.
k. Fructus maturus.
l. Idem apertus.
m. Semen.

TEMP. FLOR. Crescit ubique tam ad vias quam in sijlvis atque arboretis. Quoque in Reipublicæ generatur. Ubique terrarum ornamento ad vias, in lucis & hortis, arte, varia figura colitur, atque sæpius ad immensam latitudinem protrahitur. Floret Julio.

GEBRUIK. Het bloeizel van deze Lindeboom heeft eenen zeer aangenaamen reuk, maar is s'avonds zeer bedwelmend. Zodra het droog is, verliest het zijnen reuk, als Thee getrokken smaakt het vrij aangenaam. Men heeft 'er in vroegeren tijd veel vermoogen aan toegeschreeven, en als Pijn- en Krampstillend, verwarmend, verdeelend enz. gepreezen; en vooral in gebreeken van 't hoofd, de Zwindel, vallende Ziekte, Beroerte, ook uiterlijk als wondmiddel gebruikt. Ook de sap van 't hout word tegens het Podagra van beroemde oude Artsen geroemd. Al wat nog in zommige Landen in de winkels eenigzints gebruikt word, is dat wegens zijnen aangenaamen geur houdende gedistileerde water, als bijvoegzel, en 't werd van zommige in dat opzicht met het *aqua naphæ* gelijk gesteld.

Digitized by Google

PERSIKEN-AMANDELBOOM.

De XIIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IIde St., bl.* 540.

AMANDELBOOM *met de zaagswijze Tandjes der Bladen allen ſcherp, de Bloemen enkeld.*

a. *De eenbladige gepijpte halfvijfſpleetige Kelk.*
b. *De vijfbladige Bloem.*
c. *Een afgezonderd Bloemblad.*
d *Dertig de Kelk ingeplante Meeldraadjes.*
e. *Een afgezonderd Meeldraadje.*
f. *Het vlokkige Vrugtbeginzel met den langen Stijl, en gekapte Stempel.*
g. *De rijpe Vrugt.*
h. *Dezelve geopend met de Noot.*
i. *De Pit van dien.*

BLOEITIJD. *Word in onze Tuinen gekweekt. Zijn Vaderland is Perſien, waarvan hij ook zijnen bijnaam heeft. Bloeit in Meij.*

AMIJGDALUS PERSICA.

CLASSIS XIIma.

Conf. LINNÆI *Sijſt. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi. Part. Imæ pag.* 793.

AMIJGDALUS foliorum ſerraturis omnibus acutis, floribus ſeſſilibus ſolitariis.

a. Perianthium monophijllum tubulatum ſemi quinquefidum.
b. Corolla pentapetala.
c. Petalum ſeparatum.
d. Stamina triginta calijci inſerta.
e Stamen ſeparatum.
f. Germen villoſum cum Stijlo & Stigmate capitato.
g. Fructus maturus.
h. Idem apertus cum nuce.
i. Ejus nucleus.

TEMP. FLOR. Colitur in hortis noſtris, patria vera & de qua nomen tulit triviale Perſia eſt. Floret Majo.

GEBRUIK. De Vrugt van deze Boom wierd eertijds en zelvs van GALENUS voor nadeelig gehouden. Het mag zijn dat het een ander ſoort was, 't geen de ouden wantrouwden, die bij ons in gebruik zijnde is versch een zeer aangenaame verkwikkende, Urindrijvende, de vogten der Ingewanden verbeterende en oplosſende Vrugt. Van ZWIETEN roemt ze in gerſten water gekneusd tegen verſtopping en in geele koortſen. De gedroogde geconfijtte of in Brandewijn gelegde Vrugt is niet veel van waardij. Van den Bloeiſem word een zeer goedſmaakende Siroop en een gedistilleerd water bereid, 't geen bij kinderen als wormdrijvend en laxeerend geroemd word, maar bei de veroorzaaken veele pijnelijkheid en vereisſchen omzigtigheid, te meer omdat de uiterlijke hoedaanigheid de laurier kers zeer nabij komt. Gelijke voorzigtigheid verëischt het gebruik der pitten; ſchoon zij van LINNÆUS als met de bittere Amandelen gelijke werkzaamheeden hebbende, en als Urindrijvende geroemd worden, maar 't is op de andere kant ook waar dat de hoogstvergiftige eigenſchap der bittere Amandelen veel bedenking veroorzaakt. Uit de pitten word de vermaarde *liqueur perſiço* gemaakt.

GE-

Digitized by Google

Tab. 360.

Amygdalus persica L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Amygdalus communis. L.

Digitized by Google

GEMEENE AMANDELBOOM.

De XIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IIde St., bl.* 550.

AMANDELBOOM *met de onderſte Tandjes der Bladen geklierd. De Bloemen engeſteeld en gepaard.*

a, a. *De eenblaadige gepijpte half vijfſpleetige Kelk.*

b. *De vijfblaadige, de Kelk ingeplante Bloem.*

c. *Een afgezonderd Bloemblad.*

d. *Dertig de Kelk ingeplante Meeldraadjes.*

e. *Een afgezonderd Meeldraadje.*

f. *Het vlokkige rondachtige Vrugtbeginzel met eenen eenvoudigen Stijl en gekopten Stempel.*

g. *De drooge Steenvrugt.*

h *De Pit van dien.*

BLOEITIJD. *Groeit in Italien, Zwitſerland en langs den Rhijn. Hij word in onze Tuinen gekweekt, word zeven, tien en meer voeten hoog en draagt vrugten. Bloeit in den beginne van 't Voorjaar in Maart en April.*

AMIJGDALUS COMMUNIS.

CLASSIS XIIma.

Conf. LINNÆI *Sijſt. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 793.

AMIJGDALUS foliorum ſerraturis infimis glanduloſis, floribus ſeſſilibus gemminis.

a, a. Perianthium monophijllum tubulatum ſemi quinquefidum.

b. Corolla pentapetala calijci inſerta.

c. Petalum ſeparatum.

d. Stamina triginta calijci innata.

e. Stamen ſeparatum.

f. Germen villoſum ſubrotundum, cum Stijlo ſimplici, ac Stigmate capitato.

g. Drupa ſicca.

h. Ejus nucleus.

TEMP. FLOR. Creſcit ſponte in Italia, Helvetia, ad Rhenum. Colitur in hortis noſtris, ubi altitudinem ſeptem, decem vel plurium pedum acquirit, fructuſque profert. Primo vere Martio & Aprili floret.

GEBRUIK. De zoete Amandelen hebben eenen aangenaamen ſmaak, en veel voedingſtof, maar overvloedig genooten bezwaaren zij den maag, en beletten de ontlasting. maar bevorderen in tegendeel de Waterloozing. Zij worden in 't huishoudelijke op veelerhande wijzen gebruikt, maar niet regtſtreeks als geneesmiddel. Van meerder waardij is de olie of de emulſie van dien. Het eerſte is een verzagtend ſmartſtillend inwikkelend middel, en word daarom bij Colijk en ſcherpe ſtoffen, vergiften, onſteeking der ingewanden vooral der nieren, ſcherpe of belette Urin affcheiding, bij longé onſteeking en den hoest met buitengemeen veel voordeel gebruikt. Gelijke hoedaanigheid heeft de emulſie, en verdient bij zommige gevallen nog de voorkeur, vermits zij aangenaamer en veelvoudig beter verdraagen word, meer voedzaam is, en daarom ook tot groot gerief der emulſie Artſen verſtrekt. De bittere Amandelen zijn vergift voor dieren en ook voor menſchen, ja voor eenige jaaren heeft men zelfs vier menſchen die te veel daar van gegeeten hadden, in Amſterdam zien ſterven. Dit vergift zit onder de ſchil en het gedistilleerd bitter Amandelen water, of bittere Amandelſtof, is het ſterkſte vergift. De olie daar van is onſchaadelijk, zo ook wanneer deze gekneusd tot Gebak of andere lekkerneijen gebruikt worden. Bij hardnekkige tusſchenpoozende koortſen, wier oorzaak in een complicatie der buiksingewanden ſchuilt en de koortsbast hulpeloos is, zijn de bittere Amandelen van veel waardij. De bittere Amandelen ſtof en 't Kerſnurierwater zijn van een en dezelfde kracht.

Digitized by Google

GEMEENE DOORBLAADIGE ALOE.

DE VIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIIste St., bl.* 354.

ALOE *met getroste, knikkende, geſteelde, en bijna Cijlindriſche Bloemen.*

a. *De eenbladige gepijpte Bloem met de zesſplettige Rand.*

b. *Dezelve geopend met zes Meeldraadjes.*

c. *Het ovaale Vrugtbeginsel, Stijl en drieſplettige Stempel.*

d. *De driehokkige geopende Vrugt.*

e. *Het Zaad.*

BLOEITIJD. *Groeit in Indiën, het Eiland Maltha en Sicilien. Zij word in onze Tuinen of veel meer Drijfhuizen gekweekt, ja in de Amſterdamſche Plantuin vind men een aanmerkelijke meenigte verſcheidenheeden van deze ſoort of ſpecie.*

ALOE PERFOLIATA VULGARIS (*).

CLASSIS VIta.

Conf. LINNÆI *Syſt. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 562.

ALOE floribus corijmboſis cernuis pedunculatis ſubcijlindricis.

a. Corolla monopetala tubulata limbo ſexfido.

b. Eadem aperta cum Staminibus,

c. Germen ovatum Stijlus & Stigma trifidum.

d. Fructus trilocularis apertus.

e. Semen.

TEMP. FLOR. Creſcit in Indiis, in inſula Maltha, in Sicilia. Colitur in hortis vel potius calidariis: præcipue vero in horto medico Amſtelodamenſi per magnam copiam varietatum hujus ſpeciei inventes.

GEBRUIK. *De doorblaadige Aloe is een ſoort van het geſlagt der Aloe, dewelke nog verſcheide varieteiten opgeeft. Zommige ſchrijvers bemerken deze niet, andere zijn verſchillende. Zo komt bij voorbeeld de text van* GMELIN *niet met die van* HOUTTUIJN *overeen, nog met die van* MURRAIJ. *'T is mijn taak niet, nog het beſtek laat het niet toe dit te vereffenen, en uit dien hoofden heb ik die definitie gekoozen, die mij na vergelijking met plaaten de voegzaamſte ſcheen.* Het uit de blaaden der Aloe bereid of door de zon gedroogd zap, 't geen bij uitſtek bitter en walgelijk is, word als koop articul uit de Indien tot ons gebragt. Dit als artzenij middel gebruikt is zeer heevig purgeerende afzettende en wormdrijvende. Zommige gebruiken het als oplosſend en maandſtonden drijvend. In verſtoppingen der ingewanden bij de Hijponchondrie en waterzucht heeft het zekerlijk veel waardij, en vooral omdat het direct op de endeldarm werkt. Als balzamiek en wondmiddel, ook als oogenmiddel is het dikwils gepreezen.

(*) GMELIN *geeft wel de ſpecies Perfoliata aan, maar geen Varietas hoegenaamd.*

DOR-

Digitized by Google

Tab. 362.

Aloe perfoliata vulgaris. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Aloe perfoliata
succotrina. L.

Digitized by Google

DORBLAADIGE SOCOTRIJNSCHE ALOE.

De VIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIIste St., bl.* 356.

ALOE *die smalbladig is, en gedoornd met paarsche Bloemen.*

a. *De eenbladige gepijpte Bloem met eenen zesspleetigen Rand.*

b. *Dezelve geopend.*

c. *Zes Meeldraadjes met de Stamper.*

d. *Het ovaale Vrugtbeginzel, Stijl en driespleetigen Stempel.*

e. *De driehokkige geopende Vrugt.*

f. *Het Zaad.*

BLOEITIJD. *Deze soort van Aloe leert op het Eiland Succotra, aan de mond van de Roode Zee gelegen, t'huis, word naar haar Vaderland benoemd, en van daar tot het Medicinaale gebruik bij ons gebragt.*

ALOE SUCCOTRINA.

CLASSIS VIta.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ. pag.* 562.

ALOE angusti folia spinosa, flore purpureo.

a. Corolla monopetala, tubulosa, limbo sexfido.

b. Eadem aperta.

c. Stamina sex cum Pistillo.

d. Germen ovatum, Stilus & Stigma trifidum.

e. Fructus trilocularis apertus.

f. Semen.

TEMP. FLOR. Hæc species in insula Succotra juxta ora maris rubri posita habitat, secundum patriam nominatur, nobisque ad usum medicum advehitur.

GEBRUIK. *Van deze Varieteit maakt nog* GMELIN *nog* MURRAU *gewag.* HOUTTUIJN *benoemd ze. Deze alzo en* REICHARD *waren in dit opzicht mijne leidsmannen.* De sap van deze Aloe word voor de beste gehouden, en door de Artsen het meest voorgeschreeven. 'Er zullen driederhande soorten van toebereidingen; onder den naam van *Succotrina*, *Hepatica* en *Caballina*, van deeze soort gemaakt worden, die zo wel in hoedaanigheid als uiterlijk aanzien verschillen. Echter is 'er ook in dit opzicht nog niets bepaald. Als geneesmiddel heeft zij dezelve werking als de voornoemde, vooral purgeerend, en zelfs zo men ze in een wond brengt verloochend zij dit vermogen niet, en men is somtijds genoodzaakt dit gebruik uit te stellen. 'Er zijn een groot getal van oude Composities bekend, waar onder de Aloe de basis is, en 'er is zeker geene der zo meenigvuldige laxeerpillen Composities, waar onder de Aloe niet de eerste plaats heeft. 'T veelvuldige gebruik van dien heeft ook in vroegeren tijd zeer veel aanleiding tot Ambeijen gegeeven, vermits het eene vaste waarheid is, dat de Aloe deze verwekt, maar daar en tegen de vloeijende weder verdrijft. KEMPF heeft ze als visceraal middel weder in trek zoeken te brengen.

STINKENDE SALADE.

De XIXde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St., bl.* 371.

SALADE *met waterpasse Bladen, die aan den Kiel gedoornd zijn en getand.*

a. *De gemeenschappelijke Kelk.*
b. *De zamengesteelde Bloem.*
c. *Een enkele Bloem.*
d. *Geslagts-deelen.*
e. *Vijf zamengeliegte Meeldraadjes.*
f. *Het Eijrondachtige Vrugtbeginzel, met den Stijl en twee Stempels.*
g. *Het Zaad met het Zaadpluis.*

BLOEITIJD. *Groeit in warme Climaaten, zo 't in onze Tuinen gekweekt word, bereikt het de hoogte van een mensch. Bloeit in Julij.*

LACTUCA VIROSA.

CLASSIS XVIIIva.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ. pag.* 1172.

LACTUCA foliis horizontalibus carina aculeatis dentatis.

a. Calix communis.
b. Corolla compositа.
c. Corolla propria.
d. Sexus partes.
e. Stamina quinque coalita.
f. Germen subovatum, cum Stilo & duobus Stigmatibus.
g. Semen cum Pappo.

TEMP. FLOR. Crescit in regionibus calidioribus. Culta in hortis nostris altitudinem hominis attingit Julioque floret.

GEBRUIK. *Collin* die deze plant het eerst in den tegenwoordigen tijd in aanmerking bragt, heeft deze met de *Lactuca Scariola* verwisseld, en niet deugdelijk bepaald, welke, hij meende. Ondertusschen is zo veel waar, dat zij beiden zo wel ten opzichten van haare innerlijke als uiterlijke hoedaanigheid veel overeenkoomen, alleen met dat onderscheid, dat die der *Lact. Vires.* werkzaamer zij. De plant heeft eenen lelijken bitteren smaak, en stinkenden bedwelmenden reuk. Het uit de versche zap wel bereid en gezuiverd *extract*, is alleen als geneesmiddel zedert 1780 in 't algemeen bekend. Het is bedwelmend, Urindrijvend, versterkend en bederfweerend. Men gebruikt het in de Waterzucht uit verslapping der vaste vezel en daar door voortkomende ontbinding der vloeibaare deelen. In de Waterzucht van voorafgegaane geelziekte, maar vooral niet, in die op onsteeking volgende. De gift is XII gr. tot ʒiij want behalven het bedwelmende, doet de grooter dosis geen nadeel. Proefneemingen zijn 'er nog niet zo veel gemaakt, dat 'er iets dien aangaande te beslisſen is. In tegendeel zijn de tot dus ver gemaakte niet zeer voordeelig en bepaalen zig enkeld op eene bedwelmende, pijn en krampstillende, de heulzap gelijkkomende kracht. Men gist dat dit dezelve *Lactuca* zij, van dewelke DIOSCORIDES aangeeft, dat het opium daar meede vervalscht word. Veelvuldig word van onkundige, of baatzuchtige Artsenijbereiders het *Extr. Scariot.* voor dat der *Lact. Vires* verkocht. GE-

Digitized by Google

Tab. 364.

Lactuca virosa. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Lactuca sativa. L.

Digitized by Google

GEWOONE SALADE.

De XIXde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St., bl.* 363.

SALADE *met Bladen rond getipt, hartvormig aan de Steng, die een Bloemtuijl maakt.*

a. *De gemeenschappelijke Kelk.*
b. *De zamengeſtelde Bloem.*
c. *Een enkelde eenblaadige tongvormige Bloem.*
d. *Dezelve vergroot zijnde, met den draadswijzen Stijl, en twee omgeboogene Stempels.*
e, f. *Het vergroote rijpe Zaad met het geſteelde Pluis.*
g. *Het rijpe Zaad in zijne natuurlijke Gedaante of Groote.*
h. *Een Wortelblad.*

BLOEITIJD. *Het Vaderland van deze ſoort* Salade *en haare bijzoorten word tot dus verre onbekend gehouden, maar is veel meer overal. Zij word ondertusſchen voor het huishoudelijke in de Moestuinen overvloedig jaarlijks door nieuw Zaad in Tuinen en Velden gekweekt. Naar maate zij geplant en bebouwt word, bloeit zij in Junij, Julij en Augustus.*

LACTUCA SATIVA.

CLASSIS XVIIIva.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ pag.* 1172.

LACTUCA foliis ſubrotundis, caulinis cordatis, caule corijmboſo.
a. Calix communis imbricatus.
b. Corolla compoſita.
c. Corolla propria monopetala ligulata.
d. Eadem aucta cum Stijlo filiformi & Stigmatibus duobus reflexis.
e, f. Semen maturum, pappo ſtipitato coronatum, auctum.
g. Semen maturum magnitudine naturali.
h. Folium inferius vel Radicale.

TEMP. FLOR. Patria hujus ſpeciei ejuſque varietatum adhuc ignota pro tenetur magis vero ubique eſt. Colitur vero cum oleraceis uſui culinari quotanis in hortis & arvis. Floret ratione ætatis ac culturæ vel Junio, Julio vel Auguſto.

GEBRUIK. Deze plant word meer in 't huishoudelijke als in 't medicinaale gebruikt, het zij dan dat men het als middel ten opzichte der diaet der zieken en weder geneezende aanzien wilde, en in dat opzicht verdient zij zo wel rauw als Salade, of gekookt gegeeten zeer veel attentie, vermits haare zeepachtige vogten zich ligt met de onze mengen, en als ligt verteerbaar de zieken veel genoegen geeven. Het Zaad is een beſtanddeel der *Sem: 4 fig: min.*

GE-

Digitized by Google

GEWOONE DOORNAPPEL.

De VIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIde St., bl.* 632.

DOORNAPPEL *met opſtaande Eijronde vrugten die gedoornd zijn, de Bladen Eijrond en glad.*

a. *De eenbladige langwerpige vijfſandige Kelk.*

b. *De eenbladige trechtervormige Bloem met de vijfhoekige vijfſandige in een gevouwen Rand.*

c. *Dezelve geopend met vijf Meeldraadjes.*

d. *Het Vrugtbeginzel, de ſprechte Stijl en de dikachtige Stempel.*

e. *De ſtekelige Vrugt.*

f. *Dezelve geopend.*

g. *Het Zaad.*

BLOEITIJD. *De Plant is een Amerikaanſche of volgens anderen Oostindiſche of Abijſijnſche inboorling, maar nij groeit thans door geheel Europa, aan de Weegen, bij ende vorvalle gebouwen, aan Misthopen enz. omtrent Haarlem, in Gelderland enz. wordt 3 voet hoog en bloeit in Julij.*

DATURA STRAMONIUM.

CLASSIS VIta.

Conf. LINNÆI *Syſt. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ, pag.* 379.

DATURA Pericarpiis ſpinoſis erectis ovatis, foliis ovatis glabris.

a. Perianthium monophiſillum, oblongum, quinque dentatum.

b. Corolla monopetala, infundibuliformis, limbo quinquangulari quinque dentato plicato.

c. Eadem aperta cum quinque Staminibus.

d. Germen, Stijlus erectus & Stigma craſſiuſculum.

e. Fructus aculeatus.

f. Idem apertus.

g. Semen.

TEMP. FLOR. Americanæ, nonnullis Indiæ orientalis, vel Abijſiniæ originis eſt Planta. Hodie vero per omnem Europam creſcit ubique, ad vias, ad rudera, Aercora &c. Prope Harlemum, in Gelria &c. altitudine tripedali. Floretque Julio.

GEBRUIK. *Doorn-Appel, Dol-Appel, Wonderboom.* Eene ten hoogſte vergiftige plant. De zeer onangenaame ſtinkende reuk en zelfs de bewerking derzelve brengt al heevige bedwelming. Men heeft 'er veel boosheid meede uitgevoerd en denkelijk geſchied dit nog. De bladen van buiten op het oog gelegt brengen onherſtelbaare verwijdering der pupilla, ook verdrijven zij het zog. De reuk als zij gedroogt worden verwekt ijſelijke toevallen. In een overgroote gift veroorzaakt het verlies van het geheugen, verwekt razernij en geesten gezigten, aangenaame verbeeldingen, geilheid, beeven, ſtuipen, ſpringen en beweegen der peezen, ſnuiver, ſtaap, dorst, ongevoeligheid, duizelen, dolheid. Het extract van 1-5 grein allengskens (en zo zig de pupilla verwijdert, mag men niet meer opklimmen) opgeklommen, is in de razernij, vallende ziekte, ſtuiptrekkingen voordeelig bevonden. Eene uit het Zaad bereide tinctuur is voordeelig bij gemoedziektens en de eenzijdige hoofdpijn. Het middel behoort meede onder die geenen, van dewelke HANEMAN zegt, dat zij dezelve ziektens geneezen, die zij veroorzaaken, en dus houd hij het in de manie, ſtuipen, vallende ziekte, bezetenheid, zwak geheugen, voor nuttig. De directe werking van eene groote gift duurt 24 uuren, van eene mindere 8. Sterke Wijnazijn is deszelvs tegengift. De *Zigeuners* gebruikten het veel als braakmiddel en tot bedwelming.

WIT-

Digitized by Google

Datura Stramonium L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Tab. 36.

Digitized by Google

WITTE DOORNAPPEL.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIde St., bl.* 634.

DOORNAPPEL *met klootronde gedoornde Vrugten, knikkend en hartvormige, bijna effenrandige ruigachtige Bladen*

a. *De Eenbladige gepijpte rolronde vijftandige Kelk.*

b. *De Eenbladige trechtervormige Bloem, met de vijfhoekige, vijf gevouwene vijftandige Kelk.*

c. *Dezelve geopend met vijf Meeldraadjes.*

d. *Een afgezonderd Meeldraadje.*

e. *Het Eijvormige Vrugtbeginzel de draadswijze Stijl en ſtompe Stempel.*

f. *De gedoornde Vrugt met het onderſte bijblijvende Gedeelte van de Kelk.*

g. *Dezelve met het Zaad, geopend is vierhokkig.*

h. *Het Zaad.*

BLOEITIJD. *Deze Plant groeit in Aſia en Africa, maar word ook in onze Hoven omtrent drie voet hoog gekweekt en bloeit in Auguſtus.*

DATURA METEL.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Sijſt. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 379.

DATURA Pericarpiis Spinoſis nutantibus globoſis Foliis cordatis ſub integris pubeſcentibus.

a. Perianthium monophijllum tubulatum Cijlindraceum quinque dentatum.

b. Corolla monopetala Infundibuli formis limbo quinqu'angulari quinque plicato quinque dentato.

c. Eadem aperta cum quinque Staminibus.

d. Stamen ſeparatum.

e. Germen ovatum, Stijlus filiformis & Stigma obtuſum.

f. Fructus ſpinoſus cum Parte inferiore Calijcis perſiſtentis.

g. Idem apertus quadri valvis cum Seminibus.

h. Semen.

TEMP. FLOR. Sponte creſcit in Aſia & Africa, ſed facile colitur in Hortis noſtris & tripedalem circiter attingit Altitudinem.

GEBRUIK. Deze in Aſia en Afrika 't huis hoorende Plant is in die Landen 't geen wat de voornoemde in Europa en America is, en denkelijk is het dezelve waardoor het heir van *Marcus Antonius* zinneloos wierd. In China heeft men de Plant onder het Bier gebrouwen, 't geen daar na door een Edict verbooden is. De Braminen gebruiken het, om hunne Veſtalinnen de gedaante van Bezeetenen te geeven. Kortom, zij heeft met de onze gelijke werking, en LINNÆUS ſtelde ze wel eer in plaats van deze in zijne Materies Medica; echter is zij bij ons niet in gebruik.

Digitized by Google

AREEK PINANGBOOM.

De XIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Iſte St., bl.* 383. (*)

PINANGBOOM *met gevinde Twijgen tegen over geſtelde omgeſlagene en afgebeeten Bladen.*

a. *De driebladige mannelijke Bloem, met negen Meeldraadjes.*

b. *De rijpe Vrugt met de Kelk.*

c. *Derzelver Pit.*

d. *Dezelve doorſneeden.*

BLOEITIJD. *Deze Palmboom groeit in Oostindien, echter vind men hem op zommige Plaatſen niet. Een Artzenijmiddel 't geen uit deze Palmboomen gemaakt word, word onder den Naam van Cachou overgebragt.*

ARECA CATECHU.

CLASSIS IXna.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 649.

ARECA frondibus pinnatis foliolis replicatis oppoſitis præmorſis.

a. Maſculus flos tripetalus, cum Staminibus novem.

b. Fructus maturus cum Calijce.

c. Ejus Nucleus.

d. Idem diſſectus.

TEMP. FLOR. Habitat hæc Palma ſpecies in Indiis, attamen nonullis locis caret. Medicamentum quod hæc palma profert ſub nomine terræ vel ſucci Catechu nobis advehitur.

GEBRUIK. Een onder den naam van *Terra Catechu* vel *Japonica, Cachou* tot ons gebragt Artſenijmiddel, is geenzints een aarde, nog komt dezelve uit Japan. Het tegendeel is waar, want deze droogerij komt uit *Bahar, Bengalen* en andere ſtreeken van Oostindien, en is de gedroogde of uitgekookte zap van eenige ſoorten Accacien of na de beſchrijving van anderen van de Noot of Vrugt der Areek Pinangboom. Deeze Noot is een voornaam ingredient der in Indien zo zeer in gebruik zijnde Bethel, 't geen deeze Volken tot het onderhouden der tanden en tegens de Scheurbuik dient. Zo 'er een middel is van welkers zamentrekkende ſmaak en hoedanigheid men op de werking der buiksingewanden in 't algemeen beſluiten mag, zo zoude het vast dit zijn, en met dit al is het waar dat deszelvs verſterkingskracht alleen op de maag geenzints merkbaar is, en 't blijft des niet tegenſtaande weder waar, dat zij bij heevigen doorloop bloedſtorting enz. als zeer zamentrekkend werkt; bijgevolg is het werkings-vermoogen alleen op de tweede verteeringswegen bepaald. Tegens Cathaar, Hoest, Borstziekte, Scheurbuikziekten der Tanden en het tandvleesch is het zeer beroemd, ook is het zeer bederfweerende.

(*) HOUTTUIJN *geeft wel een geſlagts en Hiſtoriſche beſchrijving van deze Plant in 't algemeen, maar geene beſtemming of beſchrijving der ſoorten, nog Nederduitſche benoeming of bepaaling.*

BA-

Tab. 368.

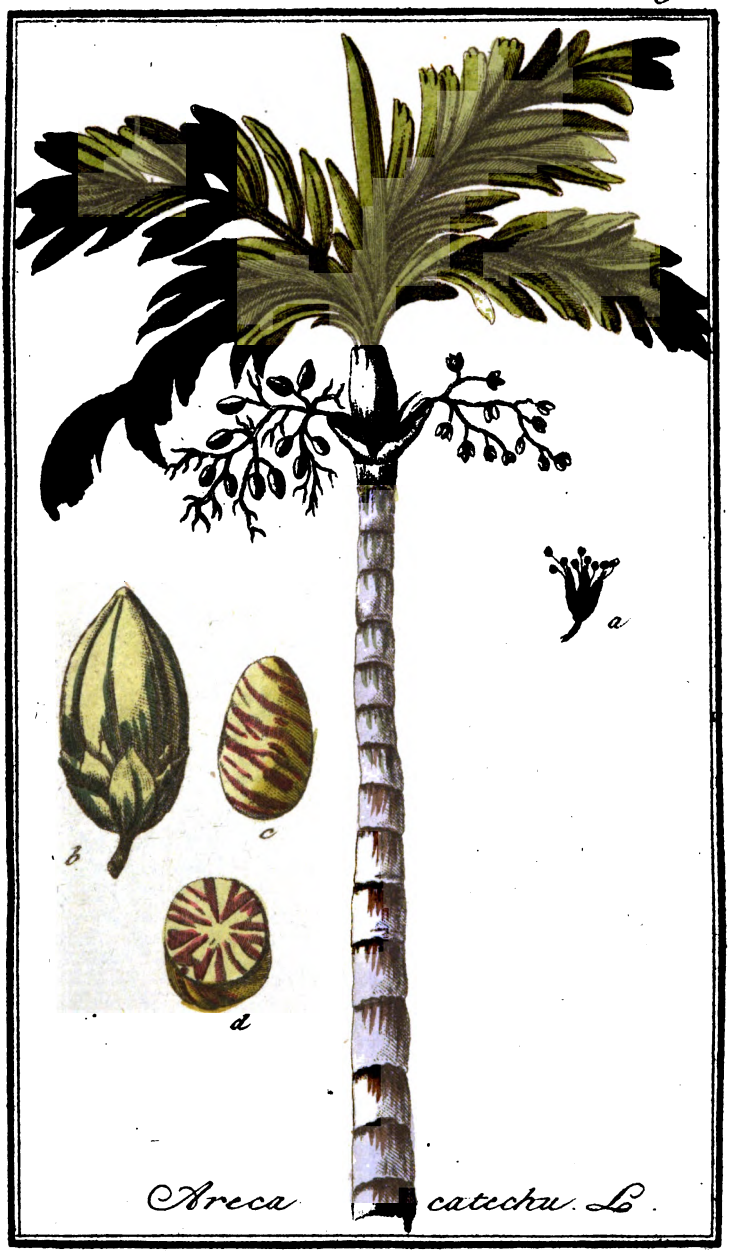

Areca catechu. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

BANILJE BOOMPLAAG.

De XXste CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel XIde St., bl.* 155.

BOOMPLAAG *dat klimt met Eijronde, langwerpige, geribde, ongesteelde Stengbladen en spiraale Klaauwieren.*

a. *De Bloemscheede.*
b. *De vijfbladige Bloem van de Bovenzijde.*
c. *Dezelve van onderen.*
d. *Het gespipte Honingbakje, 't geen de Geslagtsdeelen verbergt.*
e. *Het Vrugtbeginzel.*
f. *Een onrijpe Haauw.*
g. *Een rijpe Haauw.*
h. *Dezelve schuins doorsneeden.*
i. *Het Zaad.*

BLOEITIJD. *Het groeit in Mexico en Peru, waar het als Roofplant de Boomen omslingert.*

EPIDENDRUM VANILLA.

CLASSIS IIda.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 63.

EPIDENDRUM foliis ovato oblongis nervosis sessilibus Sirrhis Spiralibus.

a. Spatha.
b. Corolla penta petala a superiori parte.
c. Eadem ab inferiori parte.
d. Nectarium tubulosum in quo sexus partes latent.
e. Germen.
f. Siliquæ immaturæ.
g. Siliqua matura.
h. Ejus Sectio obliqua cum Seminibus.
i. Semen.

TEMP. FLOR. Crescit in Mexico & Peru, ubi quasi Planta parasitica Arbores cingit.

GEBRUIK. De Haauwen van dit Gewasch, schoon zij tegenswoordig niet meer regtstreeks als Artzenijmiddel gebruikt worden, hebben met dit al geen geringe op het menschelijke Lichaam werkende vermoogens. Haar zeker zeer aangenaame kruidachtige reuk heeft iets 't geen de reuk zenuwen opwakkerd, en bevallig is. Haare verhittende of liever zagtprikkelende versterkende zelfs het denkvermoogen aandoenende hoedaanigheid laat bij zommige zenuwgevallen veel verwagten. RAJUS verzekert dat de met wijngeest overgehaalde geest eene melancholie heeft geneezen, waar tegen reeds alles vrugteloos gebruikt was: ja zelfs word de vanille nog heden tegens de melancholie geroemd. Ook is het een maagsterkend de verteering bevorderend, Urindrijvend en het mannelijk vermoogen aanzettend middel. Een deel van het zaad met drie deelen zuiker is het *Pulvis Vacahe Hisp.* 't geen onder de Chocolaade gemengd dezelve zo aangenaam maakt.

WOLFSDOOD MONNIKSKAPPEN.

De XIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IXde St., bl.* 158.

MONNIKSKAPPEN *met gepalmde veeldeelige ruige Bladen.*

a. *De vijfbladige Bloem met de Geslagtsdeelen.*

α. *Het helmvormige geopende Bloemblad.*

β. *De vier onderste tegenovergestelde Bloembladen.*

b. *Het op de Bloemsteel zittend Honingbakje, met kleine Schubjes.*

c. *Veeltallige Meeldraadjes.*

d. *Een afgezonderd vergroot Meeldraadje.*

e. *Drie Vrugtbeginzelen met Stijlen en Stempelen.*

BLOEITIJD. *Groeit in Italien en Zwitserland in de Haagen drie en vier Voet hoog. Ook word het in onze Hoven ter hoogte van drie Voeten gekweekt. Bloeit in Julij.*

ACONITUM LIJCOCTONUM.

CLASSIS XIIma.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 838.

ACONITUM foliis multifidis villosis.

a. Corolla penta petala cum sexus partibus.

α. Petalum galeatum apertum.

β. Petala quatuor inferiora opposita.

b. Nectarium pedunculo insidens, cum squamulis parvis adjacentibus.

c. Stamina numerosa.

d. Stamen separatum Magnitudine aucta.

e. Germina tria, cum Stijlis & Stigmatibus.

TEMP. FLOR. Crescit in Italia & Helvetia ad sæpes altitudine trium quatuorve pedum. Colitur quoque in Hortis altitudine trium Pedum. Floret Julio.

GEBRUIK. *Wolfswortel met witagtige Bloemen.* Dit Plantgewasch is gelijk de overige soorten der Monnikskappen van eenen zeer vergiftigen aart, echter kan men de gift als geneesmiddel veel sterker geeven, als van de andere soorten, dit bewijst ook het minder werkingsvermoogen. Ook zijn 'er nog niet zo meenigvuldige proefneemingen meede gemaakt als met de Plaat 49 afgebeelde *Aconitum Napellus.* Het extract, der uit de drooge bladen met Wijngeest bereide tinctuur van 1 tot 10 druppels gegeeven, word tegen de Jigt en verharde klieren als zeer nuttig geroemd. Het extract met dat der Cicuta verbonden, beneffens het gebruik van Spaansche Vliegen, heeft zig in de Heupjigt nuttig beweezen. De wortel als Salade gegeeten, heeft aan een geheel gezelschap den dood toegebragt. De gekaauwde Bloemen verwekken opzwelling der tong en van het gehemelte met smart en duizeling. Paarden en Geiten eeten het zonder nadeel, andere dieren in tegendeel is het doodelijk en uit dien hoofde word het tegen luizen en wandluizen gebruikt.

GE-

Digitized by Google

Tab. 370.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Aconitum Cammarum L.

Digitized by Google

GETIPTE MONNIKSKAPPEN.

De XIIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IXde St., bl.* 168.

MONNIKSKAPPEN *met bijna vijfwijvige Bloemen, de Slippen der Bladen wigvormig ingesneeden, spits.*

a. *De Bloem in haare Natuurlijke gedaante.*

b. *Dezelve geopend.*

α. *Het bovenste helmvormige Bloemblad geopend.*

ββ. *De twee zijdelingsche Bloembladen.*

γγ. *De twee onderste Bloembladen.*

c. *Het Honingbakje dubbeld in ieder Bloem zijnde, beneffens de daarbij op de Bloemsteel zittende Schubjes.*

d. *Veelvuldige Meeldraadjes.*

e. *Twee van weerskanten afgezonderde Meeldraadjes.*

f, f. *Vijf, ook wel drie Vrugtbeginzels met omgeboogene Stempels.*

g. *Het Zaaddoosje.*

h. *Hetzelve geopend.*

i. *Het Zaad.*

k. *Een Stengblad zo als dit na het Bloeijen zijne groene in eene zwartachtige Kleur verandert.*

BLOEITIJD. *Het groeit in Zwitserland, Duitschland, Bohemen, Frankrijk enz. En in onze Hoven gekweekt, boven een Mans hoogte, Bloeit in Julij.*

ACONITUM CAMMARUM.

CLASSIS XIIma.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 838.

ACONITUM floribus subpentagijnis foliorum laciniis cunei formibus incisis acutis.

a. Corolla in Statu naturali.

b. Eadem aperta.

α. Petalum supremum galeatum apertum.

ββ. Petala duo lateralia.

γγ. Petala duo inferiora.

c. Nectarium quorum duo in flore cum squamulis adjacentibus pedunculo insidentibus.

d. Stamina numerosa.

e. Stamina duo separata ab utroque latere.

f, f. Germina quinque vel tria cum Stigmatibus reflexis.

g. Capsula Seminalis.

h. Eadem aperta.

i Semen.

k Folium post Florescentiam, colore in virido nigricantem mutato.

TEMP. FLOR. Crescit in Helvetia, Germania, Bohemia, Gallia &c. Colitur in Hortis nostris, ubi plerumque Altitudinem Hominis transcendit, Julio floret.

GEBRUIK. De beroemde STOERK heeft dit soort met de Pl. 49 afgebeelde Napellus verwisseld, en men is nu overeen gekoomen dat de getipte Monnikskappen dat gewasch zij, waarmede hij zijne proefneemingen genoomen heeft. Zo veel is ondertusschen ook weder waar, dat de wild wasschende Planten een en dezelvde werking uiten. Van den hoogst vergiftigen aart behoef ik niets aan te haalen alleenlijk merk ik aan dat de gift van het extract van 1 tot 40 en meer greinen, bij de Reumatismus, de Jigt, verlamde Klieren, aanhoudende baarmoeder bloedstorting, venerique of veel meer kwikzilver pijnen der beenderen, bijzonder nuttig is. Naar de meening der nieuwe geneeskunde is het een der hevigst prikkelende middelen, 't geen zeer veelvuldige ziekten of werkingen op de vaste Veezel in de gezonde toestand, die hier aan te merken de plaats ontbreekt, voortbrengt, en die gevolgelijk in den zieken staat met het zelfde middel *cæteris paribus* te geneezen zijn, gelijk waarneemingen bewijzen.

TEGENGIFTIGE MONNIKSKAPPEN.

De XIIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IXde St., bl.* 166.

MONNIKSKAPPEN *met vijfwijvige Bloemen, de Slippen der Bladen ineen.*

a. *De vijfbladige Bloem.*
b. *Dezelve geopend met veelvuldige Meeldraadjes.*
c. *Een afgezonderd Meeldraadje.*
d. *Twee Honingbakjes.*
e. *Vijf Vrugtbeginzelen met omgeboogene Stijlen en eenvoudige Stempelen*

BLOEITIJD. *Het groeit op de Zwitserſche en Oosteurijkſche Gebergtens, op de Pijreneen, omtrent twee Voeten hoog, ook word het ligt in onze Hoven voortgebragt. Bloeit in Augustus.*

ACONITUM ANTHORA.

CLASSIS XIIma.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 838.

ACONITUM floribus pentagijnis foliorum lacciniis linearibus.

a. Corolla pentapetala.
b. Eadem aperta cum Staminibus numeroſis.
c. Stamen ſeparatum.
d. Nectaria duo.
e. Germina quinque cum Stijlis reflexis & Stigmatibus ſimplicibus.

TEMP. FLOR. Sponte creſcit in Helvetiæ & Auſtriæ montibus, Pijrenæis &c., altitudine circiter bipedali. Facile quoque colitur in Hortis noſtris, Auguſtoque floret.

GEBRUIK. Reeds de bijnaam van deze ſoort Monnikskappen toont de aan haar toegeſchreevene werkingskrachten. Zij word niet alleen als een tegengift tegens de andere vergiftige ſoorten Monnikskappen aangeprieezen, maar ook als zodanig tegens andere vergiftingen, tegens den ſteek en beet van vergiftige dieren, enz. en uit hoofden van deze tegengiftige kracht, wierd zij eertijds *Contra Yerva Germanica* genaamd. Iedereen kent het fabelachtige van veele medicamenten der oudheid, en 'er is hedendaagsch geen mensch die dezelve toepaſſing aan dit Artzenij gewasch berispt. Zommige ſchrijven haar eene wormdoodende purgeerende en vooral in boosaardige en vlakkoortſen de kwaade ſtoffen uitteerende kracht toe, en zommige betwisten ze haar; maar alle koomen daar in overeen, dat zij als een ſoort der Monnikskappen, met de grootſte omzigtigheid dient gebruikt te worden. De in gebruik zijnde wortel, heeft eenen bitteren zoeten walgelijken ſmaak en zwakke reuk.

DRIE-

Digitized by Google

Aconitum anthora. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Viola tricolor. L.

Digitized by Google

DRIEKLEURIGE VIOOL.

De XIXde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel XIde St., bl.* 139.

VIOOL *met een driekantige verſpreide Steng, langwerpige ingeſneedene Bladen en vindeelige Stoppekjes.*

a. *De Eenbladige Kelk.*
b. *De vijfbladige Bloem van vooren.*
c. *Dezelve van agteren.*
d. *Het bovenſte Bloemblad met het Honingbakje.*
e. *Vijf zamengelegte Meeldraadjes met omgeboogene Vliezen.*
f. *Deze Vliezen afgezonderd met de Aanhangzels die in het Honingbakje rijken.*
g. *Het Vrugtbeginzel met de Stijl en ſchuinſche Stempel.*

BLOEITIJD. *Groeit overal door de geheele Republiek ter hoogte van zes tot acht Duim. Bloeit de geheele Zomer.*

VIOLA TRICOLOR.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Sijſt. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imâ pag* 413.

VIOLA caule triquetro diffuſo, foliis oblongis inciſis, ſtipulis pinnatifidis.

a. Perianthium monophijllum.
b. Corolla pentapetala ab anteriori.
c. Eadem a poſteriori parte.
d. Petalum ſupremum cum Nectario.
e. Stamina quinque coalita cum membranis reflexis.
f. Hæ membranæ ſeparatæ, cum appenicibus duorum ſtaminum nectarium intrantibus.
g. Germen cum Stijlo & Stigmate obliquo.

TEMP. FLOR. Creſcit ubique & per totam Rempublicam altitudine ſex ad octo Pollicum. Per totam flóret Ætatem.

GEBRUIK. *Wilde Penſeen, Viooltjes.* Het in gebruik zijnde Kruid heeft eenen grasachtigen iets ſlijmerigen ſmaak zonder reuk. Haare werkingskracht is Uitſlag bevorderend en hevig Urindrijvende. Ik heb in de waterzucht met zeer veel voordeel eene heevige waterlooſing daar van gezien, en ſchoon een *Recenſent* over mijne vertaaling der verhandeling over den Daauwworm enz. meent dat dit middel geentzints met de roode Vingerhoed te vergelijken zij, vermits het niet de heevige gevaarvolle werking, gelijk deze uitte, zo had hij dit aangaande volkomen recht, maar ik heb het nog meer, omdat het de zelvde nuttige werking doet zonder den lijder aan zomtijds gevaarvolle toevallen bloot te ſtellen. Zijne werkingskracht is als Specificq tegens den Daauwworm geroemd en beweert. Het Kruid of Poeljers van dien word in zoete melk gekookt of met ſtroop of water gemengd van een tot meer drachmen daags gebruikt. Ook deze Specifique kracht hebben zommige willen betwisten, om dat het niet na haar zin alle ziektens, die zij voor Daauwworm hielden genas, en met dit al zal de Koortsbast ſchoon hij niet alle Koortſen geneest doch zijn Specifique roem behouden! 'T koomt niet altoos op de middelen aan, maar op onze gebrekkige *Diagnoſis* en daarna geformeerde indicatie; zie WICHMAN *de cruſta lactea* vel *Serſugenoſa.* Genoeg wanneer het waare Daauwworm was, had het mij altoos dienst gedaan en in tegenovergeſtelde geweigerd. Na de ſtelling van HANNEMAN geneest het den Daauwworm om dat het in een gezonden ſtaat een dusdaanigen uitſlag voortbrengt. Andere leeren nog dat het inwikkelende, verkoelende en purgeerende, ook dat het bij innerlijke ontſteeking (van zuiver en Lijmpathiquen aart) en de vallende ziekte van nut zij.

OOST-

Digitized by Google

OOSTINDISCHE TAMARINDEBOOM.

De IIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IIde St., bl.* 44.

TAMARINDEBOOM.

a. *De gekleurde vierdeelige Kelk.*

b. *De driebladige Bloem.*

c. *Drie ingekromde Meeldraadjes.*

d. *Het Vrugtbeginzel, Stijl en dikachtige Stempel.*

e. *De Eenhokkige Vrugt met twee (zomtijds meer) Zaaden.*

f. *Het Zaad.*

BLOEITIJD. *Hoort in Oostindien, Arabien, Ægijpten en America t'huis, en is een vrij hooge Boom. Ook word dezelve in onze Tuinen gekweekt.*

TAMARINDUS INDICA.

CLASSIS IIItia.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi part. Imæ pag.* 94.

TAMARINDUS.

a. Perianthium quadripartitum coloratum.

b. Corolla tripetala.

c. Stamina tria incurvata.

d. Germen, Stijlus & Stigma crassiusculum.

e. Fructus unilocularis cum duobus (sæpius pluribus) Seminibus.

f. Semen.

TEMP. FLOR. Habitat in Indiis, Ægijpto, America &c., arbor non parvæ altitudinis inde exittit. Colitur quoque in Hortis noſtris.

GEBRUIK. De Vrugt van deze Boom is een zeer uitmuntend en bij de Artzen in 't algemeen zeer bemind geneesmiddel. In Oostindien word de Vrugt raauw of gekookt gegeeten, en veroorzaakt ſlegts loslijvigheid. De Vrugt is een vingerlange wat zamengedraajde langwerpige Haauw die vier korte Zaaden en een Wijnzuur iets walgelijk merg bevat. Dit komt met eenige veezelen en Zaaden onder een geſtampt tot ons, en word als geneesmiddel gebruikt. Vermits het in de Oost in kopere vaten bewerkt word, zo houd het altoos koper in zich, en dient eerst gezuiverd te worden, 't geen geduurende het kooken met het geduurig omroeren, met een ijzeren ſpaatel geſchied. Zo deze in water gewaſchen en niet afgeveegd rood ziet, en met vlug loogzout een blaauwe kleur aanneemt, zo is 'er koper in te vinden. Eene noodige waarſchouwing voor Apotheekers: De zogenaamde en dus gezuiverde pulpa, is dus te prefereeren. De uit de West koomende Tamarinden zijn met zuiker geconfijt, en meer tot veraangenaaming der vochten tot drinken als tot medicinaal gebruik. Het bezit een zeer zulver Wijnſteen zout. Dit toont niet alleen de ſmaak, maar Chemicaale onderzoekingen, en het aanſchieten van diergelijke Crijſtallen der Vrugt in zijn Vaderland. Ingevolgen deze baſis is het een zeer ſchoon purgeerend en bederfweerend middel, vooral wanneer zich gal of alcaline ſtoffen in de Ingewanden bevinden. Ook genoegzaam verdunt tot het drinken enz. zijnde derzelve verdere voordeelige werking aan ieder Geneeskundige genoegzaam bekend.

Digitized by Google

Tab. 374.

Tamarindus indica. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Cinchona officinalis. L.

Digitized by Google

GEWOONE KINA-BOOM.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IIde St., bl.* 82.

KINABOOM *met ovaale Bladen, die van onderen wollig zijn. Pluimswijze Bloemen met wollige Randen.*

a. *De vijfstandige naauwlijks merkbaare Kelk.*

b. *De eenbladige Bloem met een vijfdeeligen Rand, in welks Pijp vijf Meeldraadjes aangeheqt zijn.*

c. *Het tweedeelig Zaadhuisje met het Zaad*

d. *Het Zaad.*

BLOEITIJD. *De Boom van dewelke op de Plaat een takje afgebeeld is, groeit in Peru. De van daar tot ons gebragte Bast hier van, is bij ons onder de naaam van China of Koortsbast bekend.*

CINCHONA OFFICINALIS.

CLASSIS Via.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 361.

CINCHONA Foliis ellipticis subtus pubescentibus, Corollæ Limbo lanato. (*panicula brachiata Lin. Mat. Med.*)

a. Perianthium manifestum quinque dentatum.

b. Corolla monopetala, Limbo quinque partito cujus Tubo Stamina quinque anexa sunt.

c. Capsula bipartibilis cum seminibus.

d Semen.

TEMP FLOR. Crescit hæc Arbor cujus ramulum figura refert in *Peru*, & cortices ejus inde adlati sub nomine corticis Peruviani vel chinæ nobis cognoti sunt.

GEBRUIK. *Cort. Chinae, Koortsbast.* Dit uit Peru koomende en zedert het jaar 1638 in Europa bekende geneesmiddel leerden wij door de uitwerking bij de Gravin *Cinchona* kennen, en is dus genoemd *Cort. Cinchon: puly. Comitis:* maar de naam van *Cort. Jesuit, puly. Cardin.* draagt het van de *Vaders Jesuiten* de eerste overbrengers in Europa. *Cort. Peruv.* is de bij ons gewoone naam. De bittere samentrekkende stof zoude men tot eene *basis* kunnen aanneemen op welken men eene redeneerings wijs over het werkings vermogen der bast van deeze Boom zoude kunnen voorstellen, zo 'er niet een meenigte van middelen dezelvde eigenschap hadden, en toch de Koortsbast niet evenaarden. Koortsbast noemt men dit middel, dat de *Koorts-Character* stuit en vernietigd. In den voorgaanden tijd, genas men ook koortsen, maar niet zo makkelijk gelijk thans. Bij tusschenpoozende koortsen is dit middel niet te missen, nog weiniger bij rot of boosaartige, van verminderde levenskracht voortkoomende, Zenuwe en zinkings koortsen; voornaamelijk bij koortsen, die van verminderde tegenwerking der vaste Veezel op aangebragte prikkeling (*reitz:*) enz. Bij het koude vuur innerlijk en uitwendig, bij de Door en Persloop, Wormen, Pokjes, tot de etter wording enz. bij de slijmige Longteering, is het voordeelig, en bij die van ontsteeking, en de meeste ontsteekingziektens nadeelig. Dikwijls dienen de ingewanden eerst door braakmiddelen voor het gebruik ontlast te worden. De Koortsbast geeft geen levenskracht op, maar versterkt de Veezelen tot verwekking van dien. HAHNEMAN zegt de Koortsbast geneest de koorts om dat hij deeze in gezonde dagen verwekt! — God vergeef hem deeze Ketterij zeggen orthodoxen! — of onze nakoomelingen deeze stelling niet als een *Canon* zullen eerbiedigen? daar voor wil ik geen borg staan. De roode bast of andere zoorten kan ik hier niet bijvoegen, en merk maar aan dat van de nieuwe ontdekte *Brasiliaansche* en *Tecamez* bast veel goeds voorspeld word Alle *Zuuren*, *Sijr. Alth. oxymel. Sal. tart.* maaken het afkookſel door de Compositie onwerkzaam. *Het Extr. Resin Sal. essent.* enz. zijn kostelijke geneesmiddelen.

EUROPISCHE CIJPRESSEBOOM.

De XXIste CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IIIde St., bl.* 428.

CIJPRESSEBOOM *met ſchubbige Bladen en vierkantig Leef.*

a, a, a. *Mannelijke Bloemen met Eijvormige Katjes.*

b. *Kelkſchubjes van buiten.*

c. *Dezelve van binnen met vier aangevoegde Meelknopjes.*

d. *Een afgezonderd Meelknopje.*

e, e, e. *Vrouwelijke Bloemen van dezelve Plant.*

f. *Een derzelven doorſneeden zijnde, ziet men op ieder eenbloemig Schubje veelvoudige geele ſtippelijes.*

g. *De Vrugt beſtaat uit ſchildvormige Schubjes.*

h. *Dezelve doorſneeden met het Zaad*

i. *De Vrugt zijnde een Noot.*

BLOEITIJD. *Het Vaderland van deeze Boom is Carinthien. Ook word hij in onſe Hoven ter hoogte van een Boom gekweekt. Bloeit in Maij.*

CUPRESSUS SEMPERVIRENS.

CLASSIS XVta.

Conf. LINNÆI *Sijſt. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIda, pag.* 1007.

CUPRESSUS foliis imbricatis, frondibus quadrangulis.

a, a, a. Maſculi Flores, Amenta ovata.

b. Squama calijcina ab exteriore Parte.

c. Eadem ab exteriore Parte, cum quatuor Antheris adnatis.

d. Anthera ſeparata.

e, e, e. Fœminei Flores in eadem Planta.

f. Unus eorum transverſim diſſectus. Unaquoque Squama uniflora numeroſis Punctis luteis conſperſa eſt.

g. Fructus, Squamis peltatis conſtructus.

h. Idem diſſectus cum Seminibus.

i. Fructus, Nux.

TEMP. FLOR. Habitat in Carinthia, ſed quoque in hortis noſtris colitur altitudinem arboris attingens. Floret Majo.

GEBRUIK. Dit in *Creta* groeijend Boomgewas was bij de ouden in groote waardij en wegens zijne ſaamentrekkende krachten beroemd. HIPPOCRATES gebruikte het hout tot een rook tegens de baarmoeder ziektens en GALENUS tegens de doorloop. Lang daar na, zijn vooral de Vrugten of Nooten, tegens de koorts gebruikt geworden. De krachten van alle deelen van deezen Boom zijn zamentrekkende, en dus wierd 't een of 't ander gedeelte bij de doorloop, roode loop, bloedſpuuging, verſlapping der pisweegen, zaadvloejing, witte Vloed, breuken enz. gebruikt. De Nooten zijn harstagtig en meer ſamentrekkend, en uit dien hoofde wierd eertijds een infuſie met water of wijn in- en uitwendig als zeer voordeelig geroemd. Veele fabelagtige vertelſels van deezen Boom zal ik daar laaten, te meer om dat hij ook niet meer in gebruik is.

MOL-

Digitized by Google

Cupressus sempervirens. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Dracocephalum Moldavica L.

Digitized by Google

MOLDAVISCH DRAAKSKOP.

De XIVde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IXde St., bl.* 410.

DRAAKSKOP *met Kransjes-Bloemen, Lancetvormige Blikjes en Hairige Tandjes.*

a. *De eenbladige gepijpte Kelk.*

b. *De greinzende Bloem.*

c. *Dezelve geopend met twee lange en twee korte Meeldraadjes.*

d. *Een afzonderlijk Meeldraadje.*

e. *Het vierdeelige Vrugtbeginsel, de draadswijze Stijl en dubbelde Stempel.*

BLOEITIJD. *Groeit in Siberien en de Moldau. In onse Tuinen word het ter hoogte van twee à drie voeten gekweekt. Bloeit in Julius en Augustus.*

DRACOCEPHALUM MOLDAVICA.

CLASSIS XIIItia.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ pag.* 915.

DRACOCEPHALUM Floribus verticillatis, Bracteis lanceolatis, Serraturis capillaceis.

a. Perianthium monophijllum tubulatum.

b. Corolla ringens.

c. Eadem aperta cum duobus Staminibus longioribus & duobus brevioribus.

d. Stamen separatum.

e. Germen quadripartitum, Stijlus filiformis & Stigma bifidum.

TEMP. FLOR. Crescit in Siberia & Moldavia. Colitur in hortis nostris altitudine duorum triumve pedum. Julio, augustoque floret.

GEBRUIK. Deeze *Draakskop* koomt met onse gewoone Melisse zeer veel overeen en wierd ook in vroegeren tijd van de Kruidkenners *Melissa Turcica* genoemd. De Plant heeft een de Melisse bijkoomende, echter niet zo sterke edoch aangenaame reuk, is Maagenkramp en pijnstillende en een goed Zenuwe middel. — Het deelt met water gedistilleerd aan hetzelve eenige geestige ruikende deelen en veel weezentlijk olie meede. Daar de gewoone Melisse zo goed of nog beter is dan deeze, zo heeft zij ook in onse Apotheeken de voorkeur.

Digitized by Google

KANARISCH DRAAKSKOP.

De XIVde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IXde St., bl.* 406.

DRAAKSKOP *met geaairde Bloemen en ſamengeſteelde Bladen.*

a. *De eenbladige, gepijpte vijftandige Kelk.*

b. *De eenbladige greinzende Bloem, met twee lange en twee korte Meeldraadjes.*

c. *Het vierſpleetige Vrugtbeginſel, de Draadswijze Stijl en dubbelde Stempel.*

BLOEITIJD. *Het Vaderland van deeze Plant is America, maar zij word ook in onſe Tuinen ter hoogte van drie voeten gekweekt en bloeit in Junij en Julij.*

DRACOCEPHALUM CANARIENSE.

CLASSIS XIIIdæ.

Conf. LINNÆI *Sijſt. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ pag.* 915.

DRACOCEPHALUM Floribus ſpicatis Foliis compoſitis.

a. Perianthium monophijllum tubulatum, quinque dentatum.

b. Corolla monopetala ringens, cum ſtaminibus longioribus & duobus brevioribus.

c. Germen quadrifidum, Stijlus filiformis & Stigma bifidum.

TEMP. FLOR. Patria Plantæ eſt America, ſed colitur in hortis noſtris ad altitudinem tripedalem & floret Junio atque Julio.

GEBRUIK. De eigenſchappen van deeze *Kanariſche Draakskop* koomen in veele ſtukken met de reeds genoemde *Melisſe* overeen. Ook noemde men ze in de Apotheeken *Melisſa Canarienſis.* LINNÆUS wilde dat men aan deeze de voorkeur geeven zoude vermits zij zo veel ruikende ſtof bezit, dat geen der ruikende Planten behalven de Thijm haar te boven gaat. Zij is verder oplosſend, Zenuwe verſterkend, uitmuntend bij de Bleekziekte, Hoofdpijn enz. In onze Apotheeken word zij echter niet nagehouden.

WIT-

Digitized by Google

Dracocephalum Canariense. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Veratrum album L.

Digitized by Google

WITBLOEMIGE NIESWORTEL.

DE XXIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel XIde St., bl.* 385.

NIESWORTEL *met een meervoudig zamengeſtelde Bloemtros de Bloempjes overend.*

a. *De ſesbladige Bloem.*
b. *Ses Meeldraadjes.*
c. *Een afgezonderd Meeldraadje.*
d. *De beginſelen van het Vrugtbeginſel der mannelijke Bloem* (*)
e. *Drie Vrugtbeginſels die in niet zeer aanmerkelijke Stijlen en eenvoudige Stempelen eindigen.*
f. *Een afgezonderd Vrugtbeginſel.*

BLOEITIJD. *Het groeit in Rusland, Italien, Zwitſerland en Duitschland op de Gebergtens drie a vier voet hoog. Het word ook in onſe Hoven gekweekt; en bloeit in Juny en July.*

(*) 'Er zijn tweeſlagtige Bloemen van dezelve Plant. Ses Meeldraadjes die der mannelijke in b gelijk zijn.

VERATRUM ALBUM.

CLASSIS VIta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ. pag.* 589.

VERATRUM Racemo ſupra decompoſito, Corollis erectis.

a. Corolla hexapetala.
b. Stamina ſex.
c. Stamen ſeparatum.
d. Rudimentum Germinis Floris maſculini (*).
e. Germina tria, in Stijlos vix manifeſtos cum Stigmatibus ſimplicibus deſinentia.
f. Germen ſeparatum.

TEMP. FLOR. Crescit in Ruſſia, Italia, Helvetia, Germania, in Montibus, altitudine trium quatuorve pedum. Colitur quoque in hortis & floret Junio atque Julio.

(*) *Flores hermaphroditi in eadem Planta. Stamina ſex ſimillima masculinis in b.*

GEBRUIK. De Plant wierd eertijds onder *Helleborus albus* in onſe Apotheeken genoemd. De Wortel en het Kruid zijn voor Menſchen en dieren hoogst vergiftig, en met dat al is de wortel een voornaam geneesmiddel, en reeds bij HIPPOCRATES, GALENUS en CELSUS bekend. De Wortel is ſcherp en walgelijk van ſmaak en doet de deelen van de mond aan: een heevig niesmiddel. Een der heevigſte braak- en purgeermiddelen, 't verwekt bij de eerſte werking hitte in verſcheide deelen, de ſchouderbladen, het hoofd, en het aangezicht, ontſteeking en opſwelling van het zelve, kittelend gevoel in de handen, toniſche krampen, ſamentrekking van de keel, ſtikking, verlamming der tong, kramp en knaagende pijnen in de Maag- en Ingewanden, angst, duiſeling, hoofdpijn, dorst enz. De tweede werking veroorzaakt beeving, ſtamelen, braaking, bloedperſing op den afgang, ſtuipen, koude ſweet, urin en ſpeekzelvloed, en alle deeze hoedaanigheden qualificeeren haar bij de waatervrees, gelijk de ouden reeds roemden, krampagtige amborſtigheid en dusdanige vernauwing der keel, uitſlag, maagpijnen wier oorzaaken onbekend zijn, zenuwkwaalen en ten laatſten in de Dolheid. Verſcheiden toebereidingen zijn van verſcheidene geroemd: Ik ben met een half grein in Poeijer welks werking 6, 8 a 10 uuren duurde zeer wel geſlaagd, klimmende van tijd tot tijd tot een grooter doſis, en heb in verſcheide heevige maagpijnen waarvan ik geen oorzaak opſpeuren konde, en ook bij de Melancholie veel voordeel daarvan gezien. Azijn is derzelver tegengift.

Digitized by Google

LAAGE SLANGENWORTEL.

De XIXde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St., bl.* 352.

SLANGENWORTEL *met de Steng bijna naakt, eenbloemig, de Bladen Lancetvormig geribd en vlak.*

a. *De gemeenschappelijke Kelk.*
b. *De samengestelde Bloem.*
c. *Een enkelde Bloem.*
d. *Derzelver vijf zamengevoegde Meeldraadjes.*
e. *Het Vrugtbeginsel met de draadswijze Stijl en twee omgeboogen Stempels.*
f. *Het Vrugtbeginsel met het Zaadpluis.*

BLOEITIJD. *Het groeit in sommige Streeken van Europa, maar 't word ook in onse Tuinen drie voet hoog gekweekt en bloeit in Julij en Augustus.*

SCORZONERA HUMILIS.

CLASSIS XVIIIya.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi. Part. IIda pag.* 1169.

SCORZONERA Caule sub nudo unifloro, Foliis lato lanceolatis nervosis.

a. Calijx communis.
b. Corolla composita.
c. Corolla propria.
d. Ejus Stamina quinque coalita.
e. Germen cum Stijlo filiformi & duobus Stigmatibus reflexis.
f. Germen cum Pappo seminis.

TEMP. FLOR. Habitat in nonnullis regionibus Europæ, sed colitur in hortis altitudine tripedali ubi Julio & Augusto floret.

GEBRUIK. Deeze soort Slangen Wortel heeft een bittere en Melkagtige smaak. Zij groeid veel in 't wild maar is houtagtiger heeft meerder ringen, en word voor werksaamer gehouden als de navolgende. Zij word als oplossend verdunnend en voedend, in de Hijpochondrie en Borstkwaalen geroemd. Men mengt deeze wortel gedroogd in de Apotheeken onder de zogenoemde *species* tot Ptisana. Ten opzichte van haare slijmige eigenschap heeft zij in die gedaante veel voordeel gebragt, vermits zij op deeze wijze beter met de vogten gemengt, en deeze menging langer aanhoudende is. Haar tegengiftige kracht is een fabeltje der oudheid.

SPAANSCH

Digitized by Google

Scorzonera humilis. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Scorzonera hispanica L.

Digitized by Google

SPAANSCH SLANGENWORTEL.

De XIXde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St., bl.* 352.

SLANGENWORTEL *met een taklige Steng, en omvattende Bloemen, die onverdeeld zijn en gekarteld.*
a. *De gemeenschappelijke Kelk.*
b. *De samengestelde Bloem.*
c. *Een enkeld tweeslagtig Bloempje.*
d. *Vijf samengevoegde Meeldraadjes.*
e. *Het langwerpig Vrugtbeginsel, de draadswijze Stijl en twee omgeboogen Stempels.*
f. *Het langwerpig Zaad met het Zaadpluis.*
g. *Een Wortelblad.*

BLOEITIJD. *Groeit in Spanjen en Siberien, word in onse Tuinen drie voet hoog gekweekt en bloeit in Julij.*

SCORZONERA HISPANICA.

CLASSIS XVIIIva.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ. pag.* 1176.

SCORZONERA Caule ramoso, Foliis amplexicaulibus, integris, serratulis.
a. Calijx communis.
b. Corolla composita.
c. Corollula propria hermaphrodita.
d. Stamina quinque coalita.
e. Germen oblongum, Stijlus filiformis & Stigmata duo reflexa.
f. Semen oblongum cum Pappo.
g. Folium radicale.

TEMP. FLOR. Crescit in Hispania & Siberia, sed colitur in hortis altitudine tripedali. Floret Julio.

GEBRUIK. Deeze zoort Slangenwortel koomt de voorgaande gelijk. LINNÆUS geeft de voorgaande als inlandsch zijnde, voor werksaamer aan. Deeze word des niet tegenstaande in de Apotheeken na gehouden, en gelijk van de voornoemde gezegd is gebruikt. Nog meer word deeze in het huishoudelijke gebruikt, en als eene zeer lekkere ligt te verteerende en voedende spijs, die met veel graagte vooral bij ziektens en weder genezende genooten word. Zo de versche wortelen geschraapt worden, en zo leggen blijven, neemen zij een roestkleur aan, maar zo zij in 't water gelegd worden, blijven zij wit en deelen deeze roestkleur aan het water mede.

LAAGE

LAAGE KATOENBOOM.

De XVIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Vde St., bl.* 387.

KATOENBOOM *met vijfkwabbige Bladen, van onderen ongekliefd, de Steng kruidig.*

a. *De dubbelde Kelk.*
b. *De vijfbladige van onderen ſamengevoegde Bloem.*
c. *Veeltallige Meeldraadjes in een rolronde ſamenvoeging.*
d. *Het rondagtige Vrugtbeginſel, de colomvormige Stijl en vierdikagtige Stempels.*
e. *Een rijpe geheel opgeborſten Zaaddoos.*
f. *Het in wol ingerolde Zaad.*
g. *Heizelve zonder wol.*
h. *De Pit.*

BLOEITIJD. *Dit Gewas hoort in America t'huis, maar veel meer ſchijnt deszelfs Vaderland Arabien en Perſien te zijn, waar van daan het allengskens op andere Eilanden en ten laatſten na America verplant is. In onſe Tuinen word het ook gekweekt. In warmer Climaaten bereikt het Booms hoogte en bloeit in Julij.*

GOSSIJPIUM HERBACEUM.

CLASSIS XVta.

Conf. LINNÆI *Sijſt. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ pag.* 1059.

GOSSIJPIUM Foliis quinque lobis, ſubtus eglandulosis, Caule herbaceo lævi.

a. Perianthium duplex.
b. Corolla penta petala baſi coalita.
c. Stamina numeroſa in Cijlindrum coalita.
d. Germen ſubrotundum, Stijlus columnaris & quatuor Stigmata crasſiuſcula.
e. Capſula matura quæ plane diſſiliit.
f. Semen lanâ in volutum.
g. Idem abſque lana.
h. Nucleus.

TEMP. FLOR. Habitat in America, multò magis vero Arabia atque Perſia pro patria habetur, de qua pededentim ab aliis inſulis ad Americanam terram uſque tranſplantata eſt Planta. Colitur quoque in hortis noſtris In regionibus calidis altitudinem arboris acquirit atque Julio floret.

GEBRUIK. Het Zaad van deeze Katoenboom heeft een ſchil die veel ſlijm op geeft, en de pit veel zoeten Olie. De ſlijm van de eerſte, en de Melk van de tweede, word bij de hoest, bij door geſwelgde vergiften, heete koortſen, en zo de plant vers is ook bij de Longteering en Nieren ontſteeking voor zeer voordeelig gehouden. De Amboinen en Braaſiliaanen eeten dezelve als ſpijs. Bij ons zijn zij zonder werking, vermits de Zaaden uitgedroogd en ſterk zijn wanneer zij tot ons koomen. Het Katoen word van de Egijptiers ook van de Europeaanen tot branding in plaats van de *Moxa* gebruikt, ook wel tot wiekjes om 'er geneesmiddelen langs dien weg in de Ooren en Tanden te brengen, of deeze voor de lucht te beſchermen.

JAAR-

Digitized by Google

Gossypium herbaceum. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Capsicum annuum. L.

Digitized by Google

JAARLIJKSCHE SPAANSCHE PEPER.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIde St., bl.* 682.

SPAANSCHE PEPER *met een kruidige Steng en enkelde Bloemſteeltjes.*

a. *De eenbladige vijfſpleetige Kelk.*

b. *De eenbladige Raderwijze Bloem met ten halven vijfſpleetigen Rand.*

c. *Dezelvde geopend met vijf Meeldraadjes.*

d. *Een afgezonderd Meeldraadje.*

e. *Het eijvormige Vrugtbeginſel, Stijl en ſtompe Stempel.*

f. *Een rijpe Vrugt.*

g. *Dezelve geopend.*

h. *Het Zaad.*

BLOEITIJD. *Het groeit in eenige Streeken van America, maar 't word in onze Tuinen anderhalf voet hoog gekweekt, bloeijende in Julius en Augustus.*

CAPSICUM ANNUUM.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 387.

CAPSICUM Caule herbaceo pedunculis ſolitariis.

a. Perianthium monophijllum quinquefidum.

b. Corolla monopetala, rotata, Limbo ſemi quinquefido.

c. Eadem aperta cum quinque Staminibus.

d. Stamen ſeparatum.

e. Germen ovatum, Stijlus & Stigma obtuſum.

f. Fructus maturus.

g. Idem apertus.

h. Semen.

TEMP. FLOR. Habitat in nonnullis regionibus Americæ, ſed colitur in hortis noſtris altitudine ſesquipedali & floret Auguſto.

GEBRUIK. De Reuk en de buitengemeen ſterke brandende Smaak van deeze Spaanſche Peper is overvloedig bekend: ook dat hij tot Kruidenarij dient, en van de Peruaners zeer veelvoudig rauw en met zout gegeeten word. Als Artſenij-Middel beſchouwt ſs hij Maagſterkend, of veel meer prikkelend, de Verteering bevorderende, en heeft voor 't overige met de gemeene Peper alles gemeen. De gemeene man gebruikt hem ook wel tegens Koortſen, en anderen willen hem tegens de Borſtkramp roemen. BERGIUS heeft het Zaad in poeijer a twee grein, met een derde grein geſtooten Lauwrierbeſſen gemengd, en bij hardnekkige tuſſchenpoozende Koortſen met veel voordeel gebruikt. Als een irritans beſchouwd laat zig dit zeer ligt begrijpen, maar deszelvs gebruik vereischt althans omzichtigheid. De Hauwen maaken den Azijn zuurder, en om deeze hoedanigheid worden zij in de Verwerijen tot de zwarte Kleur gebezigd.

Digitized by Google

KRUIPEND GANSERIK.

De XIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IXde St., bl.* 65.

GANSERIK met vijfvoudige Bloemen, *kruipende Stengen en eenbloemige Bloemsteeltjes.*

a. *De eenbladige ten halven tienspleetige Kelk.*
b. *De vijfbladige, de Kelk ingeplante Bloem.*
c. *Een afgezonderd Bloemblad.*
d. *Twintig de Kelk ingeplante Meeldraadjes.*
e. *Een afzonderlijk vergroot Meeldraadje.*
f. *Veelvoudige Vrugtbeginſelen, in een Hoofdje gegaard, met draadsvijze Stijlen en ſtompe Stempelen.*
g. *Een afgezonderde Stamper.*
h. *De Kelk met het naakte Kasje.*
i. *Hetzelve met het Zaad bedekt.*

BLOEITIJD. *Het groeit overal aan de Weegen op kleijagtige Weijlanden, van een halve tot een voet hoog. In dit Gemeenebest omſtreeks Harderwijk, in de Duin Valleijen van Holland, in de Wouden van Friesland enz., en bloeit in Meij en Junij.*

POTENTILLA REPTANS.

CLASSIS XIIma.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 859.

POTENTILLA Foliis quinatis, Caule repente, pedunculis unifloris.

a. Perianthium monophijllum ſemidecemfidum.
b. Corolla penta petala calijci inſerta.
c. Petalum ſeparatum auctæ magnitudinis.
d. Stamina viginti, Calijci innata.
e. Stamen ſeparatum auctæ magnitudinis.
f. Germina numeroſa in Capitulum collecta, cum Stijlis filiformibus & Stigmatibus obtuſis.
g. Piſtillum ſeparatum.
h. Calijx cum Receptaculo nudo.
i. Seminibus tectum.

TEMP. FLOR. Creſcit ubique ad vias & in pratis ſiccis argilloſis altitudine ſemipedali vel pedali. In Reipublica circa Harderovicum, in Vallis Dunarum Hollandiæ, in ſijlvis Friſiæ &c. Floret Majo & Junio.

GEBRUIK. *Vijfvingerkruid.* De Wortel van deeze Plant is zeer ſamentrekkende en in dat opzicht heeft men haar eertijds veel kracht toegeſchreeven, en bij koortſen, de Roodeloop en als Wondmiddel gebruikt. Zelvs HIPPOCRATES heeft dezelve bij tusſchenpoozende koortſen gebruikt, maar vermits wij thans werkſamer middel tot dien behoeve bezitten, zo is zij thans bij ons buiten gebruik geraakt. Ook onder de gorgeldranken heeft men ze gebruikt, gelijk men dit uit de voorſchriften der *ſpec. pro gargarism. Andromachi* ziet.

BAL.

Digitized by Google

Potentilla reptans. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Populus balsamifera. L.

Digitized by Google

BALSEMGEEVENDE POPELIER.

De XXIIste CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IIIde St., bl.* 519.

POPELIER *met bijna Hartvormige gekartelde Bladen.*

a. *Mannelijke Bloemen, een langwerpig rolrond Katje.*

b. *Een afzonderlijke Bloem met het vijfdeelige Schubje (of de Kelk.)*

c. *De Kelk (of zomen wil de Bloem) is eenbladig, tweedeelig met achtien of twee en twintig Meeldraadjes.*

d. *Een afzonderlijk Meeldraadje.*

e. *Vrouwelijke Bloemen (tweeslagtig), een los geschubd Katje zijnde.*

f. *Een afgezonderde Bloem, met het Schubje (of de Kelk)*

g. *De Kelk (of de Bloem) met het Vrugtbeginsel, de Stijl en de vierspleetige Stempel, met twee Meeldraadjes over malkanderen.*

h. *De Vrouwelijke (tweeslagtige) Bloem doorsneeden.*

BLOEITIJD. *Deeze Boom groeit in Canada, maar word ook in onse Tuinen gekweekt.*

POPULUS BALSAMIFERA.

CLASSIS VIIIva.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 630.

POPULUS Foliis ovatis serratis subtus albidis, Stipulis resinosis.

a. Flores masculi Amentum oblongum cilindraceum.

b. Flos separatus cum Squama quinquepartita (vel Calijce).

c. Calijx (vel si mavis corolla) monophijllus, bipartitus, cum Staminibus octodecim vel viginti duo.

d. Stamen separatum.

e. Flores fœminei, (hermaphroditi) Amentum laxe imbricatum.

f. Flos separatus cum Squama (vel Calijce.)

g. Calijx (vel Corolla) cum Germine, Stijlo & Stigmate quadrifido, cui duo Stamina opposita sunt.

h. Corolla fœminea (hermaphrodita) disfecta.

TEMP. FLOR. Sponte hæc arbor in Canada nascitur sed in hortis nostris quoque colitur.

GEBRUIK. Een Balsem, of veel meer een harst dat in Schulpen, Kalabasschillen, met Bladen bedekt, of in drooge vrijfbaare stukken met verschillende kleuren, en buiten gemeen aangenaam ruikend, onder de naam *Bals. Tacamahaca* tot ons gebragt word, word van deeze Boom getrokken. Anderen schreiven deszelvs afkomst aan de *Fagara octandra* toe. Die in Kalabas schillen word voor de beste gehouden. De jonge spruitjes van den Boom, ruiken bij uitstek aangenaam, en worden zij met de vingers gewreeven, geeven zij een helder goudgeel dikachtig en ruikend Vogt, t welk zo de spruitjes in een heete pers geperst worden, een zoort roode, booteragtige iets na Rhabarber ruikende Balsem geevt, die brandbaar, rookende en ruikend is. Innerlijk word deeze niet ligt bij ons gebruikt, maar uiterlijk in Zalven en Pleisters, gelijk onder het *Empl. opodelt. matricale, stomach: de Tacamahaca.* Aangaande deszelvs olieagtige en slijmige deelen kan hij de opgeswollen deelen oplossen en beneffens dit is hij ook pijn en smertstillend. Bij een swakken maag is hij uiterlijk van dienst. En als rookwerk bij zinkingen van eenige waardij.

ZWARTE POPELIER.

De XXIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IIde St., bl. 517.*

POPELIER *met driehoekige, gespitsde gekartelde Bladen.*

a. Een bloeijend Takje van den Boom.

b. Een Takje met bloeijende mannelijke Katjes.

c. Een Takje met bloeijende Vrouwelijke Katjes.

d. Een mannelijk, eenbloemig, gelijk, gescheurd Schubje.

e. Het zelve Schubje zonder Bloem en het aneze eenbladige Honingbakje.

f. Acht zeer korte Meeldraadjes.

g. Een Meeldraadje uit de midden.

h. Een Schubje van een Vrouwelijk Katje.

i. Het Vrugtbeginsel met de naauwelijks merkbaare stijl, vierspleetige Stempel, aan het Schubje gehegt.

k. Hetzelve zonder Schubje.

l. De vergroote vierspleetige Stempel.

m. Het ovaale Zaaddoosje is tweehokkig en tweeklepping.

n. Het rijpe Zaaddoosje opengespleeten, het harsvormige Duil uitstroijende.

o. Een Zaad en Duil los Zaaddoosje.

p. Het Zaad.

BLOEITIJD. *Deeze Boom groeit vrij algemeen door geheel Europa, en verkiest zijne standplaats aan Rivieren, Beeken, kort en bij het water. Hier te Land groeid hij aan de weegen van de Duinen. Zijn Bloeisem verkondigt het Voorjaar.*

POPULUS NIGRA.

CLASSIS VIIIva.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi part. Ima Pag.* 630.

POPULUS Foliis deltoidibus acuminatis serratis.

a. Trunci Ramulus florens.

b. Ramus Amentis masculis florens.

c. Ramus Amentis fœmineis florens.

d. Squama mascula uniflora, plana, lacera.

e. Squama eadem, absque Flore, Nectario aneno monophijllo.

f. Filamenta octo brevissima.

g. Filamentum e Gremio reliquorum decerptum.

h. Squama ex Amento fœmineo.

i. Germen, cum stijlo vix manifesto, ast Stigmate quadrifido, connexum ad huc cum Squama.

k. Idem absque Squama.

l. Stigma quadrifidum auctum.

m. Capsula ovata, bilocularis, bivalvis.

n. Capsula matura dehiscens, & Pappum capillarem emittens.

o. Capsula jam Pappo seminibusque orbato.

p. Semen.

TEMP. FLOR. Habitat hanc arbor per omnem Europam vulgaris & frequens. Amat fluviorum ripas & vicinitatem aquarum. Nobis ad vias in Dunis crescit. Flores veris adventum indicant.

GEBRUIK. Ook de Spruitjes van deeze Popelier geeven een Balsamiek geel, bitter en ruikend vogt; aan 't welk een verzagtend en slaap aanbrengend vermogend toegekend word, wordende ook bij de doorloop, persloop, branding en jigt geroemd. De met Wijngeest bereide *Tinctura* 3 ß — 3 j. word ten dien opzichte inwendig in Soep gebruikt, uiterlijk het Olie. Het zeer samengestelden *Ungt. Popul.* word ook met dat oogmerk gebruikt en is zelvs van BOERHAAVE in de Borstpleuris geroemd. De Kamtschatdalen, bakken uit de bast een soort van brood.

STIJRAX

Digitized by Google

Populus nigra L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

STIJRAX BOOM.

De Xde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel, IIde St. bl.* 457.

STIJRAX BOOM *met ovaale Bladen die van onderen wollig zijn en eenvoudige Takjes* (*).

a. *De eenbladige vijftandige Kelk.*

b. *De eenbladige Trechtervormige Bloem met een vijf (zomtijds zes) deeligen rand en tien (zomtijds twaalf) Meeldraadjes.*

c. *Dezelve geopend.*

d. *Een Bloemblad met ingeplante Meeldraadjes.*

e. *Het ronde Vrugtbeginzel, eenvoudige ſtijl en geknotte Stempel.*

f. *De Steenvrugt twee Nooten omvattend.*

BLOEITIJD. *Groeit in Arabien, Siberien, Italien en Frankrijk, word ook in onze Tuinen gekweekt.*

STIJRAX OFFICINALIS.

CLASSIS Xta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 699.

STIJRAX Foliis ellipticis integris ſubtus tomentoſis, Racemis ſimplicibus.

a. Perianthium monophijllum quinquedentatum.

b. Corolla monopetala infundibuli formis, Limbo quinque (interdum ſex) partito, & decem (nonnunquam autem duodecim) ſtaminibus.

c. Eadem aperta.

d. Petalum cum Staminibus inſertis.

e. Germen, rotundum, Stijlus ſimplex ac Stigma truncatum.

f. Drupa, Nuces duas continens.

TEMP. FLOR. Arabiam, Sibiriam, Italiam, Galliamque, pro patria agnoscit. Colitur quoque in hortis nostris.

(*) HOUTTUIJN *heeft maar deeze enkelde Specie, welker caracteriſtieke kenteekenen hij echter niet opgeeft.*

GEBRUIK. Zo de genoemde Boom door inſnijdinge of een wormſteek gekwetst word, druipt 'er een Vogt uit, 't geen gedroogt zijnde, glanzende, wit geel of roodagtig ziet, en een zuivere, vaste, taije, harstagtige, een ſcherpe onaangenaame ſmaak maar zeer welriekende korrels geevt die wij wel *Calamita ingranis* noemen: wordende de dus genoemde ook voor 't beste ſoort gehouden. Buiten dien zijn 'er nog tweederhande ſoorten, waarvan de eene uit de Boom zelven geperst word. Men zegt dat de eerſte de Stijrax van HIPPOCRATES zij. De ouden, GALENUS en DIOSCORIDES gebruikten dit Middel vrij algemeen in verſcheiden ziektens die oplosſinge van taije en ſlijmige Vogten vereischten, vooral bij ſchorrigheid, verkouwendheid, de hoest, borstkramp, benaauwdheedens, opgeſtopte maandſtonden enz., ja ſommigen wilden het bij de zweerende longteering prijzen, maar deszelvs voordeelen zijn hier zeer twijfelachtig. Hedendaagsch word het niettegenſtaande deszelvs zenuweprikkelende en krampſtillende kracht niet meer gebruikt, het zij dan dat ſommigen die op de oudheid veel prijs ſtellen de *Pill. exſtijrace* nog beezigen, die echter van wegens de bijgemengde *Heulſap* veel voorzichtigheid vereiſchen. — Onder het Rookwerk, vooral onder de *Bacilli pro fornace* word het veel gebruikt. Ook word het onder de navolgende Pleisters en Zalven gemend: *Empl de Stijrace. Stomachal Androm. Mithridat. Dioſcord. Ungt. de Stijrac: Martial. Balſ. Apoplect.*

ZWARTE BESSENBOOM.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IVde St., bl.* 340.

BESSEBOOM *die ongedoornd is met hairige Tronjes en langwerpige Bloemen.*

a. *De geheele Bloem.*

b. *De geopende eenbladige ten halven vijfſpleetige Kelk met vijf omgebogen rood gekleurde Lappen.*

c. *De vijfbladige Bloem met vijf Meeldraadjes de Kelk Rand ingeplant zijnde.*

d. *Een afzonderlijk Meeldraadje.*

e. *Het rondagtige Vrugtbeginzel, de tweewelijks merkbaare dubbelde Stijl en ſtompe Stempel.*

f. *De Vrugt.*

BLOEITIJD. *Het groeit in 't Kreupelbosch van verſcheiden ſtreeken van Duitschland, in het Graafſchap Zutphen, de Hollandſche Duinen, en eenige ſtreeken van Groningen. In onze Tuinen word deeze Heester in groote menigte vijf voet hoog gekweekt, bloeijende in 't Voorjaar.*

RIBES NIGRUM.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Sijſt. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 419.

RIBES *Inermis, Racemis pilosis Floribus oblongis.*

a. Flos integer.

b. Perianthium apertum monophillum ſemiquadrifidum cum Laciniis quinque reflexis rubro, Colore tinctis.

c. Corolla penta petala Calijcis margini innata, cum Staminibus quinque.

d. Stamen ſeparatum.

e. Germen ſubrotundum, Stijlus vix diſtincte bifidus & Stigmata obtuſa.

f. Fructus.

TEMP. FLOR. Crescit ad ſepes in diverſis Germaniæ regionibus. Idem in comitatu Zutphaniæ atque Dunis Hollandiæ nonnullisque regionibus Groningæ: in hortis noſtris ſat magna copia colitur altitudine quinque pedali & floret primo vere.

GEBRUIK. *Zwarte Aalbezien, Zwarte Beſſen.* Een ten overvloede bij ons bekende en in onze Tuinen groeijende Vrugt. Op alle Noordelijke plaatſen groeit deeze Heester zelfs overvloedig, en in het binnenſte gedeelte van Finland aan alle Weegen. De Vrugten hebben een zoeten rinſen doch voor ſommigen hoogst onaangenaamen Smaak. Zij zijn verkoelend, bederfweerend, en vooral urindrijvend. De bereiding, als Gelei of Stroop, doet dezelfde werking in 't Winterſaiſoen. Deeze wierd bij een zeere Keel als Gorgeldrank voor zeer vermaard gehouden: ook innerlijk in meening dat deszelfs Urindrijvend vermogen de zieke ſtof na de piswegen leide. De Engelſchen waren de eerſte lofredenaars, en geven ook aan de Vrugt den naam van *Squinancij-berries.* In de Persloop, Gal en heete Koortſen hebben deeze Beſſen dezelfde waardij als de op Plaat LXXVIII. afgebeelde roode Aalbezien. Men maakt 'er een zeer ſmaakelijke Wijn van. Sommigen zetten ze op Bier, anderen op Genever. De Bladen en Stengen die gedroogd en in den Winter zelv haare ſterkruikende gedaante houden, worden als urindrijvende, aanzettende en zuiverende geroemd, ja ſommigen beweeren, dat zij bij de *Rheumatiſmas* voordeelig zijn. BERGIUS zegt, dat de jonge gedroogde Bladen de Chineeſche Thee zeer nabij komen. Ook geeven deeze de Brandewijn de kleur en geur van Franſe Brandewijn, en ſtrekken, gelijk ook de Bezien, tot gerief der Wijnbrouwers.

KWEE

Digitized by Google

Ribes nigrum L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Pyrus cydonia. L.

Digitized by Google

KWEE OOFTBOOM.

De XIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IIde St., bl.* 611.

OOFTBOOM *met effenrandige Bladen en enkelde Bloemen.*

a. *De eenbladige holronde ten halven vijfſpleetige Kelk.*

b. *De vijfbladige Bloem van boven.*

c. *Dezelvde van onderen.*

d. *Twintig de Kelk ingeplante Meeldraadjes.*

e. *Een afgezonderd Meeldraadje.*

f. *Het Vrugtbeginſel met draadswijze Stijlen en eenvoudige Stempelen.*

g. *De doorſneeden Vrugt met het Zaad.*

h. *Het Zaad.*

BLOEITIJD. *Deeze Boom word overvloedig wes a acht voet hoog gekweekt. Bloeit voorts in 't Voorjaar.*

PIJRUS CIJDONIA.

CLASSIS XIIma.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi part. Imæ pag.* 842.

PIJRUS Foliis integerrimis Floribus ſolitariis.

a. Perianthium monophiſſlum concavum ſemiquinque fidum.

b. Corolla pentapetala quoad partem ſuperiorem.

c. Eadem quoad partem inferiorem.

d. Stamina viginti Calijci inſerta.

e. Stamen ſeparatum.

f. Germen cum Stijlis filiformibus & Stigmatibus ſimplicibus.

g. Fructus diſſectus cum Seminibus.

h. Semen.

TEMPI FLOR. Colitur abunde hæc arbor altitudine ſex vel octó pedali. Floret primo vere.

GEBRUIK. De Vrugt heeft een aangenaame doordringende reuk. Haare eigenſchap is eene wrange ſamentrekkende ſmaak, en kan niet raauw gebruikt worden. Gekookt en met Zuiker gemengd is zij aangenaam, iets ſlijmig, ſamentrekkend, zuur en bitteragtig. Zij is verkoelend, bederfweerend, voedend en verſterkende, en kan met veel voordeel in Gal- en Rotkoortſen, bij bedorven ſtoffen der Ingewanden, doorloop, persloop als bijmiddel gebruikt worden, ſchoon genomen zij in de laatſte ziekte meer ten opzichte van haare ſlijmige grondſtof als van het ſamentrekkend vermogen werkſaam zij. De Vrugt kan gedroogd, ingelegd, als Conſerv, Geleij enz., gebezigd worden. HIPPOCRATES roemden ze als ſamentrekkend; GALENUS bij de uitzakking der Baarmoeder en Misdragt; DIOSCORIDUS het *Ol. Cyd.* Het *Aq. Cinam. Cijd. tinct. mart. Cijd.* zijn zeer wel bekend. Van meer medicinaale waardij is het Zaad ten opzichte van zijne ſlijmige ſtof, ℥ j. met ℥ vj *aq.* geeft al een goede ſlijm, die uiterlijk bij Brandinge, zeere Oogen, opgeſpleeten Mond en Tepels van veel nut is. Inwendig met Zuiker gemengd in de Persloop, bij heevige perſingen, ook als Clijſtéer, bij een zeere opgezwollen Keel, en boven al bij de Spruw en bezeerde Slokdarm, bij blinde Aambeijen enz., is niets beter om de van haare ſlijm beroofde deelen te beſchermen en te verzachten dan deeze. De Arabieren zijn de eerſte uitvinders van dit Geneesmiddel.

APPEL

APPEL OOFTBOOM.

De XIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IVde St., bl.* 608.

OOFTBOOM *met gekartelde Bladen, de Bloemtrosjes ingeſteeld.*

a. *Een rijpe Appel.*

b. *Een dwars doorſneeden Appel vertoont de vijf hokjes.*

c. *Een langwerpig Zaad, van onderen ſpits puntig.*

BLOEITIJD. *Deeze Boom groeit overal, word ook door geheel Europa gekweekt en bereikt dikwijls een aanmerkelijke hoogte. Bloeit voorts in 't Voorjaar.*

PIJRUS MALUS.

CLASSIS XIIma.

Conf. LINNÆI *Sijſt. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 842.

PIJRUS Foliis ſerratis, Umbellis ſesſilibus.

a. Pomum maturum.

b. Pomum transverſim diſſectum, ut loculiquinque appareant.

c. Semen oblongum, baſi acuminatum.

TEMP. FLOR. Creſcit & colitur per omnem Europam. Altitudinem altam ſæpius attingit & vere in eunte floret.

GEBRUIK. 'Er zijn een meenigte ſoorten van deeze Vrugt bekend, en ieder Landſtreek levert weder verſcheide ſoorten. De Vrugt heeft eene zuuragtige zoete, wel ſmakende rooſenagtige, de wijn bijkomende geurige ſmaak. Sommigen doen zig zelfs door haar reuk kenmerken. De Vrugt is een zeer goed en ligt te verteerend voedſel, 't geen verkoelend, min of meer ſamentrekkend, de Buiksontlastingen en Spijsverteeringen in 't algemeen bevorderende, de Vogten der Buiksingewanden verbeterend, bederfweerend, en is tegens de Scheurbuik van veel nut. Gekookt of rauw 's avonds gegeeten brengt zij eene aangenaame ſlaap. Haare zuiker en honingagtige grondſtof, de ſterke drank die daar van geſtookt word, bewijst haar voedend vermogen ten overvloede. De Appeldrank welke men in Engeland en Duitschland uit de Vrugt perst, is zeer aangenaam en geevt ook een goede Azijn. Ten gevolge van deeze hoedanigheden blijkt, dat deeze Vrugt bij Rot- en Galkoortſen enz., een kostbaar geſchenk in de Natuur is? — Desniettegenſtaande verdraagen zij zwakke Ingewanden niet ligt, het zij dan dat zij met Kruidenareijen gemengd worden. Bij den Huid uitſlag, verſcheide ſoorten van herpes, zijn de zuure rauwe Appelen van veel dienst. Sommigen prijſen zij bij den Steen. De *Sijr pom. Borſtorf.* bij de Hoest en Borstziektens. De gebraaden Appels voor Oogziektens na ROOSENSTEIN, doen als zulken alleen geen andere dienst als dat zij warmte aan de oogen brengen In de Apotheeken word niets daarvan nagehouden, het zij dan dat men de *Confect. Alkerm., Sijr. Pom. Borst, Tinct. mart. pomat.* of het zeer voordeelige *Ungt. pomat.* van ROSENSTEIN daaronder begreep.

WITTE

Digitized by Google

Pyrus Malus. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Melaleuca leucadendron. L.

Digitized by Google

WITTE KAJUPOETJEBOOM.

De XVIIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IIIde St., bl.* 212.

KAJEPOETJE *met Lancet en Zwkelvormige veelgeribde Bladen en uitgestrekte Air* (*).

a. *De vijfdeelige Kelk met de half geopende Bloem.*

b. *Dezelve uitgespannen met 't voortkoekende Vrugtbeginsel, Stijl en stompe Stempel.*

c. *Getropte Bloemen in haare natuurlijke gedaante.*

d. *Een zeer vergroote Bloem.*

e. *De half geopende dwars doorsneeden Bloem.*

f. *Zaaddoosjes zonder Dekſel.*

g. *Een zulk Dekſel.*

Alle Deelen behalven e *en* f *zijn ſterk vergroot.*

BLOEITIJD: *Deeze Boom groeit in Oostindien en is een Bewooner der Moluscſche Eilanden en wel van het Eiland Banda.*

MELALEUCA LEUCADENDRON.

CLASSIS XVIIma.

Conf. LINNÆI *Syſt. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi. Part. IIdæ pag.* 1154.

MELALEUCA Foliis lanceolatis falcatis acutis multinerviis Spicæ longatæ.

a. Perianthium quinquepartitum cum Flore ſemi aperto.

b. Idem expanſum, cum prominente germine Stijlo & Stigmate.

c. Flores faſciati Magnitudine naturali.

d. Flos auctioris admodum Magnitudinis.

e. Flos ſemi apertus, tranſverſim diſſectus.

f. Capſulæ ſeminales operculis deſtitutæ.

g. Tale Operculum.

Omnes partes exceptis *e* & *f* magnitudine fortiter auctæ ſunt.

TEMP FLOR. Arbor in India orientali, Molucis, Inſulæ Bandam indigena.

(*) HOUTTUIJN *geeft een naauwkeurige Beſchrijving van deeze Boom deszelvs varieteiten, maar geen ſpecifique onderſcheidingsteekenen van de ſpecies.*

GEBRUIK. Het is na veele twijfelingen beſlist, dat een in 't groen vallende uit Banda over Batavia koomende, ſterk ruikende Olie, onder den naam van *Ol. Cajeput* tot ons gebragt, van de Schors en Bladen van deeze Boom geſtookt word. Het heeft eene vlugge na Campher en Therpenthijn ruikende reuk, die in den beginne onaangenaam is. Het ſmaakt ſcherp, ſwemt op 't water en verbrand op 't vuur gelijk een geest zonder eenig overblijfſel, en vervliegt zo 't echt is zeer ligt. Bezijden het hoofd gewreeven maakt het jeuken en traanen der oogen; 3 tot 12 druppels, viermaal 's daags met Zuiker *liq. min., ſpir. nitr. dulc.* gegeeven, verwekt ſweet gelijk alle Ætheriſche Olien, en 't is daarom in ſommige ſoorten van Waterzucht van veel voordeel. Het is uit- en inwendig Pijn en Krampſtillende. Bij Zenuwziektens, Kramp, Stuipen, Hondskramp, vallende Ziekte, Betoettens, Maagkramp, enz. is het uitmuntend Bij de Blindheid (*amauroſis*) en andere gebreken van 't Gezicht, 't Gehoor, de Rheumatiſmus, de Jigt word het van veelen geroemd. Bij de Tandpijn van Zinkingen of zo de Tanden uitgehold zijn, werken eenige druppels op Catoen in dezelve geſtopt; gelijk een toovermiddel. Bij door ſtooting of kwetſing veroorzaakte Sugillatijes, is om uiterlijk intewrijven geen beter middel.

Digitized by Google

THEOBRAMA KAKAU-BOOM.

De XVIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IIde St., bl.* 185.

THEOBRAMA KAKAU *met geheel efenrandige Bladen.*

a. *De vijfbladige Kelk.*

b. *Een Bloem in zijne natuurlijke Gedaante.*

c. *De vijf Bloembladen op het Honingbakjes ſteeltje zittende.*

d. *Het vijfdeelige Honingbakje ten halven na binnen gebogen, met vijf uit hetzelve voortkoomende Meeldraadjes en vijf andere onechte Meeldraadjes, de Stempel aangevoegd zijnde.*

e. *Een onrijpe Vrugt met een aan vast zittend Meeldraadje.*

f. *De na de Langte tien geſtreepte Appel.*

g. *De Vrugt.*

a, c, d, e, *zijn vergroot.*

BLOEITIJD. *Op de Antilliſche Eilanden, in America, Mexico enz., groeit deeze Boom overvloedig.*

THEOBRAMA CACAO.

CLASSIS XVIIma.

Conf. LINNÆI *Sijſt. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ pag.* 1151.

THEOBRAMA Foliis integerrimis.

a. Perianthium monophijllum.

b. Flos Magnitudine naturali.

c. Petala quinque Pedicillo Nectarii inſidentia.

d. Nectarium quinque partitum, introrſum fornicatum, cum quinque Staminibus ex eo propendentibus. Alia quinque Stamina caſtrata Piſtillo aproximata ſunt.

e. Fructus immaturus cum Stamine adhærente.

f. Pomum quo ad Longitudinem decem ſtriatum.

g. Fructus.

a, c. d, e. auctæ ſunt Magnitudinis.

TEMP. FLOR. In Antijllis, in America, Mexico &c., ab unde creſcit hæc arbor.

GEBRUIK. Uit de Vrugt van deeze Boom word de zeer beminde Chocolaade gemaakt, wiens bereiding genoegſaam bekend is. De Vrugt van dezelve is een in eene ſchil opgeſlooten pit, die vettig, ſlijmig en melkachtig is, en eene bittere melkſmaak heeft. Versch gegeeten is zij zeer zwaar te verteeren, maar ligter geroost of gekookt. De Olie, die bij de bereiding der Chocolaade afgeſcheiden, en *Kakau Boter* genoemd word, is zeer aangenaam en bij verſcheiden gevallen, waar men het Amandelen Olie bezigd in plaats van dit te gebruiken. *Sapo de cacao* is boven alle andere zoorten van medicinaale Zeepen te præfereeren. Het *Butijrum*, bij opgeſpleeten Lippen, zeere Tepels, en de Hoest, verdiend allen lof. De Chocolaade is zeer voedend, het mannelijk vermogen opwakkerende: Oude lieden, die met Longkwaalen behebt zijn, enz., bevinden zig zeer wel daarbij, en vooral bij catharhaale ziektens der Borst. Men beweert ook dat zij de ontlasting bevordere en bij de Ambeijen van dienst zij! Dit zal ik daar laaten, maar zo veel is waar, dat zij zwakke Ingewanden niet verdraagen kunnen en vooral zo zij oud en het olieachtige beſtanddeel al ſcherp is.

KOR-

Digitized by Google

Theobroma Cacao L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Tab. 393.

Digitized by Google

KORRELIG STEENBREEK.

De Xde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIIste St., bl.* 556.

STEENBREEK *met Niervormige gekwabde Stengbladen, eenaakkige Steng en korrelige Wortel.*

a. *De eenbladige vijfdeelige Kelk.*

b. *De vijfbladige Bloem.*

c. *Tien Meeldraadjes met de Stamper.*

d. *Een afgezonderd Meeldraadje.*

e. *Het Vrugtbeginſel met twee korte Stijlen en ſtompe Stempelen.*

BLOEITIJD. *Het groeit overvloedig op zonnige en zandige plaatſen ter hoogte van een voet en bloeit in Maij en Junij.*

SAXIFRAGA GRANULATA.

CLASSIS Xma.

Conf. LINNÆI *Sijſt. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 706.

SAXIFRAGA Foliis caulinis reniformibus lobatis, Caule ramoſo Radice granulata.

a. Perianthium monophijllum quinque partitum.

b. Corolla pentapetala.

c. Stamina decem cum Piſtillo.

d. Stamen ſeparatum.

e. Germen cum duobus Stijlis brevibus & Stigmatibus obtuſis.

TEMP. FLOR. Creſcit ab unde in locis apricis, arenoſis, altitudine pedis Majo & Junio florens.

GEBRUIK. De Wortel van deeze Plant was eertijds in gebruik. Als deeze droog gekaauwd word is zij eerst zonder ſmaak, maar daarna bitterachtig. Versch iets ſamentrekkend en bitter. Het Kruid heeft geen reuk maar een grasachtige iets zuure ſmaak. Dit kwam nooit in eenige aanmerking en zelvs vermeiden het de beesten. De Wortel wierd eertijds tegens het Graveel en den Steen geroemd, alleen omdat haar knottige aan malkanderen gehegte deelen de geſtalte van ſteenen na te bootſen ſcheenen. Geen andere grond voorhanden zijnde, is zij thans met zeer veel recht uit de lijst der werkſaame Geneesmiddelen uitgeſchrapt.

Digitized by Google

WINTER KERS STEEN-RAKET.

De XVde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IXde St., bl.* 686.

STEEN-RAKET met *Lierachtige Bladen aan 't eind rond.*
a. *De vierdeelige Kelk.*
b. *De Kruisvormige vierbladige Bloem.*
c. *Een afgezonderd Bloemblad.*
d. *Ses Meeldraadjes, van dewelke twee korter zijn dan de vier overige.*
e. *Een afgezonderd Meeldraadje.*
f. *Het vierkantige lineale Vrugtbeginsel met de nauwelijks te onderscheidende Stijl en gekopte Stempel.*

BLOEITIJD. *Het groeit in Switserland en andere plaatsen, aan Slooten, ter hoogte van twee of drie Voeten. Aan de Beekjes omstreeks Harderwijk en op meer Plaatsen in Gelderland. Bloeit in Junij.*

ERUISIMUM BARBAREA.

CLASSIS XIIda.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIda. pag.* 983.

ERUISIMUM Foliis lijratis, extimo subrotundo.
a. Perianthium tetraphijllum.
b. Corolla tetrapetala cruciformis.
c. Petalum separatum.
d. Stamina sex, quorum duo breviora sunt quatuor reliquis.
e. Stamen separatum.
f. Germen tetragonum, lineare; cum Stijlo vix discernendo & Stigmate capitato.

TEMP. FLOR. Sponte crescit in Helvetia aliisque locis, quibusdam ad fossas altitudine circiter bi vel tripedali. Ad rivulos circa Harderovicum nonnullisque in locis Gelriæ. Junio floret.

GEBRUIK. De Reuk van deeze Plant koomt de Kool nabij, en de Smaak die der Kers, de Tong zagt brandende. De Plant behoort strikt genoomen meer onder de gezonde voedingsmiddelen als onder Medicinaale Planten, en word ook meer tot Keukengebruik gebeezigd. Het is een zeer goed middel tegens de Scheurbuik, te meer vermits de Plant in de straffste Winter, onder de Sneeuw, in Noordelijke Gewesten, waar gebrek aan Groentens is, groen blijft, en dus gegeeten kan worden. Zij word in Engeland in de Tuinen gekweekt en zo wel gekookt als in Azijn gelegd, gegeeten.

ME-

Digitized by Google

Tab. 394

Erysimum barbarea L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Melittis melissophyllum L.

Digitized by Google

MELISSEBLADIG KRUISBLOEM.

De XIVde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IXde St., bl.* 415.

KRUISBLOEM.
a. *De Eenbladige klokswijze Kelk.*
b. *Dezelve met de greinzende Bloem.*
c. *De geopende Bloem met twee lange en twee korte Meeldraadjes.*
d. *Een afgezonderd Meeldraadje.*
e. *Het vierspleetige Vrugtbeginsel, draadswijze Stijl en dubbelde Stempel.*

BLOEITIJD. *Groeit op de Gebergtens van Duitschland, Switserland en Engeland twee voet hoog en bloeit in Meij.*

MELLITIS MELISOPHIJLLUM.

CLASSIS XIIIIta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ, pag.* 916.

MELLITIS.
a. Perianthium monophijllum campanulatum.
b. Idem cum Corolla ringente.
c. Corolla aperta, cum duobus longioribus & duobus brevioribus Staminibus.
d. Stamen separatum.
e. Germen quadrifidum, Stijlus filiformis & Stigma bifidum.

TEMP. FLOR. Crescit in sijlvis & montibus Germaniæ, Helvetiæ, Angliæ &c. altitudine circiter bipedali Majoque floret.

GEBRUIK. Deeze Plant koomt weinig als Artsenijmiddel in aanmerking. Men meent dat het voor de Honingbeijen zeer aangenaam zij. Men stookt 'er een welruikend water van. Men roemt het als theegetrokkene aftrekſel bij moeijelijke Waterloosing, het Graveel en den Steen. Ook beweert men, dat het de Maandstonden bevordere. Het kan waar zijn, echter zo zijn 'er tot hier toe geene genoegsaame proefneemingen voorhanden, die de waardij van deszelvs Geneesingsvermoogen staaven.

Digitized by Google

JAPANSCHE SLINGERBOOM.

De XVIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St., bl.* 158.

SLINGERBOOM *met een opſtaande boogagtige Steng, opgeregte ovaale Troſſen en hangende ſtekelige tweezaadige Haauwen.*

a. *De eenbladige viertandige Kelk, het bovenſte tandje uitgegulpt.*

b *De Vlinderwijſe Bloem.*
c. *De Vlag met twee Vleugels.*
d. *De afgezonderde Vlag.*
e, e. *De twee Vleugels.*
f. *De Kiel.*
g. *Negen ſamengevoegde Meeldraadjes, en een enkeld.*
h. *Het Vrugtbeginſel met de Stijl en gehairde Stempel.*
i. *De tweehokkige gehairde Peul.*

BLOEITIJD. *Deeze Plant is een Bewooner van Indien en word alleen in onſe warme Kaſſen voortgebragt. Zij word vier voet hoog en bloeit in Meij.*

DOLICHOS SOJA.

CLASSIS XVIta.

Conf. LINNÆI *Siſt. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ pag.* 1105.

DOLICHOS Caule erecto flexuoſo, Racemis axillaribus erectis, Leguminibus pendulis hiſpidis ſub diſpermis.

a. Perianthium monophillum quadridentatum, ſuperiori Denticulo emarginato.
b. Corolla papilionacea.
c. Vexillum cum Alis duabus.
d. Vexillum ſeparatum.
e, e. Alæ duæ.
f. Carina.
g. Stamina novem connata & unum ſimplex.
h. Germen cum Stijlo & Stigmate barbato.
i. Legumen biloculare capillatumque.

TEMP. FLOR. Indiarum incola. Nobis non niſi in calidario naſcitur, Altitudinem attingit quatuor pedum & floret Majo.

GEBRUIK. De Vrugten of veel meer de Boonen van deeze Plant worden in China haar Vaderland in water gekookt tot dat zij week worden, dan worden zij met zout gemengd en blijven eenigen tijd in een aarden vat ſtaan, worden daarna uitgeperst en doorgeſeigd. Anderen geeven nog een andere bereidingswijſe van dit Vogt op. Het Vogt heeft een drooge, zoete en meelachtige ſmaak, en is bij ons onder de naam van *Soja* bekend. Het heeft veel voedende ſtof en ſtilt den honger. Het word bij het vleesch gegeeten en deelt dit een geurige ſmaak meede. Haar Medicinaal gebruik is maar op den leefregel bepaalt en het word dus alleen in het huishoudelijke gebruikt.

JEU-

Digitized by Google

Tab. 396.

Dolichos soja. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Tab. 397.

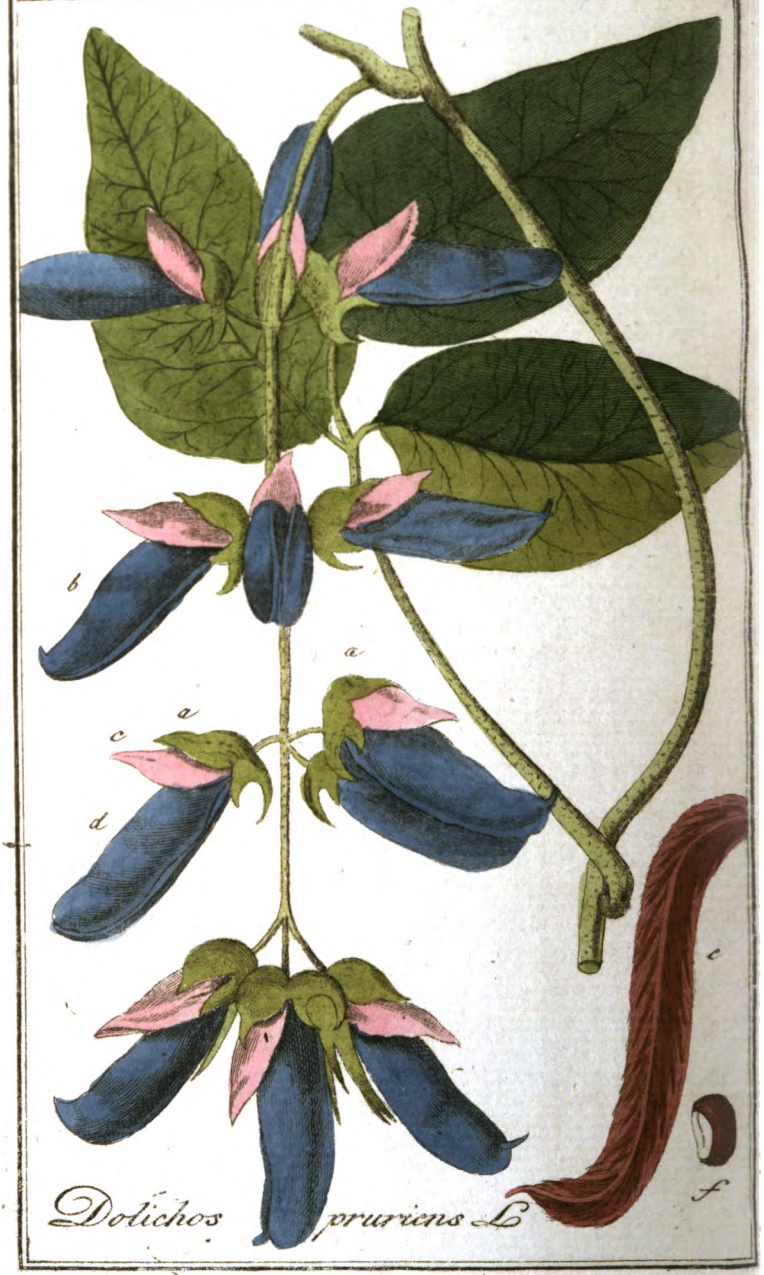

Dolichos pruriens L.

Digitized by Google

JEUKENDE SLINGERBOOM.

De XVIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St., bl.* 149.

SLINGERBOOM *met getroste Haauwen, die de Kleppen bijna gekield en ruig hebben met de Bloemſteeltjes bijeen.*

a. *De klokswijze vijftandige Kelk.*

b. *De Vlinderachtige Bloem.*
c. *De Vlag.*
d. *De twee Vleugels.*
e. *De langwerpige ruige Peul.*
f. *Het Zaad.*

BLOEITIJD. *Groeit in Oostindien en America. Zij omſlingerd ſpiraalsgewijze Boomen en Heesters. Bloeit in September.*

DOLICHOS PRURIENS.

CLASSIS XVIIa.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ pag.* 1104.

DOLICHOS Volubilis, Leguminibus racemoſis: Valvulis ſub carinatis, hirtis, pendulis, ternis.

a. Perianthium campanulatum quinque dentatum.
b. Corolla papilionacea.
c. Vexillum.
d. Alæ duæ.
e. Legumen.
f. Semen.

TEMP. FLOR. Sponte creſcit in India Orientali & America, ſpiralitercircum volvit arbores & frutices. Septembri floret.

GEBRUIK. De Haauw van deeze Plant die in Oostindien, America en vooral in Guinea groeit, is met Haairen of borſtels bedekt, dewelke zo zij na haare rijpheid door de wind afgewaaid worden, menſchen en dieren op de huid een onaangenaame prikkeling en branding veroorzaaken. Deeze Hairen worden met Stroop gemengd, door de Inboorlingen tegens de Wormen gebruikt, en zelvs aan de kleinſte Kinderen met ſucces gegeeven. De Slaven die veel met Wormen geplaagd zijn, moeten deeze remedie, benevens een daarbij gemengd purgeermiddel of zulks 's anderen daags genomen, om de 3 of 4 maanden neemen, en zo 'er wormen zijn, ziet men ze op de tweede gift afgaan. Het afkookſel of de Vrugt zelven zijn onwerkſaam, en dus blijkt dat alleen de Mechanique werking der Hairen de wormen prikkelen en dooden, gelijk bij ons het Tin, de Houtskool enz. Bij ons zijn nog geene proefneemingen daarvan bekend, en 't is ook wat onzeker, vermits de Koophandel ons allerhande ſoorten van Hairen in plaats van deeze Zaaden zoude kunnen in de hand ſtoppen, en de kenteekenen van het waare en valſche zouden moeijelijk te vinden zijn.

KRUID-

Digitized by Google

KRUIDNAGEL-BOOM.

DE XIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IIde St., bl.* 44.

KRUIDNAGEL-BOOM.

a. *De vierdeelige Kelk van het Vrugtbeginſel.*

b. *Vier huigvormige Bloembladen, onder dewelke andere Kelkbloemen verborgen zijn.*

c. *De geopende Bloem met veelvuldige Meeldraadjes.*

d. *Dezelve dwars doorſneeden waar de Meeldraadjes nog door de Bloembladen afgeſloten ſchijnen. In de midden van het Vrugtbeginſel ziet men de Stijl en onder deeze het beginſel van het Zaad.*

e. *Het Vrugtbeginſel nadien de Bloembladen en Meeldraadjes afgevallen, thans de kleur der Kruidnagelen hebbende, word of afgeplukt of groeit in*

f. *De Vrugt of Moeder Kruidnagels, dewelke het Zaad in haar midden draagd.*

g. *Het Zaad.*

BLOEITIJD. *Op de Molukſche Eilanden te vinden. Bloeit in Mei.*

CARIJOPHIJLLUS AROMATICUS.

CLASSIS XIImæ.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ. pag.* 822.

CARIJOPHIJLLUS AROMATICUS.

a. Perianthium quadripartitum germinis.

b. Petala quatuor cucullata, ſub bis quatuor aliis Perianthii floris laciniis latent.

c. Flos apertus cum Staminibus numeroſis.

d. Idem transverſim diſſectus, ubi Stamina Petalis ad huc incluſa videntur. In medio germinis Stijlus apparet & ſub eo Seminis initium.

e. Germen lapſis petalis & Staminibus, cariophijllorum aromaticorum Colorem denique induens, & vel decerpitur, vel ultimo excrefcit in

f. Fructum, quí Autophijllorum venit nomine in cujus Medio Semen.

g. Semen.

TEMP. FLOR. In Molluccis naſcitur. Floret Majo

GEBRUIK. De Kruidnagelen of Vrugten van deeze Boom zijn de aangenaamſte Kruidenarijen. Haare aangenaame ſmaak die ſcherp en iets bitter, in de mond brandend en verhittend, en den adem eene welruikende reuk geevt, is bekend, en dit ſamengenoomen, heeft hun de voorkeur boven de andere Kruidenarijen gegeeven. Zij zetten de dierlijke Veezel door prikkeling aan, en zijn dus bij phlegmaticque of oude Menſchen van veel nut ter ſpijsverteering. Te veel gebruikt verwekken zij de zogenoemde *Acrimonia aromatica*. Zij worden als verſterkend, ſamentrekkend, bij walging, ſwijmel, lammigheid van beroertens, de vrijsterziekte en de maandſtonden geroemd. Bij tusſchenpoozende Koortſen word de werking der Koortsbast daardoor opgebeurt Alle deeze ziektens hebben een verzwakte tegenwerking der vaste Veezel tot grond, die door dit prikkelend verſterkend middel opgewakkerd word. — De Olie daarvan geſtookt is van veel nut bij de Beeneeter, holle Kieſen, het koude Vuur der ouden (*Gangræna ſenilis*) en vooral bij verlamminge der Tong, te meer zo deeze van zinkingachtigen aart zijnde de plaatſelijke kwijling die deeze Olie hier te weege brengt zeer voordeelig. De Reuk van deeze Olie, zo 'er veel daarvan in een vertrek ſtaat, is bedwelmend en veroorzaakt walging en benaauwdheid. Nog verſcheiden Compoſities en uiterlijke toedieningswijſen hier aan te haalen, belet de ruimte.

VELD-

Digitized by Google

Tab. 398.

Caryophyllus aromaticus. L.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Anemone pratensis. L.

Digitized by Google

VELD ANEMONE.

De XIIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel, IXde St. bl.* 185.

ANEMONE *met den Bloemſteel gekranst, de Bloemblaadjes aan de tippen omgebogen, de Bladen dubbeld geringd.*

a. *De zesbladige klokswijze Bloem*
b. *Dezelvde geopend met veelvuldige Meeldraadjes en Stampers.*
c. *De veelvoudige bladige Krans.*

BLOEITIJD. *Groeit op drooge en aan de zonne liggende Weijlanden, ſes à acht duim hoog. Bloeit in Junij.*

ANEMONE PRATENSIS.

CLASSIS XIIma.

Conf. LINNÆI *Sijſt. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 870.

ANEMONE Pedunculo in volucrato, petalis apice reflexis, foliis bipennatis.

a. Corolla hexapetala campanulata.
b. Eadem apertæ cum Staminibus pistillisque numerosis.
c. In volucrum multifidum foliaceum.

TEMP. FLOR. Creſcit in pratis ſiccis apricis altitudine ſex vel octo pollicum Junio floret.

GEBRUIK. Als het Kruid van deeze Plant gekaauwd word is het zeer ſcherp, en bijtend op de tong en 't verhemelte. Ja deeze ſcherpigheid blijft zelfs lang aanhouden, ofſchoon de mond dikwerf met versch water uitgeſpoeld word. Deeze ſcherpigheid deelt zig ook aan 't geſtookte water mede, 't geen bij uitſtek ſcherp is. Dezelvde hoedanigheid heeft ook het extract. STÖRK heeft proefneemingen zo wel met het geſtookte water als met het extract bij de Blindheid (*amaurosis*) en andere verouderde ziektens der oogen, vlakken derzelven en bij boosaartige Ulceraties mede gemaakt, die zeer wel gelukt zijn, dit verzekeren ook nog meer, anderen betwisten dit weder, zo dat nadere proefneemingen eerst het voor en tegen beſliſſen zullen. Ondertusſchen laat haare heevig prikkelende en ſcherpe hoedanigheid wel veel voordeel voor de Geneeskunde verwagten, te meer, daar het bij Oogziektens als een goed teeken aangezien word, zo haare werking eene ſnijdende en zelvs verduisterende pijnelijkheid verwekt. Ook roemt men haar vermogen by oude Venerique toevallen, (zekerlyk *Kwikzilverziekte*) oude Ulceraties, Lammigheid, Melancholie, belette Waterlooſing, Maandſtonden, Ambeijen enz. Het gedistilleerde water is ſterker dan het extract, en de lijders verdraagen dit beter, als men hun in verſcheiden giften 6 à 7 grein geeft en allengskens daar mede opklimt.

Digitized by Google

BOSCHMINNENDE ANEMONE.

De XIIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IXde St., bl.* 194.

ANEMONE *met ſpitſe Zaaden, ingeſneeden Bladen en eenbloemige Stengetjes.*
a. *De zesbladige Bloem van boven.*
b. b. *Dezelvde van onderen.*
c. *Veeltallige Meeldraadjes.*
d *Een afgezonderd Meeldraadje met het dubbelde Meelknopje.*
e. *Veelvuldige Vrugtbeginſels met ſpitſe Stijlen, en nauwlijks zigtbaare Stempels.*
f. *Een afgezonderde Stamper.*
BLOEITIJD. *Groeit overvloedig in Wouden en Kreupelbosſchen ſes of acht duim hoog. In Gelderland, in de Haarlemmer Hout, 't Haagſche Bosch enz. Bloeit in begin van 't Voorjaar.*

ANEMONE NEMOROSA.

CLASSIS XIIma.

Conf. LINNÆI *Sijſt. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 871.

ANEMONE Seminibus acutis, foliolis inciſis caule unifloro.
a. Corolla hexapetala ex ſuperiori.
b, b. Ex inferiori partæ.
c. Stamina numeroſa.
d. Stamen ſeparatum cum anthera didima.
e Germina numeroſa, cum Stijlis acuminatis & Stigmatibus quæ vix diſcernenda.
f. Piſtillum ſeparatum.
TEMP. FLOR. Abunde creſcit in Sijlvis & Sepibus altitudine ſix vel octo pollicum. In Gelria, Buco Harlemenſi & Hagana &c. Primo ſtatim vere floret.

GEBRUIK. *Bosch Haanevoet, Melkwortel, Windbloem.* Ook deeze ſoort van *Anemone* is brandend en bijtend op de tong. Zelfs wanneer de bladen en bloemen geſtampt op de Huid gelegd worden, trekken zij Zweeren en Blaaren gelijk de Spaanſche Vliegen, en zo zij niet bij tijds weg genomen worden, volgen 'er zwaar te geneezene Ulceraties. —— Haare grootſte krecht zit in de Wortel. Dit is het niet alleen dat veel bedenking bij het inwendig gebruik baart, maar de doodelijkheid, bloed wateren, persloop, die het bij de beesten veroorzaakt als zij het uit honger eeten, gebied alle omzichtigheid. Zelvs heeft men doodelijke gevolgen bij menſchen waargenomen. Men gebruikt het uitwendig versch gekneusd, als prikkelend middel tegens de hoofdpijn, en ſommigen roemen het bij het zeere hoofd. Het extract zegt men dat de Maandſtonden bevordere. Bij de derdendaagſche Voorjaars Koorts legt men het in het begin der Koorts voort op de Armen, en zo 't eenigzints getrokken heeft, word het weder afgenomen, en dit meent men dat in die ziekte zeer voordeelig is. — In hoe verre dit waarheid zij is nog niet vaſtteſtellen, vermits met deeze Plant weinig of geheel geen aanmerkingswaardige proefneemingen gemaakt zijn.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

SIJSTEMATISCHE

LIJST DER

PLANTEN

VAN HET IVde DEEL.

DE Iſte CLASSE.

	Bladz.
Ronde Kurkuma.	22
Lange ———	23
Loog Zeukruid.	33

DE IIde CLASSE.

Tweelingſche Monarda.	16
Pijpachtige ———	17

DE IIIde CLASSE.

Oostindiſche Tamarinde-Boom.	74

DE IVde CLASSE.

Groot Warkruid.	2
Klein ———	3

DE Vde CLASSE.

Grootbloemige Wonderbloem.	4
Langbloemige ———	5
Gemeene Kamperfoelij.	6
Arcadiſche ———	7
Europiſche Klimop.	18
Gewoone Tabak.	19
Fijnbladige Steen-Eppe.	26
Kruiderige ———	27
Ruigbladig Loogkruid.	28
Ongedoornd ———	29
Wilde Eppe Selie.	30
Tegengiftige Zijde Vrugt.	34
Gewoone Wijngaard.	51
Gemeen Krielzaad.	52
Gewoone Doornappel.	66
Witte ———	67

INDEX

SIJSTEMATICUS

PLANTARUM.

PARTIS QUARTÆ.

MONANDRIA.

	Tab.
Curcuma rotunda.	322
——— longa.	323
Salicornia Herbacea.	333

DIANDRIA.

Monarda Didijma.	315
——— Fiſtuloſa.	316

TRIANDRIA.

Tamarindus Indica.	374

TETRANDRIA.

Cuscuta Europæa.	301
——— Epithijmum.	302

PENTANDRIA.

Mirabilis Jalappa.	303
——— Longiflora	304
Lonicera Periclijmenum.	305
——— Diervilla.	306
Hedera Helix.	317
Nicotiana Tabacum.	318
Siſon Ammi.	326
——— Amomum.	327
Salſola Kali.	328
——— Soda.	329
Selinum Paluſtre.	330
Aſclepias Vincetoxicum.	334
Vitis Vinifera.	341
Tordijlium Officinale.	352
Datura Stramonium.	366
——— Metel.	367

Ge-

Digitized by Google

	Bladz.		Tab.
Gewoone Kina-Boom.	75	Cinchona Officinalis.	375
Jaarlijkſche Spaanſche Peper.	83	Capſicum Annuum.	383
Zwarte Beſſen-Boom.	88	Ribes Nigrum.	388
DE VIde CLASSE.		*HEXANDRIA.*	
Gemeene Dorbladige Aloë.	62	Aloë perfoliata vulgaris.	362
Dorbladige Secotrijnſche Aloë.	63	— Succotrina.	363
DE VIIIſte CLASSE.		*OCTANDRIA.*	
Groote Spaanſche Kers.	15	Tropæolum majus.	314
DE IXde CLASSE.		*ENNEANDRIA.*	
Gepalmde Rhabarber.	21	Rheum Palmatum.	324
Moſcovijſche ——	25	—— Rhabarbarum.	325
DE Xde CLASSE.		*DECANDRIA.*	
Stijrax-Boom.	87	Stijrax Officinalis.	387
Korrelig Steenbreek.	93	Saxifrago Granulata.	393
DE XIIde CLASSE.		*ICOSANDRIA.*	
Praamen Braamboos.	57	Rubus Fructioſus.	357
Gewoone ——	58	—— Idæus.	358
Areek Pinang-Boom.	68	Areca Catechu.	368
Kruipend Ganſerik.	84	Potentilla Reptans.	384
Kwee Oeſt-Boom.	89	Pijrus Cydonia.	389
Appel ——	90	—— Malus.	390
DE XIIIde CLASSE.		*POLYANDRIA.*	
Gewoone Granaat-Boom.	40	Punica Granatum.	340
Europiſche Linde-Boom.	59	Tilia Europæa.	359
Perſiken Amandel-Boom.	60	Amijgdalus Perſica.	360
Gemeene —— ——	61	—— communis.	361
Wolfsdood, Monnikskappen.	70	Aconitum Lijcoctorum.	370
Getipte —— ——	71	—— Cammarum.	371
Tegengiftige —— ——	72	—— Anthora.	372
Kruidnagel-Boom.	98	Carijophillus Aromaticus.	398
Veld Anemone.	99	Anemone Pratenſis.	399
Boſchminnende ——	100	—— Nemoroſa.	400
DE XIVde CLASSE.		*DIDYNAMIA.*	
Paarsch Vingerhoed.	31	Digitalis purpurea.	331

Digitized by Google

	Bladz.		Tab.
Lommerig Zwartkoorn.	32	Melampijrum Nemoroſum.	332
Zwarte Ballota	35	Ballota nigra.	335
Middelbaar Leeuwenbek.	47	Antirrhinum Orontium.	347
Groot ———	48	——— Majus.	348
Gemeen ———	49	——— Linaria.	349
Piekbladig ———	50	——— Elatine.	350
Moldaviſch Draakskop.	77	Dracocephalum Moldavica.	377
Kanariſch ———	78	——— Canarienſe.	378
Melijſebladig Kruisbloem.	95	Melitis Melijſophillum.	395
DE XVde CLASSE.		*TETRADYNAMIA.*	
Winter-Kers, Steen-Raket.	94	Erijſimum Barbarea.	394
DE XVIde CLASSE.		*MONODELPHIA.*	
Laage Katoen-Boom.	82	Gosſijpium Herbaceum.	382
DE XVIIde CLASSE.		*DIADELPHIA.*	
Japanſche Slinger-Boom.	96	Dolichos Soja.	396
Jeukende ———	97	——— Pruriens.	397
DE XVIIIde CLASSE.		*POLYADELPHIA.*	
Witte Kajupoetje-Boom.	91	Melaleuca Leucadendron.	391
Theobrama Kakau-Boom.	92	Theobrama Cacao.	392
DE XIXde CLASSE.		*SYNGENESIA.*	
Cijpresachtig Cijpreskruid.	8	Santolina Chamæ-Cijparisſus.	307
Gemeen Reine Varen.	9	Tanacetum vulgare.	308
Welriekende ———	10	——— Balſamita.	309
Fleschachtige Kalabas.	21	Cucurbita Lagenaria.	320, 321
Gevlakt Ringenkruid.	41	Hijpochæris maculata.	341
Rooloops Alant.	42	Inula Dijſenterica.	342
Kogelbloemige ———	43	——— Pulicaria.	343
Duitſche ———	44	——— Germanica.	344
Gewoone ———	45	——— Helenium.	345
Pokkige Lobelia.	46	Lobelia Siphilitica.	346
Edel Duizendblad.	53	Achillea Nobilis.	353
Dragon ——— ———	54	——— Ptarmica.	354
Zwartagtig ——— ———	55	——— Atrata.	355
Balzemiek ——— ———	56	——— Ageratum.	356
Stinkende Salade.	64	Lactuca virosa.	364
Gewoone ———	65	——— ſativa.	365
Driekleurige Viool.	73	Viola Tricolor.	373

Digitized by Google

	Bladz.		Tab.
Lange Slangenwortel.	80	Scorzonera Humilis.	380
Spaanſche ——	81	—— —— Hispanica.	381
DE XXſte CLASSE.		*GYNANDRIA.*	
Harlekijn Standelkruid.	36	Orchis Morio.	336
Tweebladig —— ——	37	—— Bifolia.	337
Krijgsman —— ——	38	—— Militaris.	338
Benilje Boompiaag.	69	Epidendrum Vanilla.	369
DE XXIſte CLASSE.		*MONOECIA.*	
Gewoone Komkommer.	11	Cucumis ſativus.	310
Eivormige —— ——	12	—— anguria.	311
Meloen —— ——	13	—— Melo.	312
Koloquint —— ——	14	—— Colocijnthis.	313
Water Meloen Kalebas.	20	Cucurbita Citrullus.	319
Europeſche Klitjes.	39	Xantium Strumarium.	339
—— *Cypreſſe-Boom.*	76	Cupreſſus ſempervirens.	376
DE XXIIſte CLASSE.		*DIOECIA.*	
Balzemgeevende Popelier.	85	Populus Balſamifera.	385
Zwarte ——	86	—— Nigra.	386
DE XXIIIſte CLASSE.		*POLYGAMIA.*	
Witbloemige Nieswortel.	79	Veratrum Album.	372

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google